

RECENZIE

H R O N S K Ý, M.: *BOJ O SLOVENSKO A TRIANON 1918 – 1920.*
BRATISLAVA 1998, 327. s.

Monografia M. Hronského si zaslúži pozornosť z viacerých dôvodov: organicky nadväzuje na jeho predchádzajúce práce, horizontálne i vertikálne rozširuje skúmaný problém a vnútropolitický komponent skúmaného obdobia obohacuje o nový zahraničný rozmer. Autor zasvätené pozná skúmaný problém. Dlhé roky sa venuje spracovaniu pramenného materiálu, ktorý sa viaže na prelomový rok 1918 a na vnútropolitické udalosti spojené s konštituovaním česko-slovenského štátu, pričom tentoraz svoje vedecké výsledky v novej monografii nielen racionálne zužitkoval, ale ich zaradil do širších medzinárodných súvislostí.

Nazdávam sa, že Hronského práca o slovensko-maďarských vzťahoch od vzniku česko-slovenského štátu po podpísanie Trianonskej mierovej zmluvy zaujíma v našej historiografii medzivojnového obdobia osobitné miesto. Po dlhých desaťročiach vychádza ako prvá rozsiahlejšia vedecká práca z oblasti skúmanej problematiky (kniha F. Houdeka: *Vznik hraníc Slovenska* vyšla roku 1931) a navyše, na rozdiel od viacerých prác s podobnou tematikou, autor sa vracia k pramennej báze a skúma obdobie, ktorému sa v rokoch ideologickej totality nevenovala náležitá pozornosť a popri výskume revolučných udalostí a poznávania triedneho boja táto problematika stála v pozadí záujmu historikov. Tým viac, že v tom čase všeobecne vládol názor, že výskum mierových zmlúv už nie je potrebný, ani aktuálny, pretože povojnové usporiadanie a hranice v strednej Európe boli definitívne vyriešené, a teda netreba sa k nim vracieť a dokazovať ich oprávnenosť a opodstatnenosť.

Ako ukazuje výskum historiografie susedných štátov, najmä maďarskej, v poslednom desaťročí v tejto oblasti máme čo doháňať a stále viac sa pociťuje potreba rozširovať a prehĺbovať výskum orientovaný na rozpad uhorského štátu a na povojnové územné usporiadanie v strednej Európe. Ak pristupujeme k Hronského práci z tohto aspektu, potom ju treba hodnotiť ako pozitívny počin, na ktorý naša historická obec dlho čakala. Jej hodnota nie je len v návrate k problému s hlbším ponorom, v jeho nastolení, ale aj v novom prístupe k poznávaniu príčin rozpadu uhorského štátu, vytvárania nástupníckych štátov a začlenenia Slovenska do rámca nového česko-slovenského štátu.

Podľa autorových úvodných slov práca si kladie za cieľ osvetliť miesto Slovenska v čase rozpadu Uhorska a jeho postupného začleňovania do konštitujúceho sa československého štátu, a to na širokom pozadí domácich a zahraničných súvislostí. Kým v československej historiografii dlhé roky Slovensko pri zrode spoločného štátu nezaujímalo adekvátne miesto, u Hronského pre svoju dôležitú geopolitickú polohu v povojnovej strednej Európe vystupuje ako osobitný subjekt. Tento nový postup autora mal za následok jednak konfrontáciu s postojmi a závermi staršej československej a maďarskej historiografie a jednak nastolenie nových problémov, na ktoré bolo treba hľadať adekvátnu odpoveď.

Hronského práca je koncipovaná na bohatej pramennej báze slovenských dobových materiálov a ústredných česko-slovenských inštitúcií, na dokumentoch z pozostalosti významných politických činiteľov, na širokej domácej a zahraničnej literatúre, na pamätiach súčasníkov, oficiálnych dobových dokumentoch a na dobovej tlači. Autorov záber je široký a svedčí o tom, že Hronský k skúmanej téme pristupuje so znalosťou vecí a so skúsenosťou erudovaného historika. Ako z názvu monografie vyplýva, autor problematiku chápe vo viacerých rovinách: prvá sa odráža v celkovom vývojovom trende Slovenska, najmä v úsilí vtedajšej slovenskej politickej reprezentácie využiť jedinečnú historickú šancu a skončiť s 1000-ročným uhorským

dedičstvom, druhá sa pohybuje v rovine slovensko-maďarských vzťahov, osobitne v zápase proti pokusom Maďarska udržať nadvládu nad Slovenskom a tretia sleduje česko-slovenský kontext pri formovaní spoločného štátu a premietala sa v postavení Slovenska v novom štáte. V autorovom poňatí Slovensko v týchto prelomových rokoch vystupuje ako osobitný subjekt, a to nezávisle od toho, že sa komplikovane začleňovalo do nového štátu a z medzinárodnoprávneho hľadiska nevystupovalo samostatne, ani v rámci česko-slovenského štátu.

Autor, akceptujúc chronologický princíp, rozdelil obsah práce do šiestich kapitol, ktoré sú vyvážené a dostatočne vyčerpávajú skúmanú problematiku, hoci na druhej strane zastávam názor, že pri takomto krátkom chronologickom úseku by bolo lepšie vyhovovalo časové a problémové triedanie udalostí.

Do prvej kapitoly, *Koniec Uhorska na politickej scéne*, Hronský zahrnul udalosti od jari do októbra 1918, teda do vyhlásenia Martinskej deklarácie, v ktorej nechýba ani zhodnotenie obdobia dualizmu, príčiny rozpadu Uhorska a formujúce sa koncepcie slovenskej politickej reprezentácie, pričom najviac miesta tu zaberá zahraničná a domáca orientácia česko-slovenského odboja. Heslo „Preč od Maďarov!“ na jar 1918 nadobudlo konkrétne formy, ktoré na rozdiel od českých krajov, v uhorských pomeroch mali svoje osobitosti, čo zahraničný odboj plne akceptoval, a preto nevyzýval k urýchľovaniu politických udalostí na Slovensku, ale naopak, aby sa vyčkávalo a nič neriskovalo. Dramatický spád udalostí roku 1918 ukázal, že slovenská politická koncepcia vychádzajúca z martinského memoranda roku 1861 bola prekonaná, uhorský štát spel k zániku a na Slovensku už nebolo politickej sily, ktorá by chcela zotrvať v spoločnom štáte s vládnucimi Maďarmi. Rozchod s uhorským štátom bol revolučný, demokratický, dobrovoľný, potvrdený štátoprávnym aktom v Martine a uznaný aj vtedajšou Károlyiho vládou v Maďarsku, a to nezávisle od nejasných formulácií Martinskej deklarácie, ktoré vyplývali jednak z koncepcnej slabosti slovenskej politickej reprezentácie a jej nejednoty a jednak z taktických pokynov česko-slovenského zahraničného odboja. V tomto čase už M. Dula ako hlavný predstaviteľ slovenskej politickej reprezentácie dostal z Prahy ubezpečenie, že „Slovensko (v budúcom Česko-Slovensku) dostane takú verejnú správu, akú preň my budeme žiadať“ (s. 44).

Druhá kapitola, *Vákuum moci na Slovensku*, časovo zahŕňa udalosti od konca októbra 1918 do začiatku roka 1919 teda do úplného nastolenia zvrchovanosti česko-slovenského štátu. Tematicky sa sústreďuje na živelné revolty proti trvajúcej maďarskej nadvláde, na taktiku novej Károlyiho vlády, ktorá sa po belehradskom prímerí vo všetkých oblastiach zasadila za udržanie Slovenska v rámci zmenšeného maďarského štátu. Na Slovensku nastúpilo veľmi zložité trojmesačné obdobie, keď československý štát už medzinárodnoprávne existoval, ale politický, vojenský a diplomatický zápas o budúcu príslušnosť Slovenska sa vlastne len začal. Súčasťou boja o ovládnutie Slovenska bolo aj formovanie vládnej, zákonodarnej a výkonnej moci SNR a jej podriadených orgánov, pričom autor analyzuje jej vzťah k Maďarsku, k maďarským národným gardám a k brutálnym trestným akciám maďarského vojska. Pokiaľ ide o vzťahy medzi SNR a pražským mocenským centrom, Hronský vniesol nové pohľady do koncepcie českej mocenskej reprezentácie voči Slovensku a do jej taktiky. Konštatuje, že Praha nemala záujem, aby sa SNR pretvorila na samostatný mocenský orgán na Slovensku s vlastnou kompetenciou, čo dokladá faktom, že o výbere slovenských kandidátov do pražského parlamentu nerozhodovala SNR, ale Revolučné národné zhromaždenie, ktoré menovalo za členov Slovenského klubu okrem mnohých českých politikov ľudí oddaných Prahe a prívržencov koncepcie „jednotného československého národa“. Autor uvádza, že od začiatku existovali nezhody v dôležitých otázkach medzi SNR a pražským mocenským centrom tak pri kooptovaní členov SNR za poslancov Národného zhromaždenia, ako aj v otázkach dualistického usporiadania štátu, pri ktorých Slovenský klub vždy presadzoval stanovisko českej mocenskej politiky. Tak sa stalo, že keď koncom novembra 1918 SNR žiadala autonómiu Slovenska v rámci republiky, Slovenský klub s ňou nesúhlasil a v princípe ju odmietol realizovať aj

v budúcnosti (s. 86). Nemožno tvrdiť, že Hronského kritické pripomienky smerujú len voči pražskej vládnej politike. Rovnako sa týkajú aj postupu a hodnotenia SNR. Podľa neho nedôslednosť v riešení otázky zákonodarnej a výkonnej moci na Slovensku a problém štátoprávneho usporiadania štátu spôsobila celková slabosť slovenskej politiky, jej tradičná rozpoltenosť a štátoprávna nepripravenosť. Tak sa mohlo stať, že SNR ako najvyšší mocenský orgán na Slovensku pri kladení základov československej štátnosti prepustila riadenie politickej moci skupine, ktorá bola vykonávateľom koncepcie pražského centralizmu a tzv. československej národnej jednoty. Hoci v porovnaní s českou reprezentáciou, martinské politické centrum vstúpilo na československú politickú scénu bez skúsenosti, nepoznalo zákulisnú hru, spoločný štát bol aj jeho programom a napriek tomu, že malo veľké nedostatky objektívneho a subjektívneho charakteru, nechcelo sa zriecť svojich legitímnych práv v prospech kohokol'vek. Treba povedať aj to, že situácia na rozdiel od českých krajov, kde rakúska moc sa zrútila a Národný výbor sa stal pánom situácie, SNR ani po vyhlásení Martinskej deklarácie nepredstavovala na Slovensku reálnu mocenskú a politickú silu a v úsilí ovládnuť slovenské teritórium bola odkázaná na pomoc zo zahraničia.

Nasledujúca kapitola, *Zápas o Slovensko*, sa sústreďuje na rovnaký časový úsek ako predchádzajúca, ale s tým rozdielom, že autor tu dáva dôraz na formovanie vzťahov medzi Slovenskom a Maďarskom. Hodnotí belehradské prímerie, jeho maďarskú interpretáciu, ktorá mala nepriaznivé vnútorné a zahraničné dôsledky pre formujúci sa československý štát a spôsobila aktivizáciu československej zahraničnej politiky u veľmoci Dohody v záujme priaznivého vyriešenia slovenského problému.

Do rámca maďarských mocenských záujmov patrila na sklonku roka 1918 Hodžova taktika a komplikované rokovania medzi československou a maďarskou vládou, ktoré boli kľúčové z hľadiska udržania celistvosti Slovenska a budúcich hraníc a vzhľadom na blížiacu sa rokovanie mierovej konferencie v Paríži mali rozhodujúci význam. Najmä konkrétne vytýčenie prvej demarkačnej čiary znamenalo z aspektu formovania právneho pojmu Slovenska a jeho teritória historický význam. V tejto súvislosti treba poznamenať, že Hronský vniesol nový pohľad i do Hodžových rokovaní s Budapešťou a vyvrátil v československej historiografii tradičné tvrdenie, že rokovaním s Károlyiho vládou sledoval záujmy, ktoré boli v protiklade s československou štátnosťou. Je nesporné, že M. Hodžovi i Prahe pri rokovaní s maďarskou vládou v princípe išlo o identické ciele, avšak v taktickom postupe sa prejavili rozdiely, ktoré vyplývali jednak z rozdielneho hodnotenia situácie na Slovensku a jednak z nerovnakého chápania kompetencie SNR. Kapitola sa končí otázkami súvisiacimi s postupným vojenským obsadzovaním Slovenska jednotkami domáceho a zahraničného odboja pod talianskym velením, ktoré sa udialo v priebehu troch mesiacov od novembra 1918 do konca januára 1919 v jednotlivých etapách. Vzápätí za československým vojskom sa vytvárali administratívne a správne orgány.

Štvrtá kapitola, *Vojna ČSR s Maďarskou republikou rád*, sa začína udalosťami na začiatku roku 1919, keď sa rozhodovalo o Bratislave ako o hlavnom meste Slovenska a keď sa na podnet z Budapešti maďarské obyvateľstvo pokúšalo destabilizovať politické a hospodárske pomery na Slovensku. Potom nasledujú udalosti súvisiace s prípravami česko-slovenskej vlády na rokovanie mierovej konferencie v Paríži, pričom súčasťou česko-slovenskej oficiálnej delegácie boli aj slovenskí experti, ktorí, ako autor uvádza, do rokovaní v Paríži meritórne nezasiahli. Hoci Slováci si neudržali vedomie historických hraníc, títo experti v krátkom čase zhromaždili bohatý argumentačný materiál, o ktoré sa vládna delegácia mohla oprieť pri vypracovaní rôznych variantov hraničnej čiary medzi Slovenskom a Maďarskom a pri ich zdôvodňovaní. Napriek tomu, že na mierovej konferencii sa Maďarsko usilovalo presadiť tézu, že Slovensko ako celok tvorí predmet sporu, v Paríži o otázke kam má patriť Slovensko, sa nerokovalo a mierová konferencia sa zamerala najmä na otázku určenia hraníc medzi Maďarskom a Česko-Slovenskom. V tejto súvislosti autor venuje pozornosť viacerým kritériám, ktoré veľmoci Dohody zobrali za základ pri určovaní nových hraníc medzi nástup-

níckymi štátmi. Pokiaľ išlo o slovenský prístup k vytýčeniu južných hraníc, existovali v ňom určité protirečenia. Na jednej strane pre vnútropolitickú stabilitu a skoré začlenenie Slovenska do republiky bolo potrebné čo najrýchlejšie určiť hranicu s Maďarskom, na druhej strane sa ešte objavovali požiadavky na lokálnu korekciu prvej demarkačnej čiary (napr. bratislavské predmostie), ktoré vlastne predlžovali definitívne určenie slovensko-maďarskej hraničnej čiary. Osud otázky hraníc Slovenska Hronský nestráca zo zreteľa ani v ďalších častiach knihy, pričom osobitné miesto venuje problému zaujatia 2. demarkačnej čiary alebo v súvislosti s hodnotením vpádu Kunovej Červenej armády na Slovensko na jar 1919. Autor ako znalec vojenských dejín Slovenska veľmi zasvätené podáva vojenské operácie maďarských boľševikov a ich mocensko-politické ciele, ktoré i keď sa viedli pod zástavou proletárskeho internacionizmu a pokusov o vytvorenie federácie stredoeurópskych štátov, v skutočnosti sledovali obnovenie hraníc bývalého Uhorska. Nenecháva pritom bokom ani nedostatky československej armády, situáciu v talianskom velení a rozpory medzi novovymenovanou francúzskou vojenskou misiou a talianskym velením. Na rozdiel od hodnotenia Maďarskej republiky rád v československej historiografii nedávnych rokov, Hronský sa vrátil k historickým faktom, na základe ktorých konštatuje, že slovenské obyvateľstvo nevidelo v maďarskej Červenej armáde sociálnych osloboditeľov, ale podmaniteľov, ktorí surovo likvidovali počiatky československej štátnosti a jej prívržencov, pričom sa dopúšťali zločinov proti slovensky cítiacemu obyvateľstvu. Pre čitateľa je zaujímavá pasáž, kde sa hovorí o vnútropolitických dôsledkoch vojny s Maďarskom, ktoré spôsobili zavedenie tuhšieho centralistického režimu na Slovensku a presadenie unitárnej koncepcie štátu. Pokiaľ ide o zložitý problém 2. demarkačnej čiary, Hronský sa zámerne vyhol vysloviť definitívne súdy a skôr sa sústredil na interpretáciu doterajších názorov a postojov a na formulovanie vlastného stanoviska.

Ťažisko posledných dvoch kapitol, *Mierové rokovanie a Mierová zmluva s Maďarskom*, sa sústreďuje na hodnotenie priebehu a výsledkov rokovaní mierovej konferencie v Paríži, ktoré sú rozdelené do dvoch etáp. V prvej sa Hronský zaoberá parížskymi rokovaniami na jar a v lete 1919, keď mierová konferencia určila hranice Slovenska na juhu a na východe s výnimkou severných hraníc, ktoré sa riešili súčasne s tešínskym problémom a s pripravovaným, ale ne-realizovaným plebiscitom. Hovorí o práci teritoriálnej komisie a jej postupe pri vypracovaní konečnej podoby slovensko-maďarskej hranice. Za neustálych námietok talianskych a amerických členov komisia rozhodla, že na sporných úsekoch, teda na východ od Dunaja, hranica bude prechádzať zhruba stredom etnicky zmiešaného územia. Na otázke hraníc nič nezmenil ani maďarsko-československý konflikt. Práve naopak, mierová konferencia dala Kunovej boľševickej vláde na vedomie, že vojenské ťaženie proti Slovensku už neovplyvní rozhodnutie mierovej konferencie v otázke hraníc a toto rozhodnutie oznámila Najvyššia rada 14. júna československej vláde. V tejto súvislosti možno položiť otázku, či by nebolo vhodnejšie sceliť rokovanie mierovej konferencie do dvoch kapitol. Nazdávam sa, že neakceptovaním striktného chronologického postupu a zhutnením udalostí by problém neutrpel, ale naopak, získal na dynamickosti a prehľadnosti. Piata kapitola sa končí cestou A. Hlinku na mierovú konferenciu do Paríža, ktorá bola motivovaná vnútropolitickými pomermi na Slovensku, a najmä odhodlaním predstaviteľov Slovenskej ľudovej strany požiadať mierovú konferenciu o garancie v otázke vytvorenia autonómie v rámci československého štátu. Ako sa ukázalo, A. Hlinka nedosiahol a ani nemohol dosiahnuť úspech v Paríži a jeho cesta mala väčší vnútropolitický význam než poslanie, ktoré od nej sám Hlinka očakával.

Druhá etapa rokovaní je venovaná príprave a podpisu mierovej zmluvy s Maďarskom. Časovo je vymedzená pádom Kunovej komunistickej vlády a júnom 1920. Analyzuje udalosti, keď po upokojení vnútropolitických pomerov Maďarsko začiatkom roka 1920 dostalo pozvanie na mierovú konferenciu do Paríža. Z hľadiska Slovenska bol to najvyšší čas, pretože oddiaľujúci termín podpísania mierovej zmluvy s Maďarskom veľmi negatívne vplýval na pomery na Slovensku, a najmä v protičeskoslovenských silách udržoval nádej, že hranice nie sú definitívne

a ešte možno očakávať zvrät v prospech Maďarska. Taktika Budapešti spočívala v ťahaní času a v očakávaní, že medzi členmi Najvyššej rady vzniknú rozbroje. Hronský sa tu sústredil na argumenty, ktoré Maďarsko odovzdalo v početných memorandách mierovej konferencii, kde zdôvodňovalo svoju koncepciu obrany integrity hraníc už neexistujúceho uhorského štátu. Najvyššia rada maďarské argumenty neakceptovala, pretože nemali reálny základ, nebrali do úvahy novú povojnovú mocenskú a politickú situáciu a navyše ignorovali národnooslobodzovacie hnutie nemaďarských národov a národností monarchie. Napriek enormnému úsiliu maďarskej delegácie v Paríži vedenej A. Apponyim, nepodarilo sa zmeniť podmienky mierovej zmluvy. Keď Najvyššia rada prekonala aj svoju poslednú krízu v marci 1920, maďarské nádeje na korekciu hraníc sa definitívne rozplynuli. Takzvaný Millerandov sprievodný list pre Maďarsko zo začiatku mája 1920 už jasne svedčil o neúspechu Maďarska na mierovej konferencii a o jeho jedinom východisku – prijať mierovú zmluvu, tento akt sa uskutočnil 4. júna 1920 v Trianone.

Na záver možno konštatovať, že Hronského monografia tak svojím poňatím i obsahom je prínosná. Nezávisle od toho, že sa v nej uvádza veľké množstvo faktov, údajov a aspektov, práca nestráca na prehľadnosti a vyznačuje sa jasnou a cieľavedomou koncepciou. Zároveň však treba uviesť, že pri spracovaní a hodnotení udalostí a stanovísk sa prejavujú rozdiely. V určitých partiách práca vyznieva ako polosyntéza, inde zasa prevláda analytický prístup, čo možno vysvetliť mierou a úrovňou spracovania jednotlivých problémov. Za najlepšie časti monografie možno považovať tie, kde Hronský nadväzuje na svoje predchádzajúce práce. Iný je prípad, keď určitý problém nie je dostatočne spracovaný a prístup a hodnotenie historikov sa tu rozchádza. Myslím konkrétne na otázku vytvorenia 2. demarkačnej čiary na jar 1919, ktorá je veľmi komplikovaná a navyše sa tu stretávajú viaceré postoje a otvorené problémy.

Autor si pri písaní zvolil primeraný štýl a podanie udalostí, čo robí prácu pútavou, a to bez ohľadu na to, že nič nezľavil z vedeckej dikcie. Ak hovorím o vedeckosti monografie, nemožno obísť fakt, že v niektorých partiách sa autor odklonil od tejto línie a inklinuje k publicistickej interpretácii udalostí. Pre väčšiu hodnovernosť a pútavosť sa hodne využíva priama reč dokumentov a svedectvá súčasníkov, čo dynamizuje a oživuje text.

Na margo nedostatkov nedá mi nespomenúť aj určité slabé stránky práce. Pri pozornom čítaní zbadáme, že určité údaje a udalosti sa uvádzajú viackrát, čo je dané tým, že ten istý problém sa pertraktuje na viacerých miestach (otázka hraníc). Rušivo pôsobí aj fakt, že pri niektorých politických činiteľoch sa uvádzajú biografické údaje, čo v podobných prácach nie je zvykom (napr. Š. Janšák), na inom mieste sa autor uchýľuje k nepresným a všeobecným formuláciám. Na jednej strane nesporne za prínosnú možno považovať sústredenosť na problém formovania slovenských hraníc, avšak na druhej strane aj pri tejto rozsiahlej analýze sa akosi vytratila základná filozofia, ktorá sa uplatňovala pri definovaní, čo je slovenské teritórium a ktoré faktory ho determinujú.

Na záver nemožno zabudnúť ani na bohaté ilustrácie, kresby, mapy, menný register, na literatúru a na poznámkový aparát, ktorý v niektorých prípadoch je až nadmieru rozsiahly. To všetko obohacuje vedecký text a zvyšuje hodnotu monografie.

Ladislav Deák

Š T E F A N S K Ý, V.: *GENERÁL FERDINAND ČATLOŠ (BIOGRAFICKÝ NÁČRT)*.
BRATISLAVA, VITA MOSR 1998, 82 s.

Dlho očakávaná publikácia o jednej z významných postáv slovenského vojenstva (ale aj politiky) dvadsiateho storočia konečne uzrela svetlo sveta. Jej potrebnosť bola zrejma už dávno, takže vzbudzovala nádej na sprístupnenie dôležitej súčasti slovenskej histórie.

Ferdinand Čatloš je neoddeliteľne spätý so vznikom a existenciou slovenskej armády v rokoch 1938–1944. V istom zmysle bol jej tvorcom a organizátorom, dával jej orientáciu

a význam. Ak teda prichádza, pokiaľ vieme prvá publikácia o ňom do rúk čitateľa, odborná aj laická verejnosť očakáva najskôr komplexný a kritický pohľad, objasňujúci aspoň čiastočne spory, ktoré okolo tejto postavy nikdy neutíchli a neboli odborné jednoznačne riešené. Ako sa teda známy slovenský vojenský historik, zaoberajúci sa Čatlošom dlhší čas, s touto problematikou vyrovnal?

Positívami knihy sa veľmi zaoberať nebudeme. Bohatá faktografia dokazuje, nakoľko je autor v problematike „doma“ a ako pozná archívne fondy aj Čatlošove memoáre. Otázkou teda bude skôr to, ako s nimi pracoval, či a ako naplnil očakávania, ktoré prípravu práce prevádzali.

Už samotná skutočnosť, že kniha je neočakávane útlá, dáva tušiť, že nebude vyčerpávacím a uceleným životopisom. Podtitul (*Biografický náčrt*) naznačuje, že použitie titulu nie je adekvátne názvu. Býva dobrým zvykom podobné biografie nazývať takto vtedy, ak ide o skutočne biografie. Tou však Štefanského práca nie je. Čím chce byť, jasne naznačuje prvá veta úvodu: „...priblížiť čitateľovi životné osudy najvýznamnejšej vojenskej osobnosti Slovenska...“ Takto jednoznačne a nekompromisne postavené úvodné hodnotenie však okamžite vyvoláva otázku, čo vlastne kniha sleduje. Pochybovať o význame generála Čatloša by iste bolo nerozumné a zavádzajúce. Nie je však zavádzajúce aj citované hodnotenie? Skutočne Slovensko nemalo vo svojej vojenskej histórii porovnateľné postavy? Matúš Čák Trenčiansky, Milan Rastislav Štefánik, generáli Viest a Golian nie sú z tejto kategórie? Alebo sú diskvalifikovaní niečím, čo presakuje celou touto knihou?

Prvá kapitola, *Legionár Ferdinand Čatloš*, na necelých dvanástich stránkach zachytáva jeho život od narodenia¹ do konca roka 1920. Už len vzhľadom na to, že práve v týchto rokoch sa utvárali životné postoje, veľmi špecifická hodnotová štruktúra a rovnako neobvyklá logika (a schopnosť zaobchádzania s realitou) mladého vojaka, je táto kapitola príkrátka: bez pochopenia ciest vyrastania a dozrievania osobnosti a jej názorov totiž uniká možnosť pochopenia väčšiny rozhodujúcich životných krokov F. Čatloša. Pritom práve formovanie jeho osobnosti v týchto rokoch viedlo v budúcnosti na cestu k ministerskému kreslu. Tu nie je až také dôležité, že sa mal volať Michal (s. 7). Podstatnejšie je (a svojím spôsobom to predznamenáva metodológiu knihy), že autor už v prvom odseku prvej kapitoly (tamže) používa argumentáciu, ktorá dost' prekvapuje: notár si asi ťažko mohol dovoliť svojvoľne určiť krstné (vtedy rodné) meno; bol však článkom XXXIII. uhorského zákona o matrikách z roku 1894 viazaný povinnosťou v prípade väčšieho počtu krstných mien zapísať ich do úradného dokladu v abecednom poradí. (Tento zákon sa preniesol aj do z. č. 268/1948 Zb., podľa ktorého bolo prvé meno záväzné.)

Diskutovať o vecnej správnosti tvrdení, vysvetľujúcich v tejto kapitole Čatlošovu cestu k ucelenému národnému uvedomeniu a k tomu, čo autor nazýva národovectvom, by nebolo odôvodniteľné. Čatloš skutočne v týchto rokoch hľadal opísaným spôsobom svoju národnú orientáciu, ostáva však otázkou, ako, kedy a či vôbec ju niekedy definitívne našiel. *Len keď prirodzené a samozrejmé práva Slovákov budú už tu akceptované, zostane pevnou baštou v mori štvanic. Obávame sa práve toho, aby Slováci, následkom nesprávneho chápania zo strany Čechov, nestali sa skutočne separatistami – aj tak sa vyslovil Čatloš v légiách.*² Bez tohto postoja, ktorý sa prelína prevažnou väčšinou Čatlošovho života, nie je možné správne pochopiť celý jeho ďalší národný vývoj, jeho názory, konanie, ani zápisky a pamäti.

Zanedbateľné nie sú ani iné prejavy Čatlošovej silnej, zvláštnej a ťažko uchopiteľnej osobnosti, ktoré sa po prvý raz objavujú v jeho rukopisoch vo vzťahu k bojom na Sibíri. Práve tu sa formuje jeho takmer neveriteľná schopnosť ovládnuť situáciu, transformovať ju podľa svo-

¹Správne je tu uvedený dátum 17. októbra 1895. Ale reprezentatívny Slovenský biografický slovník, I. zväzok, A – D, Martin 1986 (s. 408) nesprávne uvádza 7. október. V publikácii biografického charakteru by mala byť takáto mylná informácia uvedená na pravú mieru!

²ŠTEFANSKÝ, V.: Slovenská otázka v čs. légiách v Rusku. In: Vojenské obzory, Teoretický časopis MO SR, 2, 1995, H, s. 23 an.

jich potrieb a potom ju nanútiť protivníkovi. V živote ju uplatnil veľakrát, po prvý raz ju sám popísal v spomienkach na boje proti sibírskeým červeným partizánom.³ Až pochopenie spôsobu uvažovania, zvláštnej logiky, ktorú použil v najrôznejších neskorších okamihoch, umožní vysvetliť si, prečo zdanlivo stratené situácie dokázal nakoniec využiť v svoj prospech, napr. problém sporu o údajne sľúbené prápory pre Nemcov, alebo ich vysvetliť tak, že dokonale zotrel rozdiel medzi realitou a fikciou, čo by bolo možné dokazovať o. i. na otázke jeho protipovstaleckého prejavu, vzťahu k SNP atď. atď., ale aj to, prečo niektoré zásadné problémy nikdy nedokázal sám pre seba vyriešiť.

Druhá kapitola, *V službách prvej republiky*, sa zameriava okrem Čatlošovho pôsobenia v československej armáde aj na národnostnú otázku. Tu je zaujímavá autorova argumentácia, že podľa kvalifikačnej listiny (!) bol počas celého trvania prvej republiky (!) biľagovaný ako prívrženec ľudákov (s. 23). V poznámke č. 18 tejto kapitole však uvádza, že kvalifikačná listina sa „záhadne stratila“ (čo je mimochodom zrejme pravda. Lenže skúsený autor by mal takýto rozpor v svojom vyjadrení vysvetliť.)

Národnostné prejavy F. Čatloša dostali konkrétny výraz v nadviazaní stykov s Martinom Rázusom, predsedom Slovenskej národnej strany (s. 26). Autor tu mechanicky prebral údaje z materiálovej štúdie ruskej autorky,⁴ ktorá nepozná dobre slovenské realie. M. Rázus v tom čase nemal prečo žiť v Prahe. Bol evanjelický kňazom v Moravskom Lieskovom a do Prahy prišiel až ako poslanec po voľbách v roku 1929. Čatloš mu však 25. júla 1926 skutočne písal z Prahy. Informoval Rázusa o vznikajúcej Nezávislej jednote československých legionárov, ktorá sa chcela programovo zamerať na zvláštnosť slovenských zreteľov – na rozdiel od všeobecných, čili československých..., odstraňovanie prekážok medzi Čechmi a Slovákmi, ďalej medzi rôznymi konfesiami a polit. skupinami atď. (z tohto vyjadrenia vyplýva aj nevyužitá možnosť širšej prezentácie Čatloša ako človeka so sklonom k nachádzaniu a uplatňovaniu kompromisov počas neskoršej politickej dráhy), ako organizácia, v ktorej slovenskí legionári čerpajú sily vo výhodách spoločnej práce s bratmi Čechmi a súčasne využívajú prednosti uplatnenia svojich osobitých zvláštností... Od Rázusa žiadal, aby svojou šľachetnou neustranilosťou pôsobil v týchto pre nás veru pohnutých dňoch vo smere žiaduceného a prospešného sjednotenia a vzkriesenia dosiaľ! umele uspávaného duševného života... P. S. – *Moje vojenské povolanie mi kladie medze v možnosti otvorenejšieho a verejnejšieho vystupovania...* Posledný Čatlošov zachovaný list Rázusovi je zo začiatku septembra 1926.⁵ Iste sa dá právom predpokladať, že Čatloš mal na mysli slovenské záujmy, postavenie slovenských legionárov a vojakov. Je zrejmé, že Rázus nezostal voči Čatlošovej žiadosti ľahostajný. Ale, žiaľ, celá kapitola je venovaná oveľa viac národnostnej problematike ako Čatlošovi a v daných súvislostiach teda namiesto biografických plní skôr propagandistické zámery. Namiesto Čatloša spracúva problematiku, ktorá sice má významné miesto v medzivojnových dejinách Slovenska, ale v tejto drobnej publikácii zaberá miesto opakovaním faktov, dnes bežne dostupných napr. v IV. zväzku *Vojenských dejín Slovenska*. A keď sa už autor chcel rozobranej problematike venovať, mal urobiť zadosť svojmu odbornému menu a vysvetliť tento okruh otázok širšie, to znamená aj z ďalších faktických súvislostí. Ved' okrem neoddiskutovateľného neriešenia národnostnej problematiky v československej armáde sa na stave slovenského dôstojníckeho zboru podpísali aj rovnako neoddiskutovateľné historické súvislosti – absencia tradície („vd'aka“ tradícii uhorskej), nepomer počtov českých a slovenských legionárov, teda aj legionárskych dôstojníkov, náborové problémy do Vojenskej akadémie súvisiace s ekonomickými, zdravotnými a pod. podmienkami slovenských uchádzačov.

Čo je závažné, je fakt, že sa v tejto kapitole nedozvedáme z textu okrem okrajových drobností nič podstatné zo samotnej Čatlošovej služby. Jeho štúdium, ako jedného z mála Slovákov,

³Archív Milana Čelku, pozostalosť F. Čatloša, ČATLOŠ, F.: Charlova. Tiež VHA Praha.

⁴MARJINA, V. V.: Vážen butyrskej cely Ferdinand Čatloš. In: Historický časopis, 44, 1996, 4, s. 696.

⁵Archív literatúry a umenia Matice slovenskej Martin (ďalej len ALU), f. Rázus, 45 B 59.

na Vysokéj válečnej škole, hodnostný postup až na podplukovníka generálneho štábu, služobný postup až na náčelníka štábu 8. pešej divízie (za mobilizácie poľnej divízie držiacej „roh hraníc“ česko-slovensko-poľsko-nemeckej) akoby k nemu nepatrili. Nič sa tu nepíše o jeho spravodajskej práci v 2. horskej brigáde, v Budapešti, na MNO – umiestnenie všetkých týchto podstatných biografických skutočností do necelých deviatich riadkov poznámky č. 18 tejto kapitoly ako by bolo takmer iba náhodné. Nedožadujeme sa nič o osobnom živote (oženiť sa, mal dcérku, prežil ťažkú haváriu), nič o tom, že od počiatku tridsiatych rokov sa čoraz viac venoval svojim zápisom, že sa uzatváral do seba a ťažko komunikoval s okolím, že nepretržite hľadal správnu odpoveď na otázky národného súžitia v spoločnom štáte...

Ďalšia kapitola, *Ferdinand Čatloš a armáda na Slovensku*, pokrýva obdobie od októbra 1938 do vzniku Slovenského štátu. Úvodným momentom je tu Čatlošova funkcia náčelníka štábu 8. pešej divízie – *krikl'avo výnimočný príklad, lebo každý náčelník štábu takéhoto zväzku postupil vyššie* (s. 30). Možno funkčný postup z náčelníka štábu brigády do rovnakej funkcie v divízii nie je funkčným povýšením. Ale v takom prípade by sem patrilo aspoň to, ako hodnotili F. Čatloša najvyšší nadriadení (predovšetkým arm. gen. Krejčí) za činnosť počas mobilizácie, a to bolo výsostne kladné.⁶ (Tu chýba upresnenie, kto bol skutočne Čatlošovým nadriadeným: autor uvádza gen. Zahálku [s. 30], ale inde sa uvádza, aspoň v dňoch krátko pred Mníchovom, ako veliteľ divízie gen. Birula.⁷)

Na tej istej strane sa autor pýta, prečo dostal pri vymenovaní slovenskej autonómnej vlády Čatloš prednosť pred gen. Viestom. Otázka by však v kontexte predchádzajúcich kapitol mala znieť inak. Ako to, že práve on, podľa autora celý medzivojnový čas proskribovaný ako prívrženec Ľudákov (s. 23), bol poverený takou významnou funkciou? Nebolo to azda preto, že bol na jednej strane známy svojím slovenským vlastenectvom, ale na druhej strane tak isto známy svojím úprimným vzťahom k spoločnému štátu? Inak povedané, Čatloš síce v žiadnom prípade nebol čechoslovakista, ale jeho slovenskosť bola súčasne aj československá, a teda v daných okolnostiach predstavoval spoľahlivé riešenie. To bolo rozhodujúce, a to nie je v biografii možné obísť!

Autor uvádza Čatloša ako človeka vopred odhodlaného ihneď po príchode začať brániť práva Slovákov v armáde (s. 30). Ale také jednoduché to nebolo, ako nebol jednoduchý ani sám Čatloš. Svedčia o tom jeho prvé kroky, svedčí o tom síce veľmi rýchle, ale rozhodne nie jednoduché začleňovanie sa do domáceho politického prostredia po dlhšom pobyte v Čechách. I keď si rýchlo privykol a uvedomil si, že *sociálnu nespokojnosť v nacionalistickom rozvášnení a v náboženskom dominovaní kanalizovala ľudová strana, vyhúknutá sťa nacizmus v Nemecku do bezmedznej moci, do jednotného, priam živelného prúdu protičeského. Sám som ho prijímal ako prejav všennárodný a... chápal ho subjektívne a s postupným akceptovaním jeho historického odôvodnenia*,⁸ myšlienky na udržanie spoločného štátu sa tak rýchlo nevzdával. Svedčia o tom jeho počiatkové pomníchovské poznámky k strategickej koncepcii Česko-Slovenska, vychádzajúce z potreby byť pripravený na vhodnú chvíľu k útoku proti Nemecku a obnoveniu územnej celistvosti Č-SR.⁹

Otázka návštevy česko-slovenskej generality u predsedu autonómnej vlády dr. Tisu 21. októbra 1938 (s. 31) nie je taká jednoduchá, ako o nej píše Štefanský. Je to iba jeden z možných

⁶JOHN, M.: Nacistické prípravy na prepadení ČSR. Plán „Grün“. Operace Bruntál. Bruntál, b. r. (1988), s. 228, pozn. 4.

⁷STĚHLÍK, E.: Mírová organizace československé branné moci 22. září 1938. In: Historie a vojenství, 1997, 3, s. 124. Tiež JOHN, M., c. d., s. 196 a n.: Čatloš bol k 28. septembru 1938 náčelníkom štábu hraničnej oblasti (HO) 37 pod velením gen. Birulu (SV Šternberk), kým gen. Zahálka velil druhosledovej 8. pešej divízii (SV Moravský Beroun) a jeho NŠ bol pplk. gšt. Janda. HO bola v podstate zosilnenou pešou divíziou pod velením veliteľa pôvodnej mierovej divízie, namiesto ktorej spravidla preberala číslovanie divízia utváraná mobilizáciou. Tamže, s. 165.

⁸ALU, f. Čatloš, 129 E 2, zv. A.

⁹Vojenský historický archiv (VHA) Praha, f. MNO Slov – KM, k. 5, 5/2. Po prenesení pražského archívu do VHA Trnava sa nám už tento doklad nepodarilo nájsť.

časových variantov a v knihe sa akceptuje len Čatlošov údaj. Ale existuje aj iné tvrdenie, totiž stanovenie dátumu tejto schôdzky na 7. november.¹⁰

Postupná orientácia F. Čatloša na budovanie slovenských útvarov česko-slovenskej armády (s. 33) nebola samoúčelným vývinom, ako by mohlo z podania v knihe vyplývať. V skutočnosti bola výslednicou Čatlošovho osobitého pochopenia problematiky autonómie v špecifických vojenských podmienkach, ktoré nebolo materializované predovšetkým v tejto požiadavke, ale v rozvíjajúcom sa systéme jeho strategických a armádnych koncepcií. V nich sa prepracoval k chápaniu č.-s. armády ako federalizovaného celku, v ktorom každá z jej troch súčastí (uvažoval aj o autonómnej zakarpatoúkrajinskej armáde) by bola výrazom národnej špecifiky a národného ducha.¹¹ Práve to bola cesta, ktorou sa (spolu s rastúcim príklonom k hypertrofovaniu brannej funkcie Hlinkovej gardy) Čatloš de facto stal vojenským expertom slovenskej autonómnej vlády. Kládol tak na jednej strane základy slovenskej armády, na druhej strane základy konfliktov medzi armádou a HG, ktoré sa po marcových udalostiach na východnom Slovensku stali trvalou súčasťou napätého pomeru medzi vojskom a HG. Napriek tomu, že práve toto (samozrejme, okrem praktických Čatlošových aktivít pri slovenskej vláde) sú nosné problémy, ktoré do značnej miery ovplyvnili jeho menovanie do ministerského kresla, autor celú problematiku obíšiel bez akéhokoľvek náznaku.

Najdlhšia je ďalšia kapitola, *Prvým ministrom obrany Slovenskej republiky*. Z ťažko pochopteľných dôvodov aj tu autor podstatnú informáciu (ktorá samotná je takmer vyčerpávajúca) odsunul do poznámky č. 1, ako keby menovanie Čatloša za ministra bolo bezvýznamným aktom.

Podľa autorovho tvrdenia sa F. Čatloš stal 14. apríla 1939 divíznym generálom (s. 40). Nechceme uvedený dátum spochybnit'. Otázkou však je, odkiaľ tento bežne tradovaný údaj pochádza, keď: *Vládou Slovenského štátu a ministrom národnej obrany boli povýšení: na generála I. triedy s poradiem od 1. januára 1937 a účinnosťou od 1. apríla 1939 udelením služobného miesta I. platovej stupnice, podplukovník gšt. Čatloš Ferdinand, MNO...*,¹² a ktorý údaj je vlastne správny.

Na tej istej strane by bolo bývalo vhodné vysvetliť, že k netradičnej ceste budovania útvarov na základe výstavby samostatných praporev (čo bola súčasť výstavby, nie pravidlo) musel Čatloš pristúpiť práve preto, že bol nedostatok slovenských dôstojníkov vôbec, a obzvlášť tých, ktorí by mali skúsenosti na velenie na stupni pluk. Bez tohto vysvetlenia môže vzniknúť dojem, že išlo iba o experiment a pod., nie o životnú nevyhnutnosť slovenskej armády.

Takmer úplne, okrem štyroch slov (s. 39), tu absentuje aspoň stručné hodnotenie vplyvu ochranej zmluvy s Nemeckom, ktorá pre stav armády, jej početnosť, dislokáciu aj materiálne a zbrojné vybavenie mala mimoriadny význam. Nahradenie textu v poznámke č. 2 nie je adekvátne už preto, že vôbec nenaznačuje Čatlošove možnosti ani postoje vrátane nariadenia brániť sklady a posádky pri pokračujúcej nemeckej expanzii. Práve tak tu chýba z prvých mesiacov budovania slovenskej armády jeden z nosných problémov, ktoré musel Čatloš veľmi intenzívne riešiť – československy orientované vzbury v armáde a s tým súvisiace tvrdé konflikty vojska s Hlinkovou gardou. Rovnako tu chýba zmena Čatlošovej orientácie v brannej politike, odrážajúca sa v úspešnom tlaku na odzbrojenie HG a obmedzenie jej vplyvu. V tejto súvislosti malo byť jasne napísané viac, teda nielenže *Hlinkova garda mala na Tisovo miesto dosadiť na čelo štátu Tuku* (s. 42), ale že sa Čatloš zaslúžil o neúspech pronacistického prevratu v januári 1941.

Na rovnakej strane v súvislosti s poľským ťažením v septembri 1939 mohlo byť s odvolaním sa na Čatloša uvedené, že na rozdiel od všetkých ostatných informácií práve on po vojne Tisovi dokazoval, že slovenské jednotky nepostúpili iba niekoľko kilometrov na sever, ale v skutočnosti sa zúčastnili agresie v hĺbke takmer sto kilometrov na poľskom území.¹³

¹⁰HRONSKÝ, M. – KRIVÁ, A. – ČAPLOVIČ, M.: Vojenské dejiny Slovenska (1914 – 1938). IV. zv. Bratislava 1996, s. 236.

¹¹VHA Praha, f. MNO Slov – KM, k. 5, 5/2.

¹²Vestník osobný ministerstva národnej obrany, roč. I, čís. 1, Bratislava, dňa 20. mája 1939, s. 1.

¹³Slovenský národný archív Bratislava, f. Národný súd (ďalej len NS), Tn I'ud 6/46, Proces s Dr. J. Tisom, filmový pás A–929, VI. časť, Čatlošova výpoveď.

Hodnotenie Čatloša z pera sovietskeho veľvyslanca v Bratislave ako jediného evanjelika v katolíckej vláde, ktoré i autor cituje, (s. 42 a n.) zodpovedá realite. Otázkou však je, prečo autor v prívlastku *sovietske* hodnotenie použil úvodzovky, ale najmä prečo neporovnal uvedenú správu aj s autentickými Čatlošovými názormi, tým skôr, že skutočne tejto informácii zodpovedali.¹⁴

Porážka slovenskej Rýchlej brigády pri Lipovci (s. 44), na začiatku ťaženia proti ZSSR znamenala o. i. aj prvú skupinovú dezerciu k „nepriateľovi“. Nešlo pri nej o dvoch, ale o osemnástich vojakov s poručikom Antonom Hirnerom.¹⁵

Stiahnutie veľkej väčšiny slovenských vojakov z východného frontu (s. 44) počnúc augustom 1941 malo niekoľko príčin, o ktorých autor píše, ale zrejme malo najmenej jednu navyše, a bez jej vysvetlenia nemôže byť táto časť Čatlošovho portrétu úplná. Predovšetkým tu nie je vysvetlené, ako a prečo sa Čatloš ocitol na fronte vo funkcii veliteľa dvoch slovenských divízií, čo zodpovedá asi veliteľovi zboru. Nebola to práve očakávaná, ani dostatočne dôstojná úloha, nehovoriac o tom, že minister národnej obrany nemá v poli čo hľadať ani vtedy, ak je súčasne hlavným vojenským veliteľom – iba ak predpokladá bleskový koniec plánovaného trojmesačného ťaženia a následnú slávu. O tom autor nepíše, práve tak ako o absolútnej neochote nemeckého velenia umožniť Čatlošovi, aby skutočne velil týmto divíziám. Trápne postavenie, do ktorého Nemci Čatloša vmanévrovali, bolo dôvodom jeho odchodu nazad na Slovensko. „(Očakávalo sa, že veliteľ slovenskej armádnej skupiny dostane úlohu pri operáciách proti Sovietom a túto bude uskutočňovať drzo všetkými slovenskými prostriedkami sám. Miesto toho boli mu postupne brané prostriedky a sám musel zostať v akejsi viac-menej pasívnej činnosti, ačkoľvek sa o to všemožne domáhal.)“¹⁶ A asi by stálo za vysvetlenie, či (okrem uvádzaných príčin) nebolo aj toto dôvodom stiahnutia takého vysokého počtu vojakov domov (s. 44 a n.).

Správne postihnutú zmenu orientácie a odbojové úvahy F. Čatloša (s. 45 a n.) autor sám časovo zahmlieva. Síce uvádza, že sa priklonil k protihitlerovskému prúdu už v roku 1942, cituje aj priamych svedkov, ale vzápätí to zbytočne relativizuje, keď píše: „Prvé konkrétne kroky svojej odbojovej činnosti Čatloš urobil už 1. septembra 1943...“ (s. 46). Pritom sa však o necelú stránku predtým odvoláva na informáciu Dr. Ing. Zátku, a ktorý po známom rozhovore s Čatlošom 1. januára 1943 konštatoval, že Čatloš už plní požiadavku odboja z júna 1942, totiž obsadzovať dôležité funkcie dôstojníkmi spoľahlivými pre odboj. To príliš neprispieva k správne zaradeniu jeho krokov do širších súvislostí a môže to dokonca prispieť k posilneniu názoru o Čatlošovom alibizme (najmä keď ide o stalingradský prelom!).

V pomerne obsiahlom (na rozsah knihy) opise zintenzívňovania Čatlošových príprav na vystúpenie proti Nemecku by sa žiadalo, aby autor bližšie vysvetlil jeho špecifické postavenie: Čatloš bol úplne izolovaný. V okruhu vlády sa nemal na koho obrátiť, vedenie odboja ho využívalo, ale neverilo mu, londýnska vláda, a menovite E. Beneš, z veľmi problematických príčin odmietli s Čatlošom spolupracovať. Pravdepodobne žiaden z politikov, ktorí sa v okupovaných alebo podrobených štátoch rozhodli pracovať proti Nemecku, nebol taký osamotený ako on. To sa malo v tejto práci aspoň naznačiť.

Sporné je tvrdenie, že Ludinov telegram z 24. augusta 1944 o vyslaní nemeckých protipartizánskych jednotiek na Slovensko je „vôbec prvým nacistickým dokumentom, v ktorom sa objavuje myšlienka premiestniť niekoľko nemeckých vojenských jednotiek na západné a stredné Slovensko“ (s. 53). Ludin bol predsa posledný, kto túto myšlienku akceptoval – odmietanie vojenského zásahu mu spravodajská služba SS, požadujúca obsadenie Slovenska, vyčítala už dávno pred Povstaním. A K. H. Frank v Protektoráte Čechy a Morava navrhol vojenské riešenie slovenskej otázky už od jari 1944.

Tak ako na iných miestach knihy aj v otázke Pracovného zboru (PSb-NO) sa autor z ťažko pochopiteľných dôvodov uchýlil k jej odsunutiu do poznámky č. 23 (s. 55 a n.). Na takmer

¹⁴ALU, f. Čatloš, napr. 129 I 17.

¹⁵HIRNER, A.: Boje za frontom. Bratislava 1982, s. 24 a n.

¹⁶VHA Trnava, MNO – KM, k. 5, 1941, II./10.

jeden a pol stránke v nej rozoberá problematiku, ktorá mala byť súčasťou textu. Navyše v rámci tejto poznámky uvádza len k danej otázke až desať citácií; pre lepšie vykreslenie širokého spektra Čatlošovej aktivity v kresle MNO stačilo obsah poznámky rozšíriť napr. o jeho angažovanosť v oblasti armádneho športu a kultúry a mohla vzniknúť ďalšia kapitola, ktorá by umožnila túto postavu pochopiť všestrannejšie.

Nasledujúca kapitola, *Hľadanie kontaktov s odbojom*, rieši otázku Čatlošovho memoranda (s. 58 a n.), jeho politickej naivity a spolu s tým aj otázky okolo tvrdení o Čatlošovom alibizme (s. 60). V kontexte s jeho názorovým vývinom v prechádzajúcich rokoch by tvrdenie o alibizme bolo skutočne neprípustným zjednodušením Čatlošovho konania. Práve tu by bol veľmi potrebný pohľad na zvláštnu logiku a osobitý morálny kódex, ktorými sa Čatloš riadil. Bez toho nie je možné jednoduchým spôsobom pochopiť a vysvetliť jeho myšlienky ani činy.

Ani výraz „naivita“ možno nedefinuje presne to, čo v Čatlošových úvahách rezonovalo ako základ, resp. predpoklad ďalšieho vývoja. Presnejší výraz však asi ťažko nájsť.

Nedostatočne informovaný Čatloš jednoducho nebral do úvahy aspekty postavenia Slovenska v kontexte medzinárodných záujmov a dohôd. Naivita plánu nekorenila v oblasti vojenských zámerov a plánov protinemeckého vystúpenia, ale v ich politickej interpretácii. Správnosť jeho vojenských úvah je potvrdená napríklad zhodnosťou operačného zámeru, ktorý navrhol pre Červenú armádu (vrátane podporných akcií slovenskej armády)¹⁷ s obsahom úvah zahraničného odboja o možnosti spolupráce s Čatlošom a zjavným akceptovaním jeho strategických predstáv.¹⁸ Ale v politickej časti predpoklad slovenskej vojenskej diktatúry, udržiavajúcej slovenskú štátnosť (s. 59), nezohľadňoval ani pomerne silnú (prinajmenšom) pročeskoslovenskú orientáciu odboja, ani reálne postavenie napr. vlád ZSSR a ČSR voči Slovensku, ani ďalšie medzinárodné či vnútorné okolnosti. Ak teda Čatloš predpokladal, že samotný fakt prevratu a pripojenie k vojnovému úsiliu ZSSR bude dostačujúcim argumentom pre realizáciu jeho politických cieľov, a ak toto nebolo naivným zjednodušením reality, potom asi bude skutočne zložité zhodnúť sa na akomkoľvek hodnotení tejto časti Čatlošovho plánu.

Čatloš nemal na mysli skutočné povstanie ako ľudové hnutie, ale v podstate palácový prevrat s následným prechodom armády na druhú stranu barikády. To zaznieva jasne aj z textu memoranda. Sám začal pojem „povstanie“ používať až neskôr ako protiváhu k SNP. Autor tu viac preberá Čatlošovu prezentáciu z neskorších čias, keď píše o „Povstaní“ (s. 60), miesto aby kriticky práve túto dezinterpretáciu sám analyzoval a uviedol na správnu mieru. Pritom však v skutočnosti mal Čatlošov plán oveľa bližšie napr. k Benešovým predstavám o štátnom prevrate ako k reálnemu, teda ľudovému povstaniu v spojení s armádou.

Autor správne poukázal na zarážajúce odmietnutie londýnskej vlády spolupracovať s Čatlošom (s. 62). Ale nebola to, aspoň nie v prvom rade, záležitosť gen. Ingra. Predovšetkým treba hľadať, ale aj zdôrazniť pôvod odmietania Čatloša v Benešovej animozite voči slovenským problémom vôbec a až potom osobne voči Čatlošovi. To je však málo organicky zaradené až do nasledujúcej kapitoly (s. 72 a n.)

Čatlošov protipovstalecký prejav 29. augusta 1944 (s. 64 a n.) sa žiadalo v záujme lepšieho pochopenia jeho osobnosti a momentálneho postavenia doplniť o vlastné priznanie, že mu Tiso ponúkol možnosť vyčiarknuť z textu pasáže, s ktorými by eventúálne nesúhlasil.¹⁹ Nevyužil ju. Podobne by si zaslúžil viac pozornosti Čatlošov postoj k odzbrojeniu bratislavskej posádky (s. 68); v tomto prípade sa dost nepochopiteľne cítil zbavený zodpovednosti tým, že rozkaz nevydal sám, ale rozkaz prezidenta „iba“ tlmočil. Súčasne tu však chýba aj stanovisko k opakovanému Čatlošovmu tvrdeniu, že ešte pred zhromaždením veliteľov, na ktorom bol rozkaz vydaný, nariadil stotníkovi gšt. Stanekovi zariadiť neupočúvnutie rozkazu a zorganizovanie od-

¹⁷ALU, f. Čatloš, 129 E 2, Mój návrh na povstanie zaslaný do SSSR koncom júla 1944.

¹⁸VHA Praha, ČSVM - SSSR (Čs. vojenská mise – štáb pro budování ozbrojených sil), 1943 – 4, 189/1/26.

¹⁹Napr. NS, Tn ľud 12/47, Proces s F. Čatlošom, filmový pás A – 1050, I. časť.

chodu ozbrojených jednotiek z Bratislavy k „partizánom“.²⁰ Patrila by sem aj zmienka o ťažkej depresii ako dôsledku rozhlasového prejavu a povinnosti vydať rozkaz o odzbrojení. Vedť to sa usiloval Čatloš vysvetliť (aj sám sebe) vo svojich úvahách až do smrti.²¹

Záverčná kapitolka, *Povstanie a ďalšie osudy*, sa zaoberá obdobím od Čatlošovho úteku z Bratislavy do skončenia procesu pred Národným súdom.

Čatloš sa pokúsil byť Povstaniu užitočný, čo sa mu neumožnilo. Asi ťažko však obstojí jednoduché prebranie neskoršieho Čatlošovho výkladu o stanovisku londýnskej vlády: „*Kedže... nepriali ani formálnej zvrchovanosti slovenského národa, každý pozorovateľ môže mať jasno, že prečo ma do Povstania nechceli a prečo ma z neho vysánkovali!*“ (s. 73). Mala by tu byť zmienka, že Benešov postoj v skutočnosti nebol namierený špecificky voči Čatlošovi. Čatloš tu spojil dve rozdielne (a v zásade aj časovo oddelené) stanoviská.

Ak proti spolupráci s Čatlošom bola Slovenská národná rada, treba to chápať v kontexte európskeho odboja. Každý domáci odboj bol objektívne donútený vnímať svoje postavenie čiernobielym vídením. Beneš zjavne také právo nemal, napriek tomu však podriaďoval svoj pohľad na vojnové Slovensko osobným predstavám a názorom. Vzhľadom na to odmietal spoluprácu so slovenskými režimistami oveľa skôr, ako mohol Čatlošov pokus – diskutovať o štátoprávných problémoch – mať na stole.

Už 30. októbra 1939 sa predsa Dr. Beneš v Londýne pred M. Hodžom vyjadril: „*Není možné, aby si Slováci neuvědomili, co nadělali. Žádný Čech jim to nezapomene. Dvacet let jsme dělali všechno pro Slováky..., když nám bylo nejhůře, vrazili nám Slováci nůž do zad.*“²² Dávno pred nastolením otázky spolupráce s Čatlošom sa v odpovedi na Šrobárovo memorandum z augusta 1943 odmietavo postavil ku všetkému, čo by mohlo vo vláde nejakým spôsobom pripomínať „*pokračování dnešního samostatného Slovenska*“.²³ Nakoniec i to, že SNR využila Čatlošovo lietadlo, londýnska vláda zneužila na očiernenie SNR zo spolupráce so slovenskými quislingami, čo vzhľadom na československo-sovietskú zmluvu nemohla Moskva ignorovať.²⁴ Nešlo teda ani tak o vzťah k Čatlošovej osobe, tóbž nie k jeho politickým predstavám, ako o principiálny postoj. Až v dôsledku toho bol zneuznaním postihnutý aj Čatloš (čo sa naopak vymykalo všetkým princípom, ktoré sa vzájomne medzi Spojencami uznávali). Odmietnutie jeho ponuky na spoluprácu s povstaleckým velením bolo teda už iba logickým následkom Benešovej neústupčivosti (s. 73 a n.).

Záver poslednej kapitoly, vyšetrovacía väzba v Moskve v rokoch 1944 – 1946, je vlastne zhusteným obsahom štúdie V. V. Marjiny, citovanej v poznámkach. Chýba tu však aspoň veľmi stručná zmienka, že o Čatlošovom pobyte v sovietskych väzniciach od neho samotného nevieme prakticky nič nielen z jeho memoárov, ale ani zo spomienok ľudí jemu najbližších. To poskytuje priestor istej mytologizácii a dohadom, ktoré zatiaľ nie je dosť dobre možné verifikovať. Napriek tomu sa patrilo aspoň poznamenať, že vydanie Čatloša bolo dielom československej vojenskej prokuratúry, ktorá sa domáhala jeho svedectva ako nezastupiteľného v procese s J. Tisom pred Národným súdom (uvedené tvrdenie „*Bolo jasné, že Čatloša nemožno donekonečna držať v sovietskom väzení*“ /s. 76/ nie je doložené), ako aj to, že napriek formálne tvrdej obžalobe bol súdený pomerne veľmi mierne a krátko po odsúdení predčasne prepustený.

Kniha je na svoj rozsah veľmi bohato vybavená fotografiami (spolu 28), pričom je však zarážajúce, že sa jedna z nich, prejav k vojakom na východnom fronte, kde Čatloš reční z tanku,

²⁰Tamže.

²¹ALU, f. Čatloš, 129 E 2, zv. B, Obet' pre vznešenú myšlienku. MEDRICKÝ, G.: Minister spomína. Bratislava, 1993, s. 245, dokonca zreteľne naznačuje, že sa Čatloš vážne pripravoval na samovraždu ako riešenie konfliktu povinnosti a svedomia. Napriek často uvádzanej nespoľahlivosti tejto publikácie a napriek Čatlošovmu neskoršiemu popieraniu podobných úvah aj to sa malo vziať do úvahy.

²²ŠOLC, J.: Slovensko v českej politike. Banská Bystrica 1993, s. 100.

²³ŠTVRTECKÁ, A.: Vznik Slovenskej národnej rady roku 1944. In: Slovenské národné povstanie roku 1944. Zborník príspevkov z národnooslobodzovacieho boja (1938 – 1945). SAV, Bratislava 1965, s. 198.

²⁴Tamže, s. 209.

opakuje, raz v predsádke, druhý raz v prílohe (keď už, tak prečo práve táto?). Fotografie dokumentujú Čatlošov život od légii až po starobu. V prílohe je tiež 12 reprodukcii dokumentov.

Drobné výhrady môžu byť k niekoľkým redakčným chybám, napr. Ohio namiesto Ohio (úvod), *útvary vedené s dôstojníkmi Slováckmi* (s. 32).

Zásadnou otázkou však je, ako vlastne k tejto publikácii pristupovať. Z hľadiska menej zasväteného čitateľa totiž môže spôsobiť akceptovanie F. Čatloša ako jednorozmerného národovca – a o tom kniha v skutočnosti je. Ibaže táto významná postava novodobých slovenských dejín bola neporovnateľne komplikovanejšia. Veď Čatloš vo svojom hľadaní riešil dokonca tento problém: „*Idea jednotného čs. národa? Federácia dvoch národov? Oboje som pripúšťal.*“ Splynutie dvoch národov považoval za možné, ak nebudú vzájomné krivdy. Pritom ovšem bude nevyhnutné odstrániť rozdiely: „*Reč sa musí tiež zjednotiť, ináč spisovná jej stránka bude vždy poukazovať na niečo, čo nás delí.*“²⁵ Nebol to prirodzene jednoznačný a definitívny postoj. Aj keď od začiatku dvadsiatych rokov publikoval svoje československé postoje v tlači (v časopise *Výchova a vojsko* uverejnil článok o čs. vzájomnosti). „*Svoje články svedčiace o mojom československom zmyslení som uverejňoval v novinách Dôstojnícké listy, Legie a pokiaľ sa pamätám v Tribune.*“ (Polemizoval v nich s ľudáckymi článkami v periodiku *Slovák*, ale postupne musel konštatovať, že väčšina slovenského národa sa vyvíja týnto smerom. „*Preto som svoj politický čsl. ideál prakticky i ja revidoval, tým skorej, že som mal osobné nevýhody z tejto jednoty. Tým myslím moje neuznávanie jak v ruských légiách a pozdejšie pri službe v čsl. armáde.*“) Až v neskorších článkoch potom dával dôraz na rešpektovanie slovenských práv.²⁶

Ťažko prijateľné sploštenie Čatlošovej osobnosti sa prejavuje aj v tom, že celkom chýbajú dôležité momenty a súvislosti jeho života. Už uvádzané odsúvanie významných skutočností jeho biografie do okrajových polôh v poznámkovom aparáte vlastne priamo naznačuje, že nejde o skutočne životopisný zámer autora. Vypovedá o tom ostatne aj formulácia, ktorú nebudeme komentovať: „*...zdržovanie pri povýšení slovenských gážiztov či už následkom českej konkurencie, alebo politického a rasového (zvýraznil S. Ch.) prezierania*“ (s. 33).

Štruktúra knihy by si žiadala skôr názov typu „zborník príspevkov...“, ako titul, ktorý oveľa viac sľubuje, než dáva. Obsah knihy je pravdivý v tom zmysle, že sa autor nedopustil žiadnej malverzácie pri práci s dokumentmi. Ale je to pravda len čiastková a podmienená, v niektorých ohľadoch podliehajúca aj sugestívnym vlastnostiam Čatlošových memoárov.

Veľmi zaujímavé a pozoruhodné, aj keď okrajovo, je to, že jeden z dvoch lektorov knihy, F. Vnuk, o Čatlošovi napísal: Sidor „*výdatného pomocníka našiel v pplk. F. Čatlošovi, ktorého horlivý nacionalizmus... nepramenil z vnútorného presvedčenia, iba z kalkulačnej tížiadosti... O vojenských a politických kvalitách F. Čatloša niet čo diskutovať, pretože ich nebolo. A rovnako bohatý bol Čatloš, aj keď išlo o také charakterové vlastnosti ako česť, vernosť, priateľstvo, povinnosť...*“²⁷ To nestálo autorovi za stanovisko?

Samotný Čatloš o sebe z iného uhla uviedol: „*až 1939 Čatloš si vybral po skúsenostiach separatistickú líniu a tým zdanlivo a formálne aj firmu pravičiara,*“ aj keď sa viac cítil orientovaný vľavo.²⁸ To nebola reč separatistu. Napriek tomu, že pochádzala z oveľa neskorších čias, bola vlastne dokonalým priznaním toho, že sa nikdy nestal dôsledným nacionalistom.

Ferdinand Čatloš si v tejto knihe zaslúžil oveľa viac, vrátane zreteľného konštatovania, že vplyvom osobných vlastností, objektívnych skutočností i vďaka svojmu úsiliu za každých okolností opanovať vývoj, sa ocitol v polohe, ktorá vlastne nikomu nedovoľuje oslavovať ho.

Stanislav V. Chytka

²⁵ALU, f. Čatloš, 129 E 2, zv. A.

²⁶NS, Tn Fud 12/47, tamže.

²⁷VNUK, F., In: SIDOR, K.: Takto vznikol Slovenský štát. Bratislava 1991, s. 153 a n., pozn. 83.

²⁸ALU, f. Čatloš, 129 J 4a.

RAJNINEC, J.: *SLOVENSKÉ LETECTVO 1939 – 1944*. 1. zv. BRATISLAVA, VITA MO SR 1997, 158 s.

V roku 1997 vydalo Ministerstvo obrany Slovenskej republiky vo Vojenskej informačnej a tlačovej agentúre prvý diel knihy Juraja Rajnince *Slovenské letectvo 1939 – 1945*. Autor recenzovanej publikácie je známy širokému okruhu čitateľov svojimi štúdiami a článkami o histórii slovenského vojenského letectva a o pôsobení leteckých síl protifašistickej koalície nad územím Slovenska v rokoch druhej svetovej vojny, ktoré začal uverejňovať na prelome šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov. Prvé z jeho prác vychádzali v rokoch 1969 – 1975 v americkej odbornej literatúre (*Journal of American Aviation Historical Society, Air Classics a Aero Album*). V domácej odbornej tlači sa po prvýkrát prezentoval v roku 1975 článkami o amerických leteckých náletoch na rafinériu Apollo v Bratislave a rafinériu v Dubovej v lete 1944. Potom nasledoval seriál článkov pod názvom *Na Messerschmittoch proti fašizmu*, uverejnený v časopise *Letectví a kosmonautika* v roku 1982. V tom istom časopise o dva roky neskoršie publikoval seriál článkov pod názvami *Letecká pomoc SNP a Ďalšia zahraničná letecká účasť v SNP*. Spolu s Jánom Stanislavom vydal v roku 1990 publikáciu *Povstalecké a spojenské letectvo v SNP*. V nasledujúcom roku mu v časopise *Plastic Kits Revue* vyšla štúdia *Mission 139* o bombardovaní letiska Malacky-Nový Dvor americkým letectvom v septembri 1944. V tomto časopise mu v roku 1991 uverejnili aj článok *Skaza pohotovostnej letky 13* a pod názvom *Krst ohňom* i prvé dve kapitoly z pripravovanej knihy *Slovenské letectvo 1939 – 1944*, pojednávajúce o vzniku slovenského vojenského letectva a jeho bojovom nasadení proti maďarským vojskám v marci 1939. V roku 1996 mu v týždenníku *Obrana* vyšiel seriál článkov nazvaný *Americkí letci v SNP*. Vydania knihy, ktorá mala byť vyvrcholením jeho publikačnej aktivity, sa žiaľ nedožil. Zomrel v decembri 1996.

Juraj Rajninec, hoci nebol profesionálnym historikom, patril medzi uznávaných znalcov histórie slovenského vojenského letectva z obdobia druhej svetovej vojny. Svedectvo o tom podávajú ohlasy na jeho publikované štúdie a články, ale aj nevšedný záujem odborníkov i laikov o prvý diel knihy *Slovenské letectvo 1939 – 1944*. Na otázku redaktora týždenníka *Obrana*, v rozhovore uverejnenom 18. februára 1995, kedy sa rozhodol zbierať materiál pre napísanie tejto knihy, odpovedal, že sa tak stalo „niekedy koncom 50–tych rokov“. Počas dlhoročnej akvizíčnej činnosti zhromaždil množstvo cenného písomného a fotografického dokumentárneho materiálu, a ako sa vyjadril v uvedenom rozhovore, „predovšetkým obrovské množstvo poznatkov“. Tie sa mu stali oporou pri naplňovaní neľahkého cieľa, pomôcť „najmä našej mladej leteckej generácii spoznať pravdivo a bez ideologických predsudkov celú históriu nášho letectva a armády“.

Juraj Rajninec sa snažil spracovať komplexný pohľad na históriu slovenského vojenského letectva v predmetnom období za situácie, keď mal k dispozícii len veľmi málo publikovaných odborných prác. Aj tie však boli zväčša orientované na vybrané problémy, alebo na stručný chronologický prehľad vývoja slovenského vojenského letectva z hľadiska jeho organizácie, technického vybavenia a okrajovo, aj bojového použitia.¹ Navyše, výskum archívnych materiálov mu komplikovala ich obmedzená prístupnosť, roztrieštenosť a nekompletnosť. Je preto pochopiteľné, že tam kde mu chýbal archívny materiál, sa musel uspokojiť s informáciami, ktoré získal od bývalých príslušníkov slovenského vojenského letectva, alebo riešiť niektoré problémy v zúženom rozsahu s vedomím, že ich dôkladnejšie spracovanie presahuje jeho momentálne možnosti. Napriek tomu recenzovanú prácu Juraja Rajnince môžeme hodnotiť ako doposiaľ najkomplexnejšiu a najkvalitnejšiu publikáciu o slovenskom vojenskom letectve z rokov 1939 – 1942. Takéto hodnotenie si zasluhuje,

¹SLAVKOVSKÝ, D.: Vo vzduchu i na zemi. Bratislava, Obzor 1969; RAJLICH, J. – SEHNAL, J.: Slovenští letci 1939 – 1945. Kolín 1991; SEHNAL, J. – RAJLICH, J.: Slovenští letci za druhé světové války. HPM 5/1991; SEHNAL, J.: Slovenští letci za druhé světové války. In: HPM, 4/1991; VLACH, B.: Slovenské vzdušné zbraně 1940 – 1944. In: Reví, 8/1995.

aj keď v nej nachádzame viaceré chyby v písaní miestopisných názvov, v popisoch fotografií a kresieb lietadiel, vo vojenskoodbornej terminológii, v poznámkovom aparáte a pod.

Prvý diel knihy *Slovenské letectvo 1939 – 1944* je rozdelený do ôsmich kapitol, obsahuje množstvo dobových forografii a vydarených farebných kresieb lietadiel, ktoré sa používali v slovenskom letectve. Pravdepodobne nie je chybou autora, že textová časť presahuje vymedzené časové obdobie, keď v kapitole pojednávajúcej o nasadení leteckých jednotiek spolu so Zaisťovacou divíziou, vydavateľ zaradil aj ich činnosť v roku 1943.

V prvej kapitole *Čas zrodu* autor charakterizuje situáciu na počiatku výstavby slovenského letectva, organizáciu a dislokáciu leteckého pluku 3 generála letca M.R. Štefánika, jeho technické vybavenie a personálny stav po odchode príslušníkov letectva českej národnosti. V týchto súvislostiach poukazuje aj na negatívne dôsledky konfiškácie leteckej techniky, leteckého benzínu, munície a ďalšieho materiálu nemeckou brannou mocou na možnosti slovenského vojenského letectva pred nasadením časti jeho síl do bojov proti maďarským vojskám v marci 1939. Na strane 15 zároveň uvádza zloženie a dislokáciu 153. delostreleckého protilietadlového pluku spolu s dislokáciou rôt veľkokalibrových protilietadlových guľometov. V uvedenej dislokácii protilietadlového delostreleckého pluku sa však autor dopustil chyby. I/153 protilietadlový delostrelecký oddiel totiž nebol dislokovaný v Bratislave, ale v Spišskej Novej Vsi, II/153 oddiel bol v Piešťanoch, a nie v Spišskej Novej Vsi a III/153 oddiel bol v Bratislave, a nie v Piešťanoch.² Nepresne definuje aj začlenenie rôt veľkokalibrových guľometov, ktoré vytvárali oddiel pozemnej obrany proti lietadlám, pričom štyri z nich boli určené na ochranu letísk vo Vajnoroch, Nitre, Piešťanoch a Spišskej Novej Vsi a tri boli pridelené veliteľstvám vyšších jednotiek.³

V druhej kapitole *Krst ohňom*, ktorá je venovaná bojovej činnosti slovenského vojenského letectva počas Malej vojny v marci 1939, čitateľa zaujme nielen pomerne podrobný a faktograficky presný opis bojových akcií, vrátane uvedenia mien letcov, ktorí ich vykonali, ale aj charakteristika leteckých síl protivníka, ktoré zasiahli do bojov nad územím východného Slovenska a bombardovali Spišskú Novú Ves.

Vývoju slovenského vojenského letectva v období od skončenia bojov proti maďarským vojskám do účasti slovenskej armády vo vojne proti Poľsku, venoval J. Rajninec tretiu kapitolu *Čas polarizácie*. V nej charakterizuje zmeny vyplývajúce z dočasnej organizácie slovenskej armády platnej od mája 1939 a názorovú polarizáciu medzi príslušníkmi letectva, ktorá sa okrem iného prejavila vo vzniku menších ilegálnych skupín zaoberajúcich sa plánmi na dezerciu do zahraničia. V tejto súvislosti podrobne opisuje prípravy na odlet a jeho realizáciu skupinou ôsmich príslušníkov letky 64 z Piešťan do Poľska (J. Lazar, J. Káňa, F. Knotek, K. Valach, J. Hrala, L. Ivanič, I. Gablech, J. Řehák), ako aj úlet P. Rajtáka a J. Krošláka od letky 10 v Nitre. Pri popisovaní zmien v organizácii letectva, ku ktorým došlo v máji 1939, sa autor nevyhol niektorým nepresnostiam. Na strane 32 napríklad uvádza, že pre veci „letectva sa pri HVV ustanovila letecká skupina“. Podľa organizácie slovenskej brannej moci z mája 1939 však v rámci HVV (Hlavné vojenské veliteľstvo) bolo veliteľstvo letectva a obrany proti lietadlám, ktorému „podliehali všetky jednotky letectva, protilietadlového delostrelectva a hlásnej služby pridelené letectvu“.⁴ Tvorili ho veliteľ letectva, veliteľ protilietadlového delostrelectva, pridelení dôstojníci a kancelársky personál. Vyššie uvedená citácia sponchyňuje aj tvrdenie autora, že „Vojenské letectvo a časť prostriedkov protileteckej obrany sa rozčlenili a po taktickej a územnej stránke podriadili vyšším veliteľstvám, v ktorých územnej pôsobnosti sa nachádzali jednotlivé útvary letectva a OPL.“

V skutočnosti letecký pluk z hľadiska veliteľskej a taktickej pôsobnosti podliehal MNO–VV a jeho jednotky podliehali vyšším jednotkám len v pôsobnosti správnej. Rovnaká bola aj podriadenosť 153. delostreleckého protilietadlového pluku.⁵ Na tej istej strane J. Rajninec

²VHA Trnava, f. MNO – HVV, č. 201.541/Dôv./1.org., 1939.

³Tamže.

⁴Tamže, vložka 2.

uvádza dislokačný prehľad vyšších veliteľstiev k 15. máju 1939 a „podriadených útvarov Vzdušných zbraní“. Okrem toho, že pri Vyššom vojenskom veliteľstve 2 mu chýba rota VGPL 2 dislokovaná v Banskej Bystrici, je nesprávne použitý názov vzdušné zbrane, čo sa však vyskytuje na viacerých miestach aj v nasledujúcich textoch. Pod označenie vzdušné zbrane totiž nepatrilo len letectvo. Ich súčasťou bolo aj protiletadlové delostrelectvo a hlásna služba, resp. oddiel vzdušného spravodajstva.

Na začiatku štvrtej kapitoly *Ťaženie proti Poľsku* J. Rajninec konštatuje, že účasť slovenskej armády „na septembrovom poľnom ťažení roku 1939 proti Poľsku... bola predovšetkým motivovaná úsilím o prinavrátenie časti územia severnej Oravy, severného Spiša a Javoriny, ktoré po etapách násilne anektovalo Poľsko v rokoch 1919 – 1938“ (s. 42). Ale v závere kapitoly (s. 49) tvrdí: „Faktom však je, že slovenská armáda a jej letectvo sa museli na priamy rozkaz nemeckého velenia zúčastniť poľného ťažení po boku nemeckých jednotiek bez schválenia tohto kroku gen. F. Čatlošom.“ Tieto dve tvrdenia sú v rozpore. Popri záujme Nemecka využiť Slovensko na rozvinutie časti svojich síl určených pre útok na Poľsko, nie je možné nevidieť aj ochotu slovenskej vlády, s akou v lete 1939 plnila nemecké požiadavky súvisiace s prípravou útoku z územia Slovenska, ktorým sledovala vlastné ciele minimálne v tom rozsahu, ako sa o nich zmieňuje J. Rajninec v úvode tejto kapitoly. Vytvorit' si podmienky pre ich realizáciu bola odhodlaná aj aktívnym nasadením slovenskej armády, o čom svedčia opatrenia uskutočňované počas augusta 1939 (napr. presuny vojenských jednotiek na sever a východ Slovenska, vykonanie mobilizácie, vytvorenie veliteľstva poľnej armády). V tomto zmysle nie je možné zľahčovať ani úlohu ministra národnej obrany gen. F. Čatloša. Ten sa 30. augusta 1939 stretol s nemeckým generálom E. Engelbrechtom, ktorý mu oznámil, že nemecké vojská ráno 1. septembra prekročia poľské hranice a začnú postup do Poľska a zároveň mu doručil „požiadavky nemeckého velenia, ktoré ukladali slovenskému vojsku tieto úlohy: a/ slovenská armáda má byť ihneď zasadená, b/ má úplne uzavrieť a bezpečne ubrániť slovenské hranice od Vysokých Tatier na východ, kde má pútať čo najväčšie poľské sily...“⁶

Dňa 1. septembra 1939 o 05.00 h však gen. Čatloš vydal ústne operačný rozkaz č. 1 pre postup jednotiek slovenskej armády na Javorinu⁷ (o 07.00 h bol vydaný aj písomne). Poobede, o 15.40 h, nasledoval Čatlošov rozkaz, v ktorom sa na príslušníkov armády obracal s výzvou: „Znova nastala dejinná skúška slovenského národa, slovenského vojska. Naše národné záujmy spojili nás s nemeckou armádou a postavili do nepriateľského pomeru s Poľskom... Nemecko potrebuje odhodlaného spojenca. Spoločnú túžbu: oslobodiť ujarmených bratov v Poľsku, splníme spoločným úsilím. Vyplníme svoje dejinné poslanie s vernosťou, svedomitosťou i bezpodmienečnou poslušnosťou, privetíme odtrhnuté kraje k nášmu Slovensku.“ V závere rozkazu potom nariadil „mužne ísť do boja, odvážne a energicky plniť vôľu hlavy štátu, slovenskej vlády a celého národa, nevyhýbave poslúchať rozkazy moje a mojich predstaviteľov, iniciatívne a statočne vydobýť slobodu neslobodných Slovákov.“⁸ A bol to práve gen. Čatloš, kto ako veliteľ armády riadil činnosť slovenských vojsk.

A opäť to bol gen. Čatloš, kto v dôvernom rozkaze č. 1 z 8. septembra 1939, s ktorým mali byť oboznámení všetci príslušníci poľnej armády, dôrazne upozorňoval: „Nesmieme zadávať príčiny, aby sme boli posudzovaní ako neochotne plniaci svoju povinnosť a tým uškodili našej slovenskej vlasti..., kto v rozhodnom okamžiku prejaví zbabelosť, či rečou lebo tým, že zbrane lebo strelivo odhodí, poslušnosť odopre, boja sa vzdialuje, lebo z boja utiecť sa chystá, lebo plenia sa dopustí, musí byť jako zbabelec veliteľom a keď je treba iným zasahujúcim predstaveným, alebo na jeho rozkaz k odstrašujúcemu príkladu pred tvárou mužstva na mieste usmrtení... Uvedomte si, že bojujete preto, aby ste na severnom fronte vybojovali svoj víťazný boj i pre fronty iné...“

⁵VHA Trnava, f. VV 2, č. 1480/Taj./1.org., 1939.

⁶VHA Trnava, f. MNO/KM, 6/5.

⁷Tamže Armáda v obrane a práci. Bratislava, MNO, Stráž vlasti 1944, s. 29; VHA Trnava, f. 55 – 59 – 3.

⁸GOLIER, J.: Ťaženie slovenskej armády proti Poľsku. Diplomová práca. VPF VAAZ Bratislava 1970, s. 6 – 7.

Na s. 44 autor tvrdí, že mobilizácia sa uskutočnila dňa 28. augusta. Tento údaj nie je možné považovať za presný. Prvé 3 ročníky zálohy boli povolané už 26. augusta. O deň neskoršie minister národnej obrany, so súhlasom vlády, nariadil povolanie ďalších 5 ročníkov. Pretože ich nastupovanie do armády prebiehalo „tak pomaly..., že poľná armáda ani po tomto povolaní záložníkov nebola na válečnom stave“⁹, prišlo sa k povolávaniu ďalších ročníkov, „takže bolo celkom povolané 15 ročníkov zálohy“.¹⁰ Podľa údajov ministra národnej obrany gen. F. Čatloša, ktoré v novembri 1939 predniesol vláde Slovenskej republiky, tak „malo nastúpiť“ 160 000 osôb, z toho nastúpilo len 120 000 a ostatok 40 000 pripadá na oslobodených pre prípad mobilizácie a vojny, na chorých a na tých, ktorí sa zdržiavali v Nemecku na sezónnych prácach a potom samozrejme aj na tých, ktorí neodôvodnene nenastúpili“.¹¹ Nie je bez zaujímavosti, že k takej rozsiahlej mobilizácii záloh sa už počas vojny nikdy nepristúpilo.

Pod názvom *Čas budovania* (štvrtá kapitola) J. Rajninec zhrnul problematiku výstavby slovenského vojenského letectva po skončení ťaženia proti Poľsku až do konca roka 1942. Na pomerne malom priestore sa pokúsil charakterizovať zmeny v organizácii a dislokácii letectva realizované v uvedenom období, prípravu príslušníkov letectva v školách a kurzoch na Slovensku a v Nemecku, dopĺňovanie leteckej techniky a formovanie ilegálnych odbojových skupín príslušníkov letectva. Hoci v texte hovorí o reorganizáciách vzdušných zbraní, v skutočnosti rieši len problematiku letectva a zmeny, ktoré prebiehali v ďalších súčiastiach vzdušných zbraní, t.j. v protiletadlovom delostrelectve a vzdušnom spravodajstve ignoroval. Čitateľovi tak letectvo stotožňuje so vzdušnými zbraňami ako celkom. Navyše, pri riešení tohto problému sa prejavila skutočnosť, že autor nedisponoval adekvátnymi archívnymi materiálmi, ktoré by mu umožnili presnejšie a vyčerpávajúcejším spôsobom definovať zmeny v organizácii letectva. Už pri popisovaní prvých zmien, ktoré sa odohrali počas novembra a decembra 1939, sa autor dopúšťa chyby, keď na s. 50 konštatuje, že po zrušení veliteľstva leteckého pluku samostatné letecké perute po taktickej stránke i naďalej podliehali „leteckej skupine MNO–HVV“. Perute sa v skutočnosti stali „samostatnými útvarmi podriadenými priamo MNO – Veliteľstvu vzdušnej zbrane“.¹² V tejto súvislosti mal autor spomenúť aj skutočnosť, že pod velením vzdušných zbraní sa „zlúčilo letectvo, protiletadlové delostrelectvo a oddiel pre vzdušné spravodajstvo“.¹³ Bez výhrady nie je možné stotožniť sa ani s tvrdením autora (s. 52) o spôsobe utvorenia nových letiek s novým číslovaním. Existujú totiž údaje podľa ktorých z letky 12 vznikla letka 2, z letky 10 letka 3, z letky 16 letka 1, z letky 64 letka 6, z letky 39 letka 11, z letky 45 letka 12 a z letky 37 letka 13. Bývalé letky 9, 13, 38 a 49 boli zrušené.¹⁴ Konečnú organizačnú štruktúru, stav výzbroje, dislokáciu a územnú podriadenosť „útvarov Vzdušných zbraní po ich reorganizácii v novembri a decembri 1939“ dokumentuje, podľa autora, prehľad veliteľstiev divízií platný od 1. januára 1940 uvedený na s. 52 a 53. Tento prehľad sa však týka len letectva. Navyše, je prezentovaný s chybami. Namiesto oddelenia vzdušného spravodajstva má byť oddiel vzdušného spravodajstva, letka 2 nepatrila do I. perute, ale do II. perute a do I. perute patrila letka 11 dislokovaná vo Zvolene.¹⁵ Na s. 54 J. Rajninec tvrdí: „Počnúc 1. májom 1940 sa uskutočnila už štvrtá reorganizácia časti Vzdušných zbraní.“ Ani toto tvrdenie nie je celkom presné. Nová organizácia letectva podľa výnosu MNO č. 24.217/Taj., let. 1940 vstúpila do platnosti dňom 20. apríla 1940. V jej rámci bolo zrušené veliteľstvo II. perute v Spišskej Novej Vsi a zriadili sa:

⁹ VHA Trnava, f. 55 – 59 – 1.

¹⁰ Tamže.

¹¹ Tamže.

¹² VHA Trnava, f. 55 – 59 – 2.

¹³ VHA Trnava, f. MNO/KM, 6/4;

VHA Trnava, f. MNO – HVV, č. 201.541/Dôv./1.org.1939,

¹⁴ VHA Trnava, f. 55 – 59 – 2.

¹⁵ VHA, Trnava, f. MNO, č. 136.023/Taj./1.odd., 1940.

a/ veliteľstvo I. perute vo Zvolene s letkami 1 vo Zvolene, 2 v Spišskej Novej Vsi, 3 v Nitre,
 b/ veliteľstvo II. perute v Piešťanoch s letkami 11 a 13 v Piešťanoch a 12 v Spišskej Novej Vsi,
 c/ náhradná peruť s náhradnou letkou a hospodárskou správou v Piešťanoch,

d/ letecká škola s letkami cvičnou, školnou (bývalá letka 6) a technickou v Piešťanoch.¹⁶
 Podľa organizácie platnej od 1. októbra 1940 bola potom letecká škola spolu s leteckým parkom dislokovaná v Trenčianskych Biskupiciach a veliteľstvo leteckého pluku v Piešťanoch.¹⁷ Do organizačných zmien, ktoré sa uskutočnili v rámci letectva, patrilo aj vytvorenie technickej správy, ktorá bola zriadená 1. januára 1942.¹⁸ Dňa 1. mája 1942 vstúpili do platnosti ďalšie organizačné a dislokačné zmeny. (Autor ich spomína v siedmej kapitole, s. 144, 145). V ich rámci sa Veliteľstvo vzdušných zbraní, bez oddelenia štábu civilného letectva a oddelenia štábu civilnej protiletadlovej ochrany, presťahovalo do Trenčína a 1. mája 1942 sa veliteľom vzdušných zbraní stal plk. gšt. Štefan Jurech. Podliehali mu: letecký pluk, letecká škola, letecký park, protiletadlový delostrelecký pluk a oddiel vzdušného spravodajstva (od 1. októbra 1942 sa premenoval na spojovací prápor vzdušných zbraní).¹⁹ Poslednou organizačnou zmenou v roku 1942 bolo vytvorenie Študijného ústavu vzdušných zbraní a to nariadením MNO č. 109.145 Dôv., II/1. odd. z 10. novembra, ktorý bol organizačne začlenený k leteckej škole.²⁰

Rozsahom najväčšou kapitolou recenzovanej práce J. Rajnina je kapitola nazvaná *V poli*, venovaná bojovému nasadeniu slovenských leteckých jednotiek na východnom fronte do konca októbra 1941. Autorovi sa v nej podarilo spracovať doposiaľ najpodrobnejší a najpresnejší prehľad o činnosti slovenského letectva v predmetnom období a to aj vďaka tomu, že sa popri iných zdrojoch informácií opieral najmä o vojnový denník Veliteľstva vzdušných zbraní, o rukopis nepublikovanej práce *Slovenské vzdušné zbrane pri poľnom ťažení proti ZSSR*²¹, ktorý v roku 1942 pravdepodobne napísal pplk. gšt. E. Novotný a o zápisníky letov. Slabinou tejto kapitoly sú však časti, v ktorých sa autor zmieňuje o pozemných vojskách slovenskej armády nasadených do vojny proti Sovietskemu zväzu. Tak napríklad na s. 106 tvrdí, že „Rýchla skupina prekročila hranice v noci z 23. na 24. júna 1941...“. Jej presun sa však začal až 24. júna o 11.00 h.²² Rovnako nepresne uvádza začiatok presunu síl slovenskej armádnej skupiny (s. 108), pretože presun jej jednotiek začal 1. júla 1941. Nie príliš presnou je aj autorová prezentácia organizácie Rýchlej divízie (s. 120), či jeho tvrdenie, že novopostavené jednotky Rýchlej divízie sa zlúčili s Rýchlou brigádou (s. 120).²³ Žiaľ, veľmi skreslenou je podstata organizačných zmien, ku ktorým došlo v auguste 1941. Autor na s. 122 tvrdí, že 12. augusta bol „za veliteľa armády ustanovený veliteľ Vzdušných zbraní gen. Anton Pulanich“, ktorý „prispôbil rozsahu svojej veliteľskej právomoci aj organizáciu veliteľstva poľnej armády“. V skutočnosti sa gen. Pulanich stal veliteľom slovenských jednotiek nachádzajúcich sa v poli s právomocou veliteľa poľného zboru. Podliehali mu: Rýchla divízia, Zaisťovacia divízia, vzdušné zbrane a zborové jednotky s tým, že po taktickej stránke obidve divízie plnili úlohy, ktoré im dávali nadriadené nemecké vyššie veliteľstvá. Navyše, Rajnincom spomínané štáby pre pozemnú armádu a vzdušné zbrane, nepôsobili v rámci veliteľstva armády, ale poľného zboru.²⁴ Taktiež ku konštatovaniu autora, že 20. septembra „bol rozkazom ministerstva národnej obrany zrušený krycí názov Veliteľstva vzdušných zbraní VIKTOR II, obnovený pôvodný názov LI-PA“ (s. 128) nie je možné nedodať, že to bol dôsledok reorganizácie veliteľstva poľného zboru

¹⁶VHA Trnava, f. VVZ, č. 135.288/Taj., VI, 1940.

VHA Trnava, f. MNO, č. 135.495/Taj., 19. odd., 1940.

¹⁷VHA Trnava, f. MNO, č. 163.600/Dôv., 19. odd., 1940.

¹⁸VHA Trnava, f. Let. pluk, dôverné rozkazy, dôv. rozkaz č. 1 z 5.1.1942.

¹⁹VHA Trnava, f. MNO, 27 – 1/1, č. 94.853/Dôv., 1942.

²⁰VHA Trnava, f. VVZ, č. 40.213/let./Dôv., 1942.

²¹Rajninec sa na túto prácu odvoláva pod názvom *Vývoj vzdušných zbraní 1939 – 1941*.

²²Podrobnejšie In: BYSTRICKÝ, J.: *Ťaženie slovenskej armády na východnom fronte v r. 1941*. Vojenská história 2/1998, s. 39.

²³Porovnaj: Tamže, s. 45 – 46.

²⁴Tamže, s. 48.

na Spojovací štáb, ktorá mala za následok okrem osamostatnenia veliteľstva vzdušných zbraní aj osamostatnenie veliteľstiev Rýchlej a Zaisťovacej divízie.²⁵

Rajnincovmu opisu činnosti slovenských leteckých jednotiek na východnom fronte do konca októbra 1941 nemôže konkurovať žiadny doposiaľ publikovaný materiál. Čitateľovi poskytuje množstvo verifikovaných informácií o zložení leteckých jednotiek, charaktere úloh, ktoré plnili a ich výsledkoch, ako aj o mnohých príslušníkoch letectva pôsobiacich na východnom fronte v sledovanom období. Upravenie si snáď vyžaduje len tvrdenie autora, týkajúce sa termínov návratu pozemných sledov letiek 1 a 12, delostreleckých protiletadlových batérií, veliteľstva vzdušných zbraní, spravodajskej roty a armádneho leteckého parku (s. 134), pretože dátumy ich príchodu na Slovensko uviedol ako dátumy odchodu z poľa.²⁶ Viac pozornosti však mohol venovať dôvodom stiahnutia leteckých jednotiek na Slovensko. Tie totiž nespočívali len v nedostatku paliva, ale aj v nízkych počtoch bojaskopných lietadiel a ich zhoršujúcom sa technickom stave.²⁷

V siedmej kapitole *Problémy s Messerschmittmi a Aradami* oboznamuje J. Rajninc čitateľa s problémami spojenými s dodávkami nemeckých lietadiel pre slovenské vojenské letectvo v roku 1942, s výcvikom príslušníkov letectva na nemeckej leteckej základni Grove v Dánsku, opisuje zmeny v organizácii vzdušných zbraní v máji 1942 a prípravu príslušníkov letectva v školách a kurzoch na Slovensku. V súvislosti s rokovaniami „MNO a DLM“ o opätovnom nasadení slovenských leteckých jednotiek na východnom fronte autor poukazuje na požiadavku nemeckej strany, aby „MNO postavilo aspoň jednu stíhaciu letku Bf 109 a nasadilo ju po absolvovaní preškolenia príslušného počtu slovenských pilotov a pozemného personálu na tento typ...“ (s. 137) Škoda, že sa nezmienil aj o iniciatívnych návrhoch veliteľa vzdušných zbraní, ktoré prevyšovali nemecké požiadavky. Ved' podľa návrhu veliteľa vzdušných zbraní gen. A. Pulanicha, ktorý predložil ministrovi národnej obrany 10. apríla 1942, sa malo do poľa odoslať päť letiek (2 pozorovacie, 2 stíhacie a 1 kuriérna) a spolu nimi aj dve ľahké protiletadlové delostrelecké batérie, armádny letecký park a od oddielu vzdušného spravodajstva jedna motorizovaná spojovacia rota a štyri spojovacie čaty pre letky. Gen. Pulanich navrhoval, aby veliteľstvo vzdušných zbraní a uvedené jednotky odišli do poľa v čase od 1. do 20. mája 1942 s tým, že jedna pozorovacia letka a dve stíhacie letky by boli pridelené Rýchlej divízii a jedna pozorovacia letka Zaisťovacej divízii.²⁸ Potom nasledovalo rozhodnutie ministra národnej obrany, aby boli do poľa odoslané: pozorovacia letka so šiestimi lietadlami pre Zaisťovacu divíziu, kuriérna letka, letka ME – 109 pre Rýchlu divíziu, armádny letecký park, dve ľahké protiletadlové delostrelecké batérie, dve spravodajské čaty, štyri letiskové čaty a jedna kombinovaná spojovacia rota. Preto nový veliteľ vzdušných zbraní plk. gšt. Š. Jurech nariadil 11. mája 1942 pripraviť uvedené jednotky vzdušných zbraní tak, aby boli pohotové k odchodu do poľa dňom 18. mája 1942.²⁹ Potom nasledovalo jeho nariadenie z 1. júna 1942, podľa ktorého sa do poľa (k Zaisťovacej divízii) odosielali: pozorovacia letka I so šiestimi lietadlami Š-328, stíhacia letka 11 s dvanástimi lietadlami B-534, 4. protiletadlová delostrelecká batéria, dve spojovacie čaty oddielu vzdušného spravodajstva a dielenské družstvo.³⁰ K jednotkám vzdušných zbraní odoslaným do poľa v roku 1942 v októbri pribudla ešte letka 13 spolu s motorizovanou rotou z oddielu vzdušného spravodajstva a spojovacou čatou. V recenzovanom prvom dieli Rajnincovej práce sa však 13. letke nevenuje žiadna pozornosť.

Posledná kapitola *Avie a Letovy – močiare a partizáni* je výrazne poznačená nedostatkom informácií o činnosti leteckých jednotiek pridelených Zaisťovacej divízii, čo naznačuje už jej

²⁵Tamže, s. 51.

²⁶Tamže, s. 53.

²⁷Tamže.

²⁸VHA Trnava, f. MNO – VA, 17/25/1, č. 82.432/1, Taj., 1942.

²⁹VHA Trnava, f. MNO – VA, 17/49/2, č. 82.480/1, Taj., 1942.

³⁰VHA Trnava, f. MNO – VS, 17/114/4, č. 82.581, Taj., 1942.

stránkový rozsah a potvrdzuje posudzovaný text. Jej spracovanie na úrovni porovnateľnej s kapitolou šiestou (*V poli*), by si vyžadovalo od autora podstatne rozsiahlejší archívny výskum. To, s čím J. Rajninec disponoval, mu neumožnilo komplexnejšie spracovať pôsobenie leteckých jednotiek pri Zaisťovacej divízii od júna 1942 do októbra 1943, presnejšie charakterizovať ich úlohy a komplexnejšie opísať ich činnosť. V dôsledku toho čitateľ nadobúda dojem, že činnosť leteckých jednotiek pridelených Zaisťovacej divízii spočívala takmer výlučne vo vykonávaní prieskumných letov. Už pri vytvorení skupiny vzdušných zbraní pri Zaisťovacej divízii im však boli stanovené podstatne širšie úlohy. Osobitný rozkaz veliteľa Zaisťovacej divízie plk. P. Kunu ich konkretizoval nasledovne: „Letka 11 – a/ ochrana letiska a mesta Žitomír proti útokom a pozorovaniu nepriateľského letectva v rámci celkovej OPL, b/ bitevné nálety na nepriateľských parašutistov a výsadky..., c/ bitevné nálety na zhromaždiská a hniezda partizánov, podľa osobitných rozkazov. Letka 1 – a/ prieskum ciest, železníc a vodných tokov v oblasti Zaisťovacej divízie s dôrazom na železnicu Gomeľ – Pinsk, podľa osobitných rozkazov, b/ spolupráca so zbraňami – podľa osobitných rozkazov, c/ bitevné nálety – ako letka 11, d/ kuriérna služba v oblasti Zaisťovacej divízie, e/ evidencia letísk v oblasti Zaisťovacej divízie...“³¹ Okrem toho na základe nariadenia ministra národnej obrany gen. F. Čatloša, s cieľom usmerniť použitie letectva prideleného Zaisťovacej divízii, vydalo veliteľstvo vzdušných zbraní smernice, ktoré určovali „pôsobnosť, použiteľnosť a disponovanie s letectvom pri rozličných bojových akciách pozemných zbraní“. Tie stanovovali, že letectvo plní svoje úlohy: „a/ bojom útočným za účelom získania prevahy pozemných jednotiek nad nepriateľom, b/ bojom defenzívnym, t. j. strehom, hliadkovaním a pozorovaním, c/ zabraňovaním nepriateľovi v jeho leteckej činnosti a zásobovaní pozemných častí nepriateľa zo vzduchu, d/ vykonávaním kuriérnej služby pre potreby veliteľa Zaisťovacej divízie... Pre úlohy uvedené v ad a/, b/, c/, je nutné pri terajšom stave letectva u ZD použiť zásadne len letectva stíhacieho a to v najmenšom počte dvoch lietadiel – roj, až štyroch lietadiel – skupina. Pre úlohy uvedené v ad d/ s výhodou dá sa použiť lietadlo E – 241, ktoré má letectvo u ZD v stave.“ Smernice zároveň upresňovali obsah jednotlivých úloh: „1/ Bitevné útoky. Pod týmto názvom rozumieme útoky na ciele živé a to: pochodové prúdy, tábory, obsadné zákopové postavenia, trény, protilietadlové postavenia atď. Na všetky spomenuté úlohy pôsobi letectvo ľahkými pumami a guľometmi.... Bitevné nálety musia byť prevádzané najmenej skupinou (štyri lietadlá), aby bol útok dôrazný a aby vlastná ochrana bola zabezpečená. 2/ Prieskum. Prevádzajú lietadlá stíhacie, ktoré pre svoju rýchlosť a obratnosť majú lepšiu možnosť rýchlo zistiť menšie jednotky, o ktoré sa väčšinou v priestore ZD jedná. Okrem toho stíhač má možnosť ihneď na zistený cieľ zaútočiť. Pri týchto útokoch musí byť zasadený najmenej roj (dve lietadlá) z dôvodov vlastnej ochrany.... 3/ Zabraňovanie leteckej činnosti nepriateľa. Prevádza sa buď a/ strežením, b/ zasadením podľa správ. V priestore ZD bude sa vždy jednať len o zasadenie podľa správ, pretože k preletom nepriateľských lietadiel neprichádza tak často. V prípade hlásenej preletu nepriateľa... alebo zoskoku padákových strelcov, štartujú stíhacie lietadlá – najmenej skupina do uvedeného priestoru, kde napadnú nepriateľa vo vzduchu, alebo zaútočia na zoskočivších strelcov na zemi...“³²

Ako dokazujú situačné hlásenia veliteľstva Zaisťovacej divízie, ostreľovanie a bombardovanie pozemných cieľov predstavovalo popri prieskumnej činnosti, najčastejšie bojové úlohy letcov nasadených v priestore tejto divízie. Aj preto nie je možné súhlasiť s tvrdením autora (s. 150), že až „do polovice augusta 1942 letky 1 a 11... priamo nezasiahli proti partizánskym skupinám“. Napríklad v situačnom hlásení veliteľstva Zaisťovacej divízie za obdobie od 10. júla do 10. augusta sa uvádza: „13. júla – letec pri prieskume zistil 5 km západne Demenka tábor partizánov, ktorý ostreľoval. Palba opätovaná. Lietadlo zasiahnuté 10 ranami. Nálet opakovaný a zhodených 6 bômb... 1. augusta – Maloduš bombardovaný našim letectvom...“³³ V ďalšom hlásení sa dočít-

³¹VHA Trnava, f. MNO, č. 82.703/ZVP, Taj., 1942.

³²VHA Trnava, f. MNO, 22/98/2, č. 83.441/Taj., 1942.

tame: „14. augusta o 06.30 h zistil letec záškodnícky tábor medzi obcami Chaboje a Borsuvka. Letec aj s veliteľom divízie podnikol nálety a ostreľoval z guľometov tábor... 22. augusta 1942 o 08.00 h ostreľoval letec zistenú skupinu záškodníkov...“³⁴

Na s. 152, v súvislosti s odsunom letky 1 na Slovensko a hodnotením jej činnosti, autor konštatuje, že táto letka za obdobie od 22. júna do 20. októbra 1942 zhotovila „237 jednotlivých a 14 radových leteckých snímok“ a že prezident republiky niektorých príslušníkov letky za výkony v poli vyznamenal. Potom nasledujú mená vyznamenaných. Aj tu sa čitateľovi nepriamo podsúva, že boli vyznamenaní za plnenie prieskumných úloh. Stačí sa však podívať na dôverné rozkazy, na ktoré sa Rajnec v poznámke odvoláva, aby sme si mohli urobiť presnejší obraz o charaktere úloh, ktoré letecké jednotky pridelené Zaisťovacej divízii, plnili. V dôvernom rozkaze č. 74, zo 14. decembra 1942 sa uvádza: „Prezident republiky na návrh ministra NO vyznamenal dňa 13. novembra 1942 vyznamenaním za hrdinstvo 3. stupňa a pamätným odznakom 1. stupňa:

npor. let. Zubřík Jána, letky 1... Ako vel. let. detaschmánu zúčastnil sa prieskumov a spolupráce na akciách proti záškodníckym bandám v priestore p. pl. 102 a 101 a SPO. Behom spolupráce a prieskumov v šiestich prípadoch zasiahol úspešne proti záškodníckym bandám palubnými zbraňami... Vykonal celkom 21 letov v čase 30 hodín 33 minút...

por. let. Puškár Juraja, letky 11... Ako stíhač zúčastnil sa prieskumov p. pl. 102 a 101 a SPO. Vynikal hlavne pri bombardovaní... a ničení záškodníkov palubnými zbraňami v strmhlavom lete... Vykonal 11 letov v čase 12 hod. 04 min.

por. let. Šimon Ľudovíta, letky 1... Ako pridelený pozorovateľ sa zúčastnil prieskumov a spolupráce na bojových akciách proti banditom v priestore p. p. 102, 101 a SPO. Za týchto zasiahol 4-krát palubnými zbraňami proti lágrom záškodníkov... Vykonal celkom 8 letov v čase 13 hod., 37 min.

por. let. Samaš Jána, letky 1... Ako pridelený pozorovateľ zúčastnil sa prieskumov a spolupráce v bojových akciách proti banditom v priestore p. pl. 102, 101 a SPO... zasiahol 4-krát palubnými zbraňami proti lágrom záškodníkov, ktoré rozbil... Vykonal celkom 20 letov v čase 32 hod.

rtk. rtm. let. Mikotu Bohuslava, letky 1... Ako pridelený dvojmiestny pilot zúčastnil sa prieskumov a spolupráce proti záškodníckym bandám v priestore p. pl. 101, 102 a SPO... 3-krát zasiahol úspešne palubnými zbraňami proti záškodníkom, čím v lágroch týchto spôsobil značné straty a zmätok. Vykonal 13 letov v čase 21 hod., 50 min.

rtk. rtm. let. Dráb Vladimíra, letky 1... Ako pridelený dvojmiestny pilot zúčastnil sa prieskumov a spolupráce proti záškodníckym bandám... 3-krát zasiahol úspešne palubnými zbraňami proti záškodníkom, čím v lágroch týchto spôsobil značné straty a zmätok. Vykonal celkom 14 letov v čase 20 hod., 13 min.

čat. Matušek Antona, letky 11... Ako stíhač zúčastnil sa prieskumov v priestore p. pl. 102, 101 a SPO. Vynikal hlavne pri bombardovaní hlásených záškodníckych lágrov a ničení záškodníkov palubnými zbraňami v strmhlavom lete... Vykonal celkom 14 letov v čase 12 hod., 53 min.

čat. Kovarik Izidora, letky 11... Ako stíhač zúčastnil sa prieskumov v priestore p. pl. 101, 102 a SPO. Vynikal hlavne pri bombardovaní hlásených záškodníckych lágrov a ničení záškodníkov palubnými zbraňami v strmhlavom lete... Vykonal celkom 8 letov v čase 8 hod., 20 min.“

V dôvernom rozkaze č. 6, z 9. februára 1943, sa v zdôvodnení vyznamenanania veliteľa letky 1 npor. let. Rudolfa Galbavého dokonca charakterizuje činnosť letky: „Pod jeho velením od 3. 6. 1942 do 15. 10. 1942 zúčastnila sa jeho letka úspešne boja proti záškodníkom, kde kovala táto letka lety prieskumné, bitevné nálety a bombardovacie útoky...“

Nie je možné bez výhrad súhlasiť ani s tvrdením J. Rajninca (s. 153), že po stiahnutí letky 1 na Slovensko piloti letky 11 „nevykonávali iba vzdušný prieskum, ale vyhládávali aj pozem-

³³VHA Trnava, f. MNO, č. 82.983/Taj., 1942.

³⁴VHA Trnava, f. ZD, I/IV, č. 82.941/Taj. – Ia, 1942.

né ciele a o zistenej situácii zhadzovali hlásenia pozemným jednotkám vlastnej divízie. " Opäť totiž pri takto charakterizovanej činnosti chýbajú bitevné útoky a bombardovanie. Stačí, ak si na ilustráciu uvedieme aspoň časť z nich. „16. novembra 1942... Vlastnými jednotkami boli v Jureviči zistení banditi. 2 lietadlá previedli odpoľudnia bitevný nálet do tohoto priestoru... 18. novembra 1942 o 07.40 h a o 10.00 h štartovali 2 lietadlá z letiska Ovruc s úlohou bombardovať a ostreľovať Narovľ. Pre nízke mraky a mlhu vrátili sa lietadlá bez splnenia úlohy. O 13.00 h znovu štartovali 2 lietadlá za účelom splnenia dopoludňajšej úlohy. Úlohu splnili... 20. novembra 1942 o 08.50 h štartovalo 1 lietadlo z letiska Ovruc a previedlo bombardovanie obce Dviški, západne Jelsk. Po zhodení bômb, ktoré všetky zasiahli cieľ, previedlo tiež 2 bitevné nálety a ostreľovalo priestor palubnými zbraňami... 24. novembra 1942 o 08,30 previedlo 1 lietadlo bombardovanie Skorodnoje. Pilot zistil, že bombami bola dedina zapálená..., o 09.30 opäť 1 lietadlo previedlo bombardovanie Skorodnoje. Pri nálete bolo použitých i palných zbraní... 26. novembra 1942 od 12.00 h do 12.32 h previedli 2 lietadlá nálet do priestoru Skorodnoje–Slovečno–Lučinki... 6. decembra 1942 o 09.30 h štartovali 3 lietadlá letiska Ovruc a previedli bombardovanie osád Biehunki a Torin. Po bombardovaní ostreľovali osady z palubných zbraní...“³⁵ V plnení podobných úloh sa pokračovalo aj v nasledujúcom období. Tak napríklad 28. decembra „o 09,00 h dve lietadlá B – 534, posádky: por. Čatloš, čat. Mrákava, bombardovali južný okraj Salizovky a opevnenú budovu záškodníkov, 15 km juhozápadne Salizovky... O 13.20 h štartoval trojčlenný stíhací roj s 20 kg bombami, posádky: por. Čatloš, čat. Mrákava a čat. Bachratý a bombardovali zistené opevnené pásmo...“³⁶

Bombardovanie a ostreľovanie pozemných cieľov vykonávali letci 11. letky až do konca jej pôsobenia pri Zaistovacej divízii. V mnohých prípadoch sa takýmito cieľmi stali obce nachádzajúce sa v partizánskych oblastiach. Na potvrdenie tejto skutočnosti stačí, ak uvedieme niekoľko príkladov z leta 1943: „16. júla 1943 o 09.50 h bombardoval a ostreľoval 3-členný roj lietadiel Š–328 obec Rybakovčina a Kolodin, o 09.55 h bombardoval a ostreľoval 3-členný roj lietadiel B 534 obec Teplen, o 11.40 hod. bombardoval 3-členný roj Š – 328 obec Gudnich a Tarasovo, o 13,30 h bombardovalo lietadlo Š–328 obec Rybakovčina..., od 13.35 do 13.45 h bombardovalo lietadlo Š–28 obec Krugloje a Gatnoje. Bombardovanie obcí bolo úspešné. Všetky obce následkom bombardovania horia. 17. júla 1943 o 10,45 h štartoval 3-členný roj lietadiel Š–328 s úlohou bombardovať obec Borki. Obec pumami rozbitá a zapálená. O 10.50 štartoval 3-členný roj lietadiel B–534 s úlohou bombardovať tú istú obec. Bombardovanie bolo veľmi úspešné, po ktorom dedinu stíhači ostreľovali z palubných zbraní...“³⁷ Pri bombardovaní a ostreľovaní obcí bolo často tragicky postihnuté miestne civilné obyvateľstvo. Možno práve v tom spočíva problém, prečo sa J. Rajnincovi, za situácie keď nemal k dispozícii relevantné archívne materiály, nepodarilo získať informácie ani od bývalých príslušníkov slovenského letectva, ktorí sa na takýchto akciách zúčastnili.

To, čo autor čitateľovi ponúka, je málo na to, aby mohol získať viac než len povrchnú predstavu o činnosti tej časti síl slovenského vojenského letectva, ktoré od júna 1942 do októbra 1943 spolu s jednotkami Zaistovacej divízie pôsobili na okupovanom území vtedajšieho Sovietskeho zväzu. Zostáva len dúfať, že problematika frontového nasadenia 13. stíhacej letky v rokoch 1942 – 1943, ktorá by mala byť zaradená v druhom dieli, bude spracovaná podstatne kvalitnejšie. To však bude podmienené aj tým, či sa vydavateľovi podarí najst' erudovaného autora, pretože J. Rajninc už nemohol dokončiť kapitolu venovanú spomenutej problematike.

Josef Bystrický

³⁵Tamže, č. 82.941/Taj. – Ia, 1942.

³⁶VHA Trnava, f. MNO, 32/1/1, č. 250.178/II/1, Dôv., 1942.

³⁷VHA Trnava, f. ZD, č. 95.314/Taj. – Ia, 1943.

ANOTÁCIE GLOSÝ

DOKUMENTY SLOVENSKEJ NÁRODNEJ IDENTITY A ŠTÁTNOSTI, I. zv. Bratislava, Národné literárne centrum 1998, 514 s.

Viaceré okružle výročia v roku 1998 podnietili historikov z viacerých historických pracovísk v spolupráci s Ministerstvom kultúry SR a Národným literárnym centrom v Bratislave vydať *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti*. Konceptným zámerom dvojzväzkových *Dokumentov* je prezentovať širokej verejnosti tie dokumenty, ktoré najvýstižnejšie a najvernejšie osvetľujú okolnosti a medzníky slovenskej národnej identity, zavŕšenej v roku 1993 vlastnou štátnosťou. Je potešiteľné, že na pulkoch knihkupectiev sa už objavil prvý zväzok tohto projektu. Je v ňom publikovaných 161 dokumentov, ktoré sú rozdelené do piatich kapitol. Sú chronologicky usporiadané. Začínajú dokumentom z diela neskororímskeho autora Jordana Getica, v ktorom je zachytená zmienka o pravlasti Slovanov zo 6. storočia a končia Martinskou deklaráciou z 30. októbra 1918. *Dokumenty* dôstojne prezentujú legitímny nárok na vážnosť a úctu voči slovenskej kultúre, odhaľujú korene slovenského národa v minulosti. Navyše, prístupná cena publikácie umožňuje každému slovenskému občanovi obohatiť svoju knižnicu klenotom, ktorý poskytuje nielen vedomosti a dôkazy o našom historickom pohybe, ale z hľadiska výtvarného lahodí očiam a povznáša ducha. *Dokumenty* sú prvou pramennou príručkou tohto druhu.

Ako sa píše v úvode publikácie, výber bol sťažený skutočnosťou, že zo staršieho obdobia sa zachovalo omnoho menej historických prameňov než z novšieho. Čiže na jednej strane autori mali neraz problémy s nájdením dokumentu, a na druhej strane bolo treba vybrať z nazhromaždeného množstva tie, ktoré by optimálne zodpovedali reprezentatívnejmu výberu z bohatého spektra dokumentov zásadného charakteru. Vďaka úsiliu kolektívu autorov, spojeného s veľkou dávkou vedeckej poctivosti sa podarilo publikovať širokú škálu, proporcionálne zastúpených dokumentov. Sú to predovšetkým pramene úradného charakteru, najmä listiny a spisy, ktoré vznikli z činnosti úradných ustanovizní. K nim sa radia aj rozličné zákony, nariadenia, predpisy (reguly či štatúty) zmluvy, dohody, petície, memorandá,

deklarácie, rezolúcie, manifesty, sťažnosti, prosbopisy, výzvy a podobné materiály, ktoré boli zväčša uverejnené v rôznych novinách, časopisoch a iných tlačovinách. Zastúpené sú aj dokumenty súkromnej povahy – korešpondencie, memoáre a spomienky. Naračné pramene sú zastúpené letopismi, kronikami, historickými básňami či piesňami. Organickou súčasťou publikácie je aj bohatý ikonografický materiál, ktorý má dokumentačný význam.

Štruktúra každej kapitoly pozostáva z úvodnej štúdie, ktorá načrtáva charakter doby a historický kontext vzniku dokumentov vo vymedzenom časovom období. Ďalej nasleduje v chronologickom poradí súbor dokumentov. Každá kapitola je ukončená výberovým prehľadom odbornej literatúry viažucej sa k danej dobe, epoche a dokumentom. Spracovanie je jednotné. Každý dokument má názov a dátumové vročenie. Vstupný komentár približuje okolnosti vzniku, obsahové súvislosti a význam dokumentu. Vlastný dokument je vybavený poznámkovým aparátom. V závere príslušného dokumentu sú uvedené potrebné bibliografické údaje (edície, preklady). V úvode publikácie je uvedená aj metodológia spracovania vlastného dokumentu.

Prvá kapitola je venovaná *Včasnému veku Slovákov*, t. j. obdobiu, ku ktorému sa vzťahujú najstaršie zmienky o našich predkoch až po zánik Veľkej Moravy. Autorsky ju spracoval Dušan Čaplovič.

Autormi druhej kapitoly, ktorá chronologicky predstavuje obdobie 11. až 17. storočia, sú Richard Marsina a Ján Beňko. Kapitola sa nazýva *Prvé storočie Slovákov v uhorskom kráľovstve*.

Na tvorbe tretej kapitoly sa podieľali Vladimír Segeš a Ján Hučko. S názvom *Na ceste k modernému národu* pokrýva obdobie od 17. storočia až po septembrovú výpravu Slovenského dobrovoľníckeho zboru roku 1849.

Štvrtá kapitola je venovaná štátoprávnym snahám a politikoprogramovej orientácii za uznanie národnej svojbytnosti. Jej autormi sú Milan Podrimavský a Miroslav Pekník.

Piata kapitola pod názvom *Vo vire „Veľkej vojny“* v zápase za nový štát je venovaná obdobiu prvej svetovej vojny.

Organickou súčasťou slovenských národných dejín sú aj vojenské dejiny. Preto je prirodzené, že

na projekte rovnocenne participovali aj historici Vojenského historického ústavu ako spoluautori, i ako vedeckí redaktori a recenzenti.

M. Stanová

DUBY, G.: *NEDĚLE U BOUVINES. 27. ČERVENEC 1214.* (Le dimanche de Bouvines. 27. juillet 1214. Édition Gallimard 1973). Praha, Argo 1996, 224 s.

V súčasnosti sme svedkami, ako náš knižný trh zaplavuje vojenskohistorická literatúra, venujúca sa predovšetkým druhej svetovej vojne, ktorej kvalita je často menej než úbohá. Seriózne publikácie venované starším dejinám možno nájsť len poskromne. Jednou z mála výnimiek je dielo vynikajúceho francúzskeho medievalistu Georgea Dubyho (1919 – 1996) venované kľúčovej udalosti francúzskych dejín – bitke pri Bouvines. O tento zásluhný počin sa postaralo pražské vydavateľstvo Argo. Autorom veľmi dobrého prekladu je Tomáš Opočenský. *Epilóg* venovaný životu a dielu Georgea Dubyho napísal Martin Nodl. Kniha vyšla v náklade len 1500 výtlačkov. Na slovenskom knižnom trhu teda ide o skutočný unikát.

Predmetom autorovho skúmania sa stala jedna z najvýznamnejších bitiek európskej histórie, v ktorej francúzsky kráľ Filip II. August porazil početne silnejšie vojsko rímskeho cisára Ota IV., podporovaného anglickým kráľom Jánom Bezzemkom a domácou feudálnou opzíciou. Svojím víťazstvom zabezpečil Filip II. August čerstvo zjednotenému Francúzsku územnú celistvosť a navyše štatút európskej veľmoci. G. Duby zasadil opis bitky do širšieho historického kontextu. Samotný opis zrážky, podanej ako najväčkolepejší rytiersky turnaj aký Francúzsko kedy zažilo, prenechal na jej priameho svedka, kráľovského kronikára Viliama Brentanského. Okrem priebehu a pozadia bitky sa autor venoval i opisu stredovekého vojenstva a rytierskej kultúry. Podal vynikajúci obraz fenoménu vojny a víťazstva v chápaní stredovekého človeka. Záverečná kapitola je pojednaním o tom, ako sa bouvinské víťazstvo menilo na legendu, ktorej ohlas možno sledovať do dnešných čias.

Pre záujemcov o vojenskú históriu i rytiersku kultúru, je český preklad Dubyho knihy jedinečnou príležitosťou na bližšie pochopenie stredovekej spoločnosti.

T. Klubert

DUFFY, CH.: *KÁMEN A OHEŇ. BASTIONOVÁ PEVNOST, JEJÍ ZROD A VÝVOJ V DĚJINÁCH VÁLEČNICTVÍ.* Brno 1998, 240 s.

Teória architektúry dlho váhala, aký postoj má zaujať k budovateľom pevnostných komplexov. Dnes už vieme, že pevnosť tvorí súčasť architektúry so zachovaním si osobitného postavenia v jej rámci. Chránené miesto zohrávalo dôležitú úlohu v živote ľudstva pri udržaní jeho existencie. Pod sebazáchovy velil starať sa o bezpečnosť a ochranu pred nástrahami okolitej prírody. Spočiatku napodobňovalo a preberalo spôsoby obrany živočíchov, s ktorými prichádzalo do styku. Neskôr obytné sídliská obkolesovalo kamennými múrmi, ktoré svojou výškou a mohutnosťou zaručovali primeranú ochranu.

Bezpečnosť mesta s vybudovaným systémom hradieb narušil koncom 15. storočia francúzsky kráľ Karol VIII., ktorý počas vojenskej výpravy na Apeninskom polostrove v priebehu niekoľkých dní, za použitia lepších kanónov, rozbúral hradby niekoľkých miest. Tým nastolil problém ako ďalej brániť mestá. Riešenie vyšlo z postihnutého Apeninského polostrova a spočívalo vo vybudovaní bastiónových sústavách. Ich podstata spočívala v znížení výšky hradieb a úprave hradbových bášť do tvarov plochých päťuholníkov – bastiónov. Tento typ pevnosti ovplyvnil vývoj vojenskej stratégie v 16., 17., 18. storočí.

Britský vojenský historik Christopher Duffy vo svojej publikácii približuje a objasňuje čitateľom problematiku bastiónových fortifikácií. Kameň a oheň, symbolicky, ale aj v skutočnosti, predstavovali to, čo na seba pôsobilo počas obliehania pevností a opevnených miest. Každá vybudovaná pevnosť sa stala nezmazateľným podpisom každého staviteľa – fortifikátora. Medzi prvých staviteľov pevností bastiónového typu patrili, ako sme už uviedli, talianski stavební inžinieri. Neskôr ich poznatky úplne zákonite prevzali a rozšírili odborníci ostatných západoeurópskych národností. Vrchol predstavovala francúzska fortifikačná škola, ktorá bola uznávaná po celej Európe. Počas vlády Ľudovíta XIV. ju reprezentovali Pagau, Cormontaign a markíz de Vauban, ktorý sa zároveň stal „utajeným“ hrdinom Duffyho knihy. Autor ho v diele sprítomnil najmä prostredníctvom jeho názorov a fortifikačnou činnosťou.

Kniha sa člení na 7 kapitol, pričom každá z nich v logickej postupnosti odpovedá na základné otázky budovania bastiónových pevností spoločnosťou: ako, kde, prečo...

Skúmaný stavebný objekt – pevnosť, je textom aj obrazom rozložený na jednotlivé časti s prih-

liadnutím na komunikácie a vnútorné stavby, pričom autor nezabudol zároveň spomenúť aj ľudský faktor života pevností, s ktorým bol spojený spôsob velenia, ako aj otázka zloženia posádky určenej na obranu.

Samostatnú časť predstavuje kapitola opisujúca postupy pri obliehaní fortifikácií. Ich priebeh je podložený svedectvami dobových účastníkov. Na ňu nadväzuje kapitola o niektorých slávnostných obliehaniach. Autor v nej kladie dôraz na obliehanie Namuru v roku 1692, pri ktorom došlo k „súboju“ dvoch veličín pevnostného stavebníctva, Francúza de Vaubana na strane obliehatel'ov a Nizozemca Coehoorna na strane obliehaných.

Dielo vhodne dopĺňajú: slovník pojmov, nákresy častí bastiónovej fortifikácie a krátka charakteristika škôl obliehania daného obdobia. Kniha je citlivo a vhodne ilustrovaná dobovými zobrazeniami vo fotoprílohe, ktorá zachytáva súčasný stav niektorých fortifikácií.

Na záver možno konštatovať, že čítanie knihy Christophera Duffyho by nemalo byť stratou času ani pre odborníkov, ani pre záujemcov z radov čitateľov-laikov.

R. Hoza

Š K V A R N A, D. – E L I Á Š, M.: *PRVÁ SLOVENSKÁ NÁRODNÁ RADA*. Bratislava, Národné osvetové centrum 1998, 87 s.

K 150. výročiu vzniku prvého národnoprezentatívneho politického orgánu Slovákov vyšla publikácia, ktorej cieľom je priblížiť základné informácie o predpokladoch a podmienkach vytvorenia a účinkovania Slovenskej národnej rady (SNR) počas Slovenského povstania v revolučnom roku 1848. Prvú časť tvorí štúdia (s poznámkovým aparátom) D. Škvarnu *Prvá Slovenská národná rada a septembrové povstanie 1848*, druhá časť pozostáva zo 17 dokumentov, ktoré odrážajú predovšetkým zmysel a politické programové princípy pôsobenia prvej SNR. V prílohe sú zobrazené originály štyroch dokumentov a dve fotografie.

Štúdia osvetľuje význam spoločenských zmien roku 1848 pre aktivizáciu národno-emanipačných pohybov („jar národov“) v kontexte celej habsburskej ríše. Poukazuje na skutočnosť, že vytváranie národných politických orgánov vyjadrovalo ambície potláčaných národov vystupovať v úlohe štátnotvorných subjektov pri úsilí transformovať ríšu na federalizovaný útvar národných celkov, ktorý sa má budovať nie podľa historic-

kého práva korunných krajín, ale na základe rešpektovania prirodzeného práva jednotlivých národov. Na pozadí uvedeného procesu autor ozrejmjuje špecifické okolnosti, v ktorých dozrievala myšlienka tvoríť orgán, ktorý bude stáť na čele slovenských národnopolitických podujatí a v tomto zmysle aj reprezentovať slovenské záujmy v súčinnosti s analogickými orgánmi iných národov v reláciách celorišských i uhorských.

V súvislosti s charakteristikou vzniku prvej SNR sa nálezite zdôrazňuje, že pred týmto orgánom a osobnosťami, ktoré ho tvorili, stáli nielen politické, ale aj vojenské úlohy, pretože akt jeho oficiálneho konštituovania sa udial ako súčasť bezprostredných priprav ozbrojeného vystúpenia Slovenského dobrovoľníckeho zboru. Prehľadný náčrt uplatňovania riadiacej funkcie SNR v politickej a vojenskej oblasti počas septembrovej výpravy umožnil odkryť nespornú nevýhodnosť postavenia dobrovoľníckeho zboru vo vzťahu k cisárskej armáde i košutovským vojskám, čo zároveň komplikovalo a podstatne sťažovalo aj verejnú autoritu SNR. Keďže ťažisko štúdie sa týka obdobia septembrového povstania, autor výstižne zhodnotil najmä význam SNR v tejto akcii. Ďalšiemu pôsobeniu národnej reprezentácie venoval len epilóg štúdie. Uviedol v ňom rámecovný spôsobom skutočnosť zásadnej dôležitosti, že SNR po septembrovom povstaní prestala fakticky ako kolektívny orgán oficiálne jestvovať, keďže z hľadiska štátnej moci nebola legalizovaná, no osobnosti, ktoré ju tvorili, účinkovali naďalej ako uznávaní predstavitelia slovenského národného hnutia s nálezitou autoritou.

Domnievame sa, že vzhľadom na účel publikácie by bolo žiaduce využiť aj vo vydavateľskom zámere túto edičnú príležitosť a poskytnúť priestor na podrobnejšie zaznamenanie krokov slovenskej politickej reprezentácie počas celého povstania. Hoci táto vedúca zložka slovenskej politiky nevystupovala pod názvom SNR, svojimi aktivitami naďalej zastávala a presadzovala rovnaký zmysel slovenského štátoprávného a politického programu ako v septembrovom povstaní. Závažným dôvodom pre túto poznámku je aj skutočnosť, že koncepcie, plány a úvahy o riešení slovenskej otázky koncom roku 1848 a roku 1849 priamo alebo nepriamo rátili s určitou podobou slovenskej samosprávy a v takomto rozmere sa organicky chápala aj eventualita kreovania príslušného inštitucionálneho základu.

Charakteru publikácie zodpovedá skladba dokumentov. Editor M. Eliáš uvádza každú jednotku stručnou informáciou o vzniku, zachovaní a zverejnení v odbornej literatúre. Možno povedať, že

výber dokumentov poskytuje najmä širšiemu okruhu záujemcov vhodný materiál pre bližšie oboznámenie sa so súdobým vyjadrením štátoprávneho aspektu národnej identity, chápaním politických dimenzií slovenskej otázky a charakteristickými črtami vtedajšieho slovenského politického myslenia.

M. Podrimavský

VONDROVSKÝ, I.: OPEVNĚNÍ Z LET 1936–1938 NA SLOVENSKU. Sv.3. Dvůr Králové nad Labem, FORTprint 1995, 67 s.

Pred tromi rokmi vyšla v druhom nezmenenom vydání práca z pera erudovaného českého autora Iva Vondrovského *Opevnění z let 1936 – 1938 na Slovensku*. Táto publikácia sa zaraďuje k významnému edičnému počinu vydavateľstva a nakladateľstva Ing. Jan Škoda – FORTprint, ktorého zámerom je zmapovať históriu fortifikácií na území bývalého Československa.

V druhej polovici tridsiatych rokov 20. storočia vyrástlo pozdĺž takmer celých štátnych hraníc medzivojnového Československa súvislé lineárne pásmo železobetónových pevností a pevnostok. Ešte aj dnes vzbudzuje ich technické riešenie obdiv mnohých odborníkov, a predovšetkým na západ od rieky Moravy sú predmetom záujmu nielen historikov, ale aj množstva nadšencov bunkrológie. Ako sám autor v úvode napísal, opevnenie v českých krajinách je v súčasnosti do značnej miery prebádané a veľké množstvo fortifikačnej odbornej literatúry na pultoch knihkupectiev vykazuje nie síce vyčerpávajúci, ale vysoký stupeň poznania. Naopak, o novodobých fortifikáciách na Slovensku je doposiaľ pramálo konkrétnych informácií. Vychádzajúc z týchto poznatkov, Vondrovský si predsavzal, ako jeden z prvých, objasniť základné otázky vzniku a priebehu opevňovania územia Slovenska pred druhou svetovou vojnou. Okrem toho vyslovil želanie, aby jeho práca podnietila prípadný záujem miestnych bádateľov o podrobný prieskum tohto opevnenia.

Práca je rozčlenená do šiestich hlavných častí, ktoré sa zaoberajú jednotlivými úsekmi a etapami opevňovania Slovenska. Prvá najrozsiahlejšia časť je venovaná opevňovaniu bratislavského obranneho predmostia – Petržalky. Autor v nej sústreďuje svoju pozornosť na podrobnú charakteristiku tzv. starých objektov (celkom 9), ktoré už začiatkom roka 1933 nariadil vybudovať zemský vojenský veliteľ v Bratislave, armádny generál Josef Šnejdarek. Tu je dôležité poznamenať, že technickú projektovú dokumentáciu k výstavbe týchto ob-

jektov pravdepodobne vypracovali dôstojníci ZVV Bratislava podľa vlastných predstáv o fortifikáciách. A to oveľa skôr ako bola zriadená špeciálna zložka hlavného štábu čs. brannej moci – Riaditeľstvo opevňovacích prác (30. 3. 1935) – výkonný orgán uceleného programu budovania čs. opevnenia. Tieto tzv. staré objekty na bratislavskom obrannom predmostí predstavovali de facto prvé stále fortifikácie vybudované na území predmníchovského Československa po prvej svetovej vojne. Z pohľadu odborníkov na opevnenia na území bývalého Československa sú tieto objekty jedinečné, pretože každý z nich predstavuje špecifické technické riešenie.

Vondrovský ďalej uvádza, že začiatkom roka 1936 vykonala komisia Riaditeľstva opevňovacích prác (ďalej ROP) podrobný prieskum bratislavského predmostia a už v lete 1936 bol na ROP vypracovaný jednotný plán vonkajšieho opevneného oblúku Petržalky v celkovej dĺžke 9 km, ktorý sa z oboch strán (severné a juhovýchodné krídlo) opieral o breh Dunaja. Plán počítal s adaptáciou pôvodných deviatich starých objektov, ako aj s vybudovaním siedmich samostatných pechotných zrubov a súvislého pásu zákopov, protipechotných a protitankových prekážok. Autor na ďalších stránkach prvej časti svojej práce muničiózne zachytil realizáciu tohto plánu, ktorý bol postupne modifikovaný vybudovaním piatich doplnujúcich pevnostných objektov (B – Z – I až V) na najohrozenejšom strednom úseku opevneného oblúku a výstavbou štyroch veliteľských stanovišť (B – SV – 1 až 4). Okrem toho venoval osobitnú pozornosť prekážkam a pevnostnej telefónnej sieti v Petržalke, vnútornej elektroinštalácii pevnostných objektov, pancierovým zvonom a kopulám vyčnievajúcim nad povrchom pechotných zrubov, posádkam opevnenia a jeho osudom po obsadení Petržalky nemeckým vojskom 10. októbra 1938. Napokon pri celkovej charakteristike bratislavského predmostia Vondrovský konštatuje, že v rámci vtedajšej čs. fortifikačnej sústavy tvorilo jediný ucelený úsek s vysokým stupňom dokonalosti. Aj napriek určitým odchýlkam od pôvodných zámerov môže predstavovať vzor čs. opevneného pásma.

Obsahom ďalšej časti publikácie je plán ťažkého opevnenia Komárna a jeho samotné budovanie v priebehu roka 1937. Prvý plán opevnenia Komárna bol vypracovaný na ROP v roku 1936. Autor tu čitateľovi približuje, že zámerom jeho výstavby malo byť zabezpečenie priamej obrany oboch komárňanských mostov cez Dunaj (cestného a železničného) proti neočakávanému nepriateľskému prepadu, ako aj ich zničenie v prípade nevy-

hnutnej potreby. Ďalej píše, že plán ťažkého opevnenia Komárna sa niekoľkokrát zmenil a predstavuje klasickú ukážku vývoja od prvých veľkorysých zámerov (5 pechotných zrubov v odolnosti I) ku skromnej realite (3 pechotné zruby Ko – Z – 1,3,4).

Tretia časť Vondrovského monografie čitateľa oboznamuje s plánom ťažkého opevnenia medzi Štúrovom (vtedy Parkanom) a Čopom. V priebehu rokov 1936 – 1937 sa jeho budovanie plánovalo v Štúrove na zabezpečenie mosta cez Dunaj do Ostrihomu a v zalesnenom masíve pohoria Burda, medzi dolným tokom Hrona a Ipľa. V konečnom opevňovacom programe (tzv. Husárkov program) z novembra 1937 sa počítalo s vybudovaním pechotných zrubov na čiare medzi Dunajom a Fiľakovom, v pásme pod Rimavskou Sobotou, južne od Košíc po Michalany. Najvzdialenejším miestom južnej hranice Slovenska, zabezpečeným ťažkým opevnením, mali byť mosty cez rieku Tisu pri Čope. Do jesene 1938 však komisia ROP vykonala iba viacero terénnych prieskumov a ani v jednom prípade sa zámer výstavby navrhovaných pechotných zrubov nepodarilo uskutočniť.

Hlavným ťažiskom tejto časti práce je však plán ľahkého opevnenia proti Maďarsku, ktoré sa na rozdiel od plánovaného budovania ťažkého opevnenia podarilo do značnej miery realizovať. V súlade s očakávaným vojenskostrategickým významom Slovenska sa už v novembri 1936 začalo na jeho južnej hranici s budovaním ľahkých objektov. Súvislé pásmo pevností malo kopírovať celú čs. štátnu hranicu s Maďarskom, od sútoku riek Ipľa a Dunaja až po Berehovo na Podkarpatskej Rusi. Okrem toho medzi Štúrovom a Rimavskou Sobotou, na najviac ohrozenom úseku slovenského bojiska, sa plánovalo, že popri základnom krycom postavení vznikne v odstupe niekoľkých kilometrov hlavné obranné postavenie. Zdvojené pásmo pevností malo chrániť z juhu aj Košice. Vondrovský tu okrem iného poukazuje na skutočnosť, že o výstavbe ľahkého opevnenia na Slovensku sa zachovali len nepatrné zvyšky archívnych písomností. Preto nie je možné presne stanoviť počet ľahkých pevností, ktorých výstavbu objednala čs. vojenská správa vštátnych a súkromných firmách, a dokonca ani počet skutočne vybetónovaných objektov do jesene 1938. Napriek neúplným údajom, sa autorovi podarilo približne zrekonštruovať počet zadaných a vybetónovaných pevností v oblasti pôsobnosti vtedajšieho VI. košického a VII. bratislavského zboru. Počet vybetónovaných ľahkých objektov vz. 37 (tzv. ropíkov) na úseku VI. zboru sa pohybuje od 825 do 847 a na úseku VII. zboru spolu 62

ľahkých objektov vz. 36 a približne 952 – 963 ľahkých objektov vz. 37 (vrátane vybudovaného opevnenia na rieke Morave).

Nasledujúca časť publikácie je venovaná práve opevňovaniu rieky Moravy, ktoré sa realizovalo v priebehu leta 1938, po zásadnej zmene vojenskostrategického postavenia juhozápadného Slovenska, pod vplyvom vojenského obsadenia a následného anšlusu Rakúska Nemeckom v marci 1938. Z tohto dôvodu sa vedenie ROP rozhodlo urýchliť plánovanú výstavbu ľahkého opevnenia pozdĺž dolného toku Moravy, s hlavným obranným postavením na čiare Moravský Sv. Ján – Závod – Gajary – Jakubov – Zohor – Devín. Autor ďalej uvádza, že do prerušenia opevňovacích prác 3. októbra 1938 sa z plánovaných ľahkých objektov vz. 37 (286) vybetónovala necelá polovica (131). Okrem toho fortifikačné pásmo na Morave dopĺňali pevnostné uzávery prechodov, ktoré boli vytypované na miestach umožňujúcich ľahké prebrodenie rieky. Zo stanoveného počtu 29 uzáverov sa uskutočnila výstavba všetkých.

Piata časť Vondrovského práce je zameraná na plánované budovanie opevnenia na moravsko-slovenskom pomedzí, v priestore Moravsko-slovenských Beskyd, Bielych a Malých Karpát. Táto tzv. tretia vnútorná priečka mala posilniť vytvorenie poslednej obrannej línie pri predpokladanom strategickom ústupe jednotiek čs. armády zo západu na východ. Všeobecná príprava výstavby tejto priečky bola zahrnutá vo schválenej verzii opevňovacieho programu na rok 1938, ale napokon zostala len v štábných úvahách. Z nich vyplývalo, že z 900 plánovaných ľahkých objektov malo byť približne 200 vybudovaných južne od Skalice, na 40 km dlhom slovenskom úseku.

V poslednej časti sa autor sústredil na stručnú charakteristiku opevnenia proti Poľsku, ktoré bolo zahrnuté už do prvých opevňovacích plánov Československa, spracovaných na jar 1935. Postupne sa však v ďalších plánoch jeho dôležitosť dostala až na posledné miesto, s plánovanou realizáciou v druhej polovici štyridsiatych rokov. Pokiaľ šlo o územie Slovenska, tak čitateľ sa má možnosť dozvedieť, že od moravského Jablunkova až po najvýchodnejší cíp vtedajšej hranice ČSR v dotyku s Rumunskom čs. vojenský odborníci predpokladali výstavbu 92 pevnostných uzáverov. Mali zabezpečovať uzatvorenie vytypovaných komunikácií a priesmykov vhodných na nepriateľský útok.

Textová časť publikácie *Opevnení z let 1936 – 1938 na Slovensku* doplní množstvo tabuliek, dobových aj novších fotografií, cudzojazyčné resumé (nemecké, maďarské, poľské) a jej čitateľskú

a odbornú hodnotu zvyrazňuje množstvo použitých technických výkresov Karla Vančuru. Napriek už spomínanému torzu zachovaného archívneho materiálu, ktoré mal Ivo Vondrovský pri svojom dlhodobom výskume možnosť využiť, jeho práca dosahuje vysoký stupeň odborného poznania. Možno ju celkom objektívne označiť za priekopnícky historiografický počin, osvetľujúci budovanie fortifikácií na území Slovenska v medzi-vojnovom období.

Vzhľadom na skutočnosť, že táto publikácia je na Slovensku prakticky nedostupná, musím s ľútosťou konštatovať, že som sa na stránkach jedného slovenského vojenského periodika stretol s jej doslovným slovenským prekladom, avšak pod iným, historickej obci neznámym menom. Toto parazitovanie na výsledkoch dlhoročného výskumu I. Vondrovského považujem za hrubé porušenie autorských práv.

M. Čaplovič

SPOJENECKÍ VOJÁCI V 2. SVETOVEJ VOJNE. Zostavil Philippe **CHARBONNIE R.** Praha, Cesty 1997, 130 s.

Každého záujemcu o vojenskú históriu a militárie iste potešila iniciatíva pražského vydavateľstva Cesty, ktoré sa rozhodlo publikovať pozoruhodné dielo. Poprední svetoví bádatelia a zberatelia sa v ňom pokúsili dokumentovať vojenskú výzbroj, výstroj a rovnošaty niektorých armád bojujúcich v druhej svetovej vojne. Postupne majú vyjsť tri zväzky.

Prvá časť je venovaná spojeneckým jednotkám protihitlerovskej koalície. Čitateľ sa v ňom zoznámí s rovnošatami armád Poľska, Francúzska, Veľkej Británie a Britského spoločenstva národov a Južnej Afriky, Červenej armády a ozbrojených síl USA. Autori predstavujú výzbroj a výstroj pozemných vojsk, letectva a námorníctva spomínaných armád a dokonca i smutne známych vojsk sovietskeho ministerstva vnútra NKVD. Za najlepšie spracované možno označiť kapitoly venované ozbrojeným silám Veľkej Británie a USA. Naopak, najslabšie sú spracované časti zamerané na vojenské jednotky Poľska a ZSSR. Po prvýkrát sa tu môžeme podrobne oboznámiť s výzorom poľského tankistu v septembri 1939, príslušníka marockých horských jednotiek 1. francúzskej armády od Monte Cassina, britského pešiaka z Barmy, sovietskeho parašutistu či amerického „mariňáka“. Pre záujemcov o vojenskú históriu, aj modelárov, bude iste potešujúce vidieť detailné zobrazenie amerických letcov alebo britských commandos.

Zostavovatelia publikácie si však všímajú nielen bojové, ale i vychádzkové rovnošaty. Predstavujú nám tiež pestrú kolekciu odznakov, rukávových nášiviek, a vyznamenaní. Pozornosť venujú aj ručným zbraňam, padákom, rádiostaniciam a iným doplnkom vojenskej výstroje.

Je potešujúce, že kniha vychádza v slušnom slovenskom preklade Marty Frúhaufovej a Jitky Hladkej. Všetky fotografie a ilustrácie sú farebné na kriedovom papieri. To sa pochopiteľne odráža i na cene. Skutočných záujemcov o reálie druhej svetovej vojny však iste neodradí.

T. Klubert

NĚMEČTÍ VOJÁCI VE DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE. Zostavil Jean **DE L A G A R D E.** Praha, Cesty 1997, 130 s.

S potešením sme skonštatovali, že pražské vydavateľstvo Cesty po *Spojeneckých vojakoch v 2. svetovej vojne* vydalo zakrátko druhú časť trilógie zameranej na vojenskú výstroj a výzbroj armád zúčastnených v tomto konflikte. Je zameraná na nemeckú armádu. Na rozdiel od predchádzajúceho, je tento zväzok zatiaľ prístupný len v českom preklade R. Tinskej, Jitky Hladkej a Jiřího Fiedlera. To mu nič neuberá na vysokej kvalite. Kniha opäť vyšla na kriedovom papieri. Všetky reprodukcie sú farebné.

Publikácia venovaná nemeckým vojakom je chronologicky rozdelená do šiestich kapitol. Záujemca o militárie sa v nich zoznámí s vývojom výzbroje a výstroja pozemných jednotiek, Luftwaffe, Kriegsmarine a Waffen SS. Autori znovu venujú veľkú pozornosť rôznym doplnkom rovnošiat, ručným zbraňam, odznakom, vyznamenaniam i predmetom každodennej potreby. Okrem poľných sú predstavené aj vychádzkové rovnošaty. Čitateľ môže vidieť, aké rovnošaty používala nemecká pechota počas bleskového ťaženia v roku 1940, parašutisti na Kréte, posádky ponoriek v bitke o Atlantik, alebo horské jednotky na Kaukaze. Sleduje, ako sa pôvodne elegantné uniformy pozemných vojsk, vhodné viac na prehliadky než do boja, postupne menili na čisto „účelové maskáče“. Vynechané nie sú ani zobrazenia príslušníkov Afrikakorpsu, stíhačov, tankistov, ženistov, štábnych dôstojníkov a zahraničných dobrovoľníkov bojujúcich v radoch Waffen SS. Chýbajú však fotografie posádok bombardérov a hladinových plavidiel.

Na záver treba podotknúť, že publikácia *Němečtí vojáci ve druhé světové válce* je len výber, a preto

nemôže byť úplná. Môžeme očakávať, že posledný zväzok trilógie vydavateľstva Cesty s názvom *Hodnostné označenia armád v 2. svetovej vojne* bude dosahovať rovnakú úroveň.

T. Klubert

LUCAS, J.: VÁLKA NA VÝCHODNÍ FRONTE (1941–1945) Plzeň, MUSTANG 1997, 338 s.

V poslednom čase je knižný trh na Slovensku zahľtený historickou literatúrou opisujúcou zväčša malé obdobie druhej svetovej vojny. Špecifickú časť tvoria diela venované bojom na východnom fronte približujúce (v súčasnosti) prevažne účasť nemeckých vojakov a ich spojencov vo vojne proti ZSSR.

Vydavateľstvo Mustang, známe prekladmi diel zahraničných autorov, siahlo minulý rok po knihe literárne plodného historika Jamesa Lucasa a preložilo ju pod názvom *Válka na východní frontě (1941 – 1945)*. Samo dielo sa vymyká zo zaužívaného modelu tohto typu literatúry a nevenuje sa špecificky niektorej operácii na fronte alebo určitej osobnosti, ale naopak, z množstva korešpondencie autora s účastníkmi východného ťaženia vyberá hlavné problémy, s ktorými sa stretla nemecká armáda v bojoch na východnom fronte a ktoré museli prekonávať najmä jednoduchí vojaci odkázaní len sami na seba. Autor sa zároveň venuje dvom typom zbraní, ktorým sa doteraz venovala malá pozornosť, hoci za svoje výkony by si zaslužili oveľa väčšiu: samohybnému útočnému delostrelectvu a raketometným jednotkám. Ich činnosť približuje na základe bojov malých jednotiek týchto zbraní, ktoré sa v zásade používali ako sprievodné zbrane pechoty, resp. ako podporné prostriedky pri jej operáciách.

Autor neopisuje udalosti chronologicky, práve naopak, na začiatku knihy sa môžeme stretnúť s bojom protitankovej jednotky Dora II. v apríli 1945 a v záverečnej kapitole sa pred nami odohráva boj obklúčenej posádky v Cholme na prelome rokov 1941 – 1942. Po prečítaní knihy sa dá vysledovať autorov skôr tematický spôsob usporiadania diela, i keď ani ten sa dôsledne nedodržiava. V štyroch hlavných okruhoch dominuje usporiadanie nemeckých a sovietskych vojenských síl na východnom fronte, problém terénu a podnebia na východe a jeho vplyv na vojnové operácie. Ďalší okruh sa venuje činnosti samohybných útočných diel a reaktívneho delostrelectva a posledný, štvrtý okruh sa zaoberá novým strategickým fenoménom na východnom fronte – obklúčaním.

Najzaujímavejšie kapitoly v knihe predstavujú tie, ktoré sa zaoberajú opisom života jednoduchých obyvateľov bývalého Sovietskeho zväzu. Po prvýkrát je na slovenskom trhu kniha, ktorá poukazuje na priepastné rozdiely, s ktorými sa stretli nemeckí vojaci na východe, predovšetkým na vidieku. Ako príklad možno uviesť aj to, že v niektorých osadách doslova denné svetlo určovalo dĺžku pracovného dňa, pretože neexistovalo nijaké umelé osvetlenie (sviečky a petrolejové lampy boli výsadou „miestnej honorácie“). Vojaci, ktorí vstúpili do Ruska, sa čoskoro prispôbobi životu domáceho obyvateľstva a okrem iného medzi nimi a obyvateľstvom vznikol výmenný obchod napr. potravín za cigarety a pod.

Veľmi zapôsobia aj kapitoly o prírodných podmienkach, ktoré sťažovali bojové operácie obidvoch strán. Obzvlášť v zime pri bežnej teplote $-30\text{ }^{\circ}\text{C}$ sa boje menších jednotiek obmedzovali na úsilie získať možnosť prežiť noc v obydli (dedine) a neraz sa stalo, že v krátkom lokálne dohodnutom prímery v jednej osade, dedine či stohu slamy prenocovali spoločne sovietski i nemeckí vojaci, aby sa ráno opäť rozišli do boja proti sebe. Ak sa jednotky nedostali na noc do obydli, resp. nemali zabezpečené prenocovanie, mohla ich postihnúť v otvorenej krajine určitá forma kómy z podchladenia, ako to autor opisuje na príklade sovietskych vojakov, ktorí útočili na nemecké postavenia pri Rževe.

V knihe je však aj niekoľko chýb a nepresností, ktoré boli spôsobené buď autorom, alebo prekladateľom, resp. redakčnou úpravou. Chyby autora sú najmä pri opise technických záležitostí resp. výzbroje napr. samohybných diel a ich účinnosti, ako aj pri označovaní jednotiek obidvoch strán. Pri preklade by sa nemalo vyskytovať v divíziách SS zložených z dobrovoľníkov slovo *voluntérska*, ale dobrovoľnícka a pod. Je určite prínosom, že pri redakčnej úprave si dali námahu pri vysvetlení všetkých chorôb i tých najjednoduchších, ktoré sú v publikácii uvedené v poznámke, ale mnohokrát to knihe pridáva podobu skôr lekárskej príručky, čo asi nie je jej hlavným účelom. Kniha je doplnená aj mapovými prílohami a fotografiami aj zoznamom literatúry, dokonca prirôvnaniami vzdialeností pre český priestor, no chýba akýkoľvek register a poznámkový aparát.

Na záver treba dodať, že veľmi zaujímavá publikácia stráca mnoho pozitívneho nedôslednou redakčnou prácou, čo je v tomto vydavateľstve bohužiaľ už pravidlo.

Z. Katreba

SHORES, CH. – CULL, B. – MALIZIA, N.: *MALTA I*. Plzeň, Mustang 1995, 443 s. (Malta: The Hurricane Years, 1940 – 1941. Grub Street London 1987).

Vydavateľstvo Mustang sprístupnilo pre českého a slovenského čitateľa knižné dielo pojednávajúce o vzdušných bojoch nad stredomorským ostrovom Malta v období druhej svetovej vojny. Tím zložený z dvoch britských a jedného talianskeho renomovaného historika viac ako desať rokov zhromažďoval informácie, ktoré mu nakoniec umožnili predostrieť detailný priebeh leteckých súbojov. Ako sami napísali v predhovore a poďakovaní, okrem archívnych materiálov sa opierali hlavne o svedectvá a denníky žijúcich pilotov a príslušníkov pozemného personálu.

Prvý diel, ako je uvedený v podtitule anglického originálu, mapuje roky 1940 a 1941. Malta po vypuknutí bojov v Stredomorí nadobúdala čoraz významnejšie postavenie. Jej poloha ju umožňovala využívať ako základňu pre narušovanie zásobovania talianskych a neskôr aj nemeckých vojsk v Afrike. Od 11. júna 1940 sa stala cieľom prakticky každodenných náletov talianskeho Kráľovského letectva. Už vzápätí sa ukázalo, že vyradenie, a to aj napriek prítomnosti iba niekoľkých, v tom čase už zastarávajúcich britských stíhacích strojov Gloster Sea Gladiator, Stíhacej letky, nebude záležitosťou niekoľkých dní. Pomery sa čiastočne konsolidovali po prilete 12 stíhačiek Hawker Hurricane 418. letky z lietadlovej lode HMS Argus, ktoré sa zlúčili z už existujúcou Stíhacou letkou (medzičasom tiež prezbrojenou na Hurricane) a spolu utvorili 261. perut'. Na ostrov pribudli prvé prieskumné a bombardovacie perute, ktoré začali plniť ofenzívne úlohy. Karta sa obrátila vo februári 1941 po príchode jednotiek Luftwaffe, keď 7/JG 26 pod vedením Oblt. J. Münchenerga úplne ovládla vzdušný priestor. Všetky britské letecké jednotky okrem stíhacích museli byť odvelené na bezpečnejšie základne v Egypte.

Nemecká letka sa stala postrachom Hurricaneov. Po jej odvelení 1. júna 1941 sa Malta stala, ako to výstižne napovedá názov 7. kapitoly, „tŕňom v Rommelovom boku“. Začala prevládať ofenzívna činnosť, hlavným cieľom sa stalo bombardovanie talianskych a severoafrických prístavov, útoky na zásobovacie konvoje a ostreľovanie komunikácií na pobreží. To umožnila aj skutočnosť, že v tomto období už talianska Regia Aeronautica podnikala na ostrov iba sporadické nálety.

Kniha je rozdelená do ôsmich kapitol, podľa situácie charakterizujúcej jednotlivé časové úseky

(napr. prvá – *Zahajovacie kolo*, druhá – *261. perut'*, štvrtá – *Münchebergov krutý tieň*, siedma – *Tŕň v Rommelovom boku*). Každá kapitola je rozdelená na jednotlivé dni. Podrobné štúdium prameňov umožnilo autorom v niekoľkých prípadoch zísť až do úplných detailov, konfrontovať jednotlivých aktérov leteckých súbojov a objasniť osudy niektorých pilotov, zastretých ešte v nedávnej minulosti pláštikom tajomstva.

Prílohu tvorí viac ako 200 fotografií z britských, talianskych archívov a zo súkromných zbierok, mapky Malty a Sicílie. Prílohouv časť publikácie tvoria zoznamy perutí, straty a víťazstvá vo vzdušných súbojoch. Na konci chýba menný a miestny register, ktorý bude pravdepodobne súčasťou druhého dielu, ako to bolo v prípade knihy *Krvavé jatky I. a II.*

J. Kalina

SORBY, Karol R.: *EGYPTSKÁ REVOLÚCIA 1952*. Bratislava, Veda 1998, 136 s.

Vedeckých prác zaoberajúcich sa históriou Ázie a Afriky sa na Slovensku, žiaľ, veľa neobjavuje. O to viac možno privítať pôvodnú prácu slovenského arabistu-historika, ktorý sa podujal priblížiť slovenskému čitateľovi významnú udalosť najnovších egyptských a arabských dejín – revolúciu roku 1952.

K. Sorby skúma túto zložitú problematiku na pozadí historického vývoja a medzinárodne politických aspektov v období po druhej svetovej vojny. Výrazný dôraz pritom kladie na veľmocenský zápas v tomto regióne v takom dôležitom svojom strategickom polohou, ako aj ropným bohatstvom.

Rozbor a zhodnotenie vnútropolitického vývoja v Egypte „medzi dvoma revolúciami“ t. j. v rokoch 1919 – 1952 autorovi dáva možnosť opísať prípravu a realizáciu štátneho prevratu, ktorý v noci z 22. na 23. júla 1952 uskutočnila skupina Slobodných dôstojníkov. V zápase o charakter revolúcie podáva plastický obraz postupu nového vedenia štátu Slobodných dôstojníkov na čele s Revolučnou radou a hodnotí miesto a úlohu armády pri ďalšom rozvíjaní spoločensko-politického života.

V rámci hodnotenia vnútropolitického vývoja a medzinárodných vzťahov venuje autor veľkú pozornosť osobnosti Džamála Abdana Násira a skupine, ktorá sa dostala k moci v Egypte na jar 1954. V tomto kontexte sú zhodnotené a rozpracované aj veľmocenské presuny v tejto dôležitej strategickej časti sveta.

Práca K. Sorbyho spracovaná na základe egyptských a arabských prameňov podáva na solídnej vedeckej úrovni zasvätený rozbor vývoja nielen

v Egypte, ale do určitej miery v celom tomto zložitom regióne v 50. rokoch 20. storočia. Predstavuje v tomto smere ojedinelý pokus slovenskej historiografie a orientalistiky.

V. Bystrický

N I Ž Ň A N S K Ý, J.: SLOVENSKÁ VOJENSKÁ ŽURNALISTIKA 1993 – 1998. Bratislava, VI-TA MO SR, 1998, 80 s.

Aby si masová spoločnosť, založená na individualizme a slobodách občana ako jednotlivca, ktorú splodila novodobá industrializácia, udržiavala vnútorné organické väzby, potrebuje fenomény, ktoré ju vnútorne stmelujú a homogenizujú. Rovnako ako moderná industriálna spoločnosť priniesla slobodu individua, priniesla i prostriedky zjednocujúce tieto individua do veľkých spoločenských celkov. K najcharakteristickejšim takýmto činiteľom, umožňujúcim a zmnožujúcim spájanie ľudí, patria bezpochyby nástroje, intenzifikujúce ľudskú komunikáciu. Spomedzi nich v modernej dobe najvýraznejšie pôsobia médiá masovej komunikácie.

Bez rozsiahleho pôsobenia masmédií by moderná spoločnosť konca 20. storočia pravdepodobne ani nemohla normálne fungovať. Tieto činitele aktívne formujú verejnú mienku, hodnotovú orientáciu i postoje väčšej časti obyvateľstva, na základe ktorých ono nielen posudzuje spoločenské dianie, ale na základe ktorých sa tiež každodenne rozhoduje a potom zmysluplne prakticky koná. Zjednocujúci spoločenský efekt, ktorý masmédiá produkujú, sa uplatňuje nielen ich vplyvom na intelekt ľudí, ale aj na ich emócie.

Pretože armáda je organickou zložkou dnešných spoločenstiev, vývoj neobišiel ani ju. Masmédiá so svojou mienkotvornou činnosťou a zjednocujúcimi účinkami pôsobia intenzívne i na ňu a na integritu jej štruktúr. V rámci žurnalistiky sa tak etablovala aj vojenská žurnalistika ako jej nezastupiteľná špecializovaná súčasť.

Príčiny jej sformovania zachytila dvojica amerických autorov slovami: „Keď sa jednotlivé krajiny začali politicky pripravovať na vojnu, vznikla veľmi silná a naliehavá potreba vytvoriť pevnejšie spojitvá medzi individuum a spoločnosťou. Stalo sa podstatným mobilizovať city a súdržnosť, vzbudiť v občanoch nenávisť a strach z nepriateľa, posilniť ich morálku tvárou v tvár strádaniu a podchytiť ich energiu pre účinný prínos vlastnému národu.“ Úlohou mobilizovať city a súdržnosť v priebehu prvej a druhej svetovej vojny účinne plnili práve masmédiá. „Starostlivo pripravené propagandistické správy zaplavili národ v novinových článkoch,

obrazoch, filmoch, fonografických záznamoch, prejavoch, knihách, kázňach, na plagátoch, v bezdrôtovom vysielaní, šepkandách, v billboardovej reklame a na letákoch... Masová komunikácia, dostupná v tej dobe, sa stala základným nástrojom, ktorý... presviedčal.“

Presviedčať, ovplyvňovať a zjednocovať treba však i v micrových podmienkach. A často oveľa kvalifikovanejšie ako v situáciách, v ktorých je jednoznačne dané, kto je spojenc a kto nepriateľ. V rámci nášho národno-politického prostredia plní uvedené stmelujúce úlohy slovenská vojenská žurnalistika, organicky a dnes už i veľmi plodne nadväzujúca aj na niektoré tradície československého vojenského novinárstva. Sformovanie samostatnej slovenskej vojenskej žurnalistiky malo však svoju vlastnú genézu.

Na túto genézu, ťažkosti i úspechy vznikania, formovania i intenzívneho rozvíjania upozorňuje rozsahom sice malá, obsahom však bohatá knižka plk. Jaroslava Nižňanského, ktorá nedávno vyšla pod názvom *Slovenská vojenská žurnalistika 1993 – 1998* v edícii Knižnica vojenského profesionála.

Autor v nej predkladá plastický obraz pôsobenia žurnalistiky v podmienkach formovania Armády Slovenskej republiky, čiže v podmienkach tvorby novej národnej vojenskej organizácie a jej štruktúr. Ide o obraz rastu slovenskej vojenskej žurnalistiky v týchto podmienkach, koncipovaný nielen do šírky, ale tiež z hľadiska narastania jej kvalít. J. Nižňanský upozorňuje, že po vzniku Armády SR sa vojenský novinári v armáde realizovali ako sila, ktorá sa priamo podieľala na jej vývoji.

Využívaním bohatej škály spravodajských a publicistických žánrov sa podieľali nielen na zvyšovaní informovanosti, ale najmä na prehlbovaní demokracie. Aj vojenská žurnalistika tak účinne napomohla skutočnosť, že sa dôvera verejnosti k armáde u nás štatisticky dlhodobo pohybovala nad 70 percentami. Ako správne autor zdôrazňuje v *Úvode*, „tento moment sa stal významným v procese transformácie armády a takisto dôležitým pre vojenskú žurnalistiku ako neoddeliteľnú súčasť slovenskej žurnalistiky“. Knižka je vhodne i prehľadne usústavená. Skladá sa z troch častí, pričom ťažisko práce spočíva na druhej časti, opisujúcej rozvoj tlačovej žurnalistiky v rezorte obrany za uplynulých päť rokov a na tretej časti, poskytujúcej obraz audiovizuálnej žurnalistiky. I prvá časť knižky, zachytávajúca vojenskú žurnalistiku v procese transformácie armády, je však významná. J. Nižňanský v nej napríklad dôkladne a v presnom časovom slede zachytil bohatú činnosť Informačného strediska, transformovaného neskôr na Analyticko-informačnú skupinu i jej postupné

premeny a úsilie o zdokonalenie vlastných aktivít, dotýkajúce sa predovšetkým jej monitorovacích a analytických činností.

To, čím vojenská žurnalistika najvýraznejšie ovplyvňovala názorovú hladinu vnútri rezortu, ale tiež postoje spoločnosti k Armáde SR, bola i je predovšetkým žurnalistika reprezentovaná periodickou tlačou. J. Nižňanský zaujímavým spôsobom opísal túto zložku masmediálnej práce na osudoch vojenských novín a časopisov, zachytávajúc rast ich objemu i kvality, prejavujúci sa v narastaní prinášaného množstva relevantných informácií i v zlepšovaní ich pestrosti a estetické úrovne. Podáva čitateľovi stručnú, ale vecnú a prehľadnú analýzu týždenníka *Obrana* a mesačníka *Apológia*, najmä však pravidelne vychádzajúcich odborných vojenských časopisov. Ide o štvrt'ročník *Vojenské obzory* i časopisy *Vojenská história* a *Otázky taktiky*. Prináša tiež informáciu o obsahu, zámeroch a perspektívach odborného zdravotníckeho periodika *Armády SR Medicina Militaris Slovaca* a reprezentačného periodika *Slovenský vojak*, orientovaného hlavne do zahraničia. Neobchádza však ani pravidelné publikačné aktivity vojenských vysokých škôl, reprezentované vydávaním zborníkov vedeckých prác. Všetko to opisuje ako dynamicky sa vyvíjajúci a neukončený proces, prinášajúci požiadavky na nové spôsoby mediálnej činnosti i nové tlačoviny, ktorých opodstatnenosť vydávania preverí budúcnosť.

V tretej časti práce sa autor dôkladne venuje najmä účelovej žurnalistickej tvorbe, činnosti našich vojenských redaktorov v rámci verejnoprávneho rozhlasu a televízie i využívaní nových foriem informačnej techniky, napríklad využívaní internetu.

Ak hodnotíme knižku Jaroslava Nižňanského ako celok, je potrebné konštatovať, že ide o dôkladné spracovanie témy, ktorú si autor vytýčil i o bohatý zdroj informácií o našej vojenskej žurnalistike uplynulých piatich rokov a o jej súčasných trendoch do budúca. Pretože ide o prvý takýto počin, treba ho pochváliť ako priekopnícky. Poskytuje totiž dobrý základ, na ktorom možno v budúcnosti stavať.

J. Škodáček

LIPTÁK, E.: SLOVENSKO V 20. STOROČÍ.
Bratislava, Kalligram. Druhé vydanie, 1998, 376 s.

Ani v našich zemepisných šírkach nie je obvyklé, že prácu vydanú pred tridsiatimi rokmi nejaké vydavateľstvo vydá znovu. V tomto konkrétnom prípade je to však vrchovatou mierou opodstatnené, pretože ide o prácu, ktorá sa krátko po vydaní dostala na index a zostala len v niektorých vedeck-

ých knižniciach. A tak niekoľko generácií študentov nemalo možnosť prácu ani vidieť. Táto kniha je však nepostrádateľná z hľadiska politických dejín Slovenska. Je výpoveďou o dobe, v ktorej vznikla a je aj svedectvom o jednej generácii. Škoda len, že po novembri 1989 muselo uplynúť 9 rokov, než sa s ňou nová generácia čitateľov a záujemcov o históriu mohla oboznámiť.

Práca E. Liptáka sa skladá z piatich veľkých kapitol a každá je členená na podkapitoly. V prvej kapitole *Slovensko v Uhorsku* sa autor zaoberá so základnými problémami života a politiky na Slovensku a voči Slovákom, náležitý priestor venuje problémom vzdelanostnej úrovne a sociálnemu zaostávaniu. Autor priniesol zaujímavé informácie o hospodárskych osobitostiach Slovenska. To, čo sa dalo skonštatovať o slovenskom priemysle na začiatku storočia, že sa sústreďoval na prvovýrobu, s istou modifikáciou platí aj na celé obdobie spoluzitia s Čechmi. Slovensko bolo nerastnou bázou alebo dodávateľom polotovarov pre finálnu výrobu v Čechách.

Kniha E. Liptáka je predovšetkým prácou o politických dejinách. Veľmi poučné a dodnes platné sú jeho hodnotenia rôznych slovenských politických smerov. Pravda, nevyhýba sa ani takým javom, ako masové renegátstvo vo vlastných radoch a maďaronstvo.

V druhej kapitole *Slovensko a prvá svetová vojna* autor upozorňuje azda na taký problém slovenskej historiografie o prvej svetovej vojne, ktorý platí aj dnes, po tridsiatich rokoch: „Padlým postavili obce a mestá pomníky, ktoré dodnes na našich námestiach pripomínajú krvavú daň vojny, ale historiografia i oficiálna propaganda sústredila pozornosť skoro výlučne na tú malú časťku vojakov, ktorí bojovali na druhej strane frontu, v československých légiách v Rusku, Francúzsku a Taliansku.“ (s. 51) Dodnes obstojať aj jeho tvrdenie, ktoré vyslovil v súvislosti s úvahami o vzniku Československa: „Historické práva českých krajín sa uznávali, oslobodenie Slovenska sa však muselo zdôvodňovať veľmociam a svetovej verejnosti prirodzeným právom Slovákov ako národa, čo zase bolo v rozpore s chystaným začlenením miliónov Nemcov do plánovaného štátu.“ (s. 62)

Tretia kapitola *Slovensko v Československu. Zisky a prehry* a už aj názvy prvých troch podkapitol (*Chudobný brat? Tútorstvo alebo rovnoprávnosť?*) poukazujú na problémy česko-slovenského spoluzitia. Na začiatku tejto kapitoly sa venuje „poslovenčovaní“ Slovenska a javom, ktoré to sprevádzali. E. Lipták je azda ojedinelým slovenským historikom, ktorý odsúdil „nezmy-

selný pokus odmaďarčovať Žitný ostrov zakladaním nových osád a dedín slovenskými a českými roľníkmi »kolonistami« na skonfiškovanej pôde maďarských veľkostatkárov, ktorá podľa zdravého i politického rozumu patrila okolitým maďarským bezzemkom a roľníkom“ (s. 103). Najväčší priestor autor venuje československým vzťahom a postaveniu Slovenska. Najvýstižnejšie a najstručnejšie to vyjadril na s. 110: „...Slovensko v republike »nespoluvládlo«, ale sa mu vládlo.“ My by sme k tomu dodali, že to platí nielen na medzivojnové dvadsaťročie. Aroganciu pražského centralizmu voči Slovensku a jeho problémom autor podčiarkuje aj zdôraznením faktu, že o „politickom riešení slovenskej otázky sa vo vláde po prvýkrát vážne rokovalo – v lete 1938“ (s. 158).

Štvrtá kapitola *Slovensko a druhá svetová vojna* sa venuje vzniku, existencii a základným problémom vývoja slovenského štátu. Vzájomná nevraživosť medzi Slovenskom a Maďarskom a ich pretekacie o nemeckú priazeň a ich „tragikomické handrkovanie o titul najväčšieho trpaslika v najbližšom vidieku“ boli také intenzívne, že tieto štáty a ich verejnosti ani nepostrehli, že medzi štátmi antihitlerovskej koalície sa už ráta s obnovením Československa. Napriek tomu, že autor sa dodnes pokladá za najzasvätenejších znalcov slovenského štátu, aj štvrtá kapitola je vyrovnaná, nie je predimenzovaná oproti iným častiam práce. Sleduje sa tu vývin rôznych slovenských politických prúdov (HSLS a ilegálne podzemie), príčiny a význam

SNP z hľadiska možnej väčšej váhy Slovenska po oslobodení.

Piata kapitola *Na prahu súčasnosti* obsahuje vtedajšie časy odvážne sondáže o politickom vývoji na Slovensku, o postavení Slovenska v obnovenom Československu. Práve tu autor najviac riskoval, ak v roku 1968 písal o stalinizme, o riešení slovenskej otázky po roku 1948, o nevyhnutnosti nasledovania sovietskeho vzoru vo všetkom, keď „Moc i funkcia hlavného dispečera sa sústredila do rúk niekoľkých jednotlivcov“ a keď „Slovenská národná rada sa stala právne bezmocnejším orgánom ako toľko kritizované krajinské zriadenie za buržoáznej Československej republiky.“ Okrem toho azda tu najviac chýbal autorovi historický odstup, o nemožnosti študovať v archívoch ani nehovoriac.

Práca L. Liptáka je svedectvom doby. Bolo by nemorálnym chytráctvom poukazovať dnes po tridsiatich rokoch na to, kde boli vtedajšie obmedzenia myslenia, kde ani autor nemohol ísť ďalej vo svojich hodnoteniach. Čo je podstatné, načrtnol základné tendencie histórie Slovenska a slovenskej politiky v 20. storočí, alebo ako to on viackrát pripomenul, „politiky na Slovensku“. Táto kniha ako cenný zdroj informácií a inšpirácia ďalších úvah a hodnotení by nemala chýbať v odborných knižniciach a určite upúta nielen historikov, ale aj ostatných záujemcov o novšie slovenské dejiny.

F. Cséfalvay

KRONIKA

VÝSTAVA NOVOZÍSKANÝCH DOKUMENTOV VHA TRNAVA

V posledných troch rokoch vojenski historici navštívili viacero archívov v zahraničí. Podarilo sa im získať množstvo kópií archívnych dokumentov, ktoré sa viažu k histórii Slovenska. Tento archívny materiál sa zhromažďuje a spracováva vo Vojenskom historickom archíve v Trnave.

Uvedené aktivity vojenských historikov a archivárov boli známe len veľmi obmedzenému počtu odborníkov. Preto sme uvítali návrh Národného literárneho centra v Bratislave na usporiadanie výstavy týchto dokumentov v priestoroch Ministerstva kultúry. Na príprave výstavy sa podieľali pracovníci Vojenského historického archívu v Trnave a Múzea SNP z Banskej Bystrice.

Na prezentáciu boli vybrané dokumenty len z troch krajín – Ruskej federácie, Ukrajiny a Spolkovej republiky Nemecko. Výber nebol náhodný. Práve z týchto krajín bolo nazhromaždených najviac dokumentov. Príťažlivosť výstavy sa vyznačovala tým, že dokumenty pochádzali z osobitných archívov vojenského, policajného, diplomatického a stranického charakteru.

Najväčšie zastúpenie mali na výstave dokumenty z archívov Ruskej federácie. Vyplýva to z dvoch základných skutočností. Spoločenskopolitické zmeny v Ruskej federácii viedli k zmierneniu „nedobytnosti“ ruských archívov pre zahraničných bádateľov v otázkach vojenskej i zahraničnej politiky. Tým sa otvoril široký priestor na vytypovanie a štúdium archívnych fondov v rôznych archívoch. Druhou okolnosťou bol veľký vplyv bývalého ZSSR na vývoj udalostí na Slovensku osobitne v rokoch druhej svetovej vojny a v povojnovom období.

Návštevníci výstavy sa predovšetkým mohli zoznámiť s niektorými dokumentmi, ktoré pochádzajú z Ústredného archívu Ministerstva obrany Ruskej federácie v Podolsku. Ide tu o dokumenty z činnosti Červenej armády, ktorá bojovala na území Slovenska v rokoch 1944 – 1945, ako aj niektoré trofejné dokumenty, ktoré ukoristila fašistickému Nemecku. Ako príklad môžeme uviesť sovietsku analýzu výsledkov Karpatsko-duklianskej operácie.

Odlíšny charakter majú dokumenty vybrané zo Strediska uchovania dokumentačne historických zbierok (bývalý Ústredný osobitný archív NKVD) v Moskve. Tábormi NKVD prešli tisíce slovenských občanov, vo vojnových rokoch to boli slovenskí vojaci, ktorí boli zajatí na východnom fronte alebo sami prešli k Červenej armáde, ako i množstvo civilných internovaných osôb. Po vojne išlo o nezákonne odvlečených občanov najmä z východného Slovenska na územie ZSSR. Získané dokumenty obsahujú množstvo menných zoznamov Slovákov z rôznych táborov, štatistické hlásenia na rozličných úrovniach o počtoch väznených osôb a korešpondenciu sovietskych orgánov o týchto táboroch. Podobnú tematiku obsahujú aj dokumenty zo Strediska uchovania a štúdia dokumentov súčasnej histórie v Moskve (bývalý Archív Ústavu marxizmu-leninizmu pri ÚV KSSZ)

Z Archívu zahraničnej politiky Ruskej federácie v Moskve (predtým Archív ministerstva zahraničných vecí) boli vystavené hlásenia sovietskeho vyslanca Puškina v rokoch 1940 a 1941, v ktorých analyzoval vojenskopolitickú situáciu v strednej Európe a pomery na Slovensku osobitne. Dokumenty z Archívu prezidenta Ruskej federácie obsahujú rôzne zápisy z rokovania sovietskych i československých diplomatov a ich korešpondenciu.

Ukrajinskú republiku zastupoval Ústredný archív spoločenských organizácií Ukrajiny (bývalý Archív Ústavu marxizmu-leninizmu pri ÚV KS Ukrajiny). Z tohto archívu sú na Slovensku už mnohé kópie, najmä z fondu Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia a z fondov jednotlivých partizánskych jednotiek, ktoré pôsobili v slovenskom partizánskom hnutí. V minulosti robila výber dokumentov pre potreby našich historikov ukrajinská strana a zďaleka neponúkla všetky potrebné dokumenty. Dnes je možné tento selektívny výber prekonávať a vystavené dokumenty to zreteľne potvrdzujú. Obsahujú najmä rádiové hlásenia odosielané z Kyjeva na Slovensko, a naopak, hlásenia partizánskych veliteľov zo Slovenska do Kyjeva. Zaujímavým dokumentom môže byť aj korešpondencia medzi kpt. J. Nálepkom a partizánskym zväzkom pod velením gen. Saburova o prechode vojakov 102. pluku Zaisťovacej divízie slovenskej armády k partizánom.

Dokumenty nemeckej proveniencie pochádzajú z Vojenského archívu vo Freiburgu. Vzhľadom na osudový kontakt a stret nemeckých i slovenských dejín v období druhej svetovej vojny je zrejme, že ten-

to archív je prameňom dokumentov veľmi rozmanitého obsahu. Môžeme v nich nájsť aj bojové dokumenty nemeckých veliteľstiev, ktoré riadili Karpatsko-dukliansku operáciu, alebo dokumenty, v ktorých je hodnotená situácia na Slovensku, produkcia zbrojnej výroby, hodnotenia slovenskej armády a p.

Všetky získané kópie sú v súčasnosti vybavené podrobnými súpismi, ktoré sú k dispozícii bádateľom. Dokumenty sú pripravené na štúdium a je na čitateľoch, aby sa oboznámili s obsahom a využili ich pri svojom archívnom výskume. Zmyslom našej výstavy bolo upozorniť na tieto nové možnosti historického výskumu.

P. Vimmer

VEDECKÁ KONFERENCIA V ZALAEGERSZEGU O AUGUSTOVÝCH UDALOSTIACH ROKU 1968

Dňa 28. augusta 1998 sa v maďarskom Zalaegerszegu uskutočnila vedecká konferencia o vstupe maďarských vojsk, v rámci intervencie piatich armád Varšavskej zmluvy v auguste 1968, na územie Slovenska. Konferencia, ktorú organizovalo Župné múzeum v Zalaegerszegu, Vojenskohistorické múzeum v Budapešti, Ústredné múzeum pohraničnej stráže v Kőrmende za spolupráce honvédskeho kasína v Zalaegerszegu, sa neuskutočnila v tomto sympatickom župnom centre juhozápadného Maďarska náhodne. Na území spominatej župy boli totiž rozložené jednotky a útvary 8. motostreleckej divízie, ktoré v noci z 21. na 22. augusta prekročili slovensko-maďarské hranice a pod krycím názvom cvičenia Zala-68 sa zúčastnili na okupácii južných území Slovenska. Veliteľské stanovište 8. motostreleckej divízie bolo dislokované v Zalaegerszegu.

Na konferencii odznelo 9 referátov, ktoré na základe najnovších výskumov, po odstupe 30 rokov, keď sa uvoľnili i niektoré archívne fondy, hodnotili tieto udalosti predovšetkým z vojenského a vojenskopolitického hľadiska.

V úvodnom príspevku sa hlavný radca Historického ústavu Maďarskej akadémie vied prof. Péter Sipos venoval rozboru šesťdesiatych rokov v Sovietskom zväze, vo východnom bloku i na Západe a poukázal na zhoršenie sovietsko-činských vzťahov, stratu sovietskeho vplyvu v Afrike, problém Vietnamu, ako aj na reformné pokusy a ich dôsledky v Československu a Maďarsku. Hlavnou príčinou obáv, ktoré nakoniec vyústili do vojenského zásahu, bolo podľa neho nebyvalé zrýchlenie vnútorného demokratizačného procesu v Československu, ktoré sovietske politické vedenie z rôznych príčin nebolo ochotné tolerovať.

Plk. Dr. István Balló, vedecký pracovník Vojenského historického ústavu v Budapešti zdôvodnil príčiny, prečo došlo k výberu práve 8. motostreleckej divízie v Zalaegerszegu na intervenciu do Československa. Konštatoval, že išlo o jednu z najmodernejšie vyzbrojených a najlepšie vycvičených divízií maďarskej armády, ktorej súčasťou sa už roku 1966 pohybovali na našom území v rámci koalíčných cvičení. Divízia od 28. júla v počte 12 500 mužov bola podriadená veleniu sovietskej Južnej skupiny vojsk a uskutočňovala strelecký a taktický výcvik až do 19. augusta v hermeticky uzavretom priestore v západnej oblasti Novohradskej župy a v juhozápadnej oblasti župy Heveš. Tu dostala rozkaz na plnú pohotovosť. Hranice prekročila o polnoci z 20. na 21. augusta.

Plk. v zálohe Dr. István Pataky sa vo svojom príspevku zaoberal činnosťou maďarského kontingentu na obsadenom južnom území Slovenska. Rozborom archívnych materiálov potvrdil fakt, že velenie okupačných vojsk napriek skutočnosti, že prvosledové čs. útvary neboli dislokované na tomto území, vypracovalo plány na všetky eventuality. Maďarské vojenské orgány rátali predovšetkým s miestnym odporom menších skupín a jednotiek, preto zdôrazňovali potrebu momentu prekvapenia a rýchlosti prevedenia akcie. Z toho dôvodu bolo tylo odčlenené a jednotky zúčastňujúce sa na okupácii niesli so sebou iba jednodňové zásoby. Aby sa predišlo miestnym konfliktom, boli po čase vojenské sily z väčších miest stiahnuté a dislokované najmä v okolitých lesoch. Divízia vytvorila 10 posádok v oblasti Nitry, Serede, Galanty, Nových Zámkov, Hlohovca. Inváziu podporovalo 99 lietadiel. Pataky spomenul aj niekoľko údajov o miestnych konfliktoch s domácim obyvateľstvom, resp. úradmi, ktoré sa však zaobišli bez krviprelievania. Ďalej uviedol, že sovietsky gen. Provalov požiadal maďarské úrady, aby prípadní vojnoví zajatci z územia Slovenska boli internovaní v Maďarsku, čo maďarské vojenské a politické orgány jednoznačne odmietli.

Problematickou činnosťou maďarskej pohraničnej stráže počas obsadzovania južných oblastí Slovenska sa zaoberal referát plk. Józsefa Nagya – zástupcu vedúceho katedry organizácie a obrany pohraničia na Vojenskej univerzite Mikuláša Zrínskeho v Budapešti. Zdôraznil, že najdôležitejšou úlohou v noci na

21. augusta bolo „vyradenie“ československej pohraničnej stráže z činnosti, usmerňovanie vojenských zoskupení pozdĺž hraníc i dočasné zastavenie podunajskej prevádzky v hraničnom pásme. V rámci týchto akcií maďarské pohraničné stráže odzbrojili asi 450 – 500 príslušníkov čs. pohraničnej stráže a v tejto súvislosti uviedol tri prípady použitia násilia. O rýchlej konsolidácii pomerov svedčí aj to, že už 21. augusta večer vrátili maďarskí pohraničníci svojim slovenským aj českým kolegom zbrane, na niektorých miestach sa obnovili spoločné strážne služby a nasledujúci deň bola obnovená i osobná preprava. Referát zároveň zdôraznil, že vzhľadom na dovtedy blízky vzťah príslušníkov oboch strán, akcia výrazne a dlhodobo poznačila v negatívnom smere ďalšiu vzájomnú súčinnosť.

Vojensko-zemepisným opisom operačného pôsobenia maďarského vojenského kontingentu na slovenskom území a problémami, ktoré sa vyskytli pri jeho zásobovaní mapami, sa zaoberal vo svojom príspevku mjr. János Suba z Vojenskohistorického archívu máp (súčasť Vojenského historického ústavu a múzea v Budapešti). Pozornosť auditória upriamil na strategický význam toku Dunaja v plánoch intervenčných vojsk a konštatoval, že maďarské velenie nedisponovalo dostatočným počtom máp požadovaných merítok, čo sťažovalo predovšetkým činnosť rozvedky, delostrelectva a štábov. Problém riešili zväčšovaním dostupných máp, kým Kartografický ústav nevyhotovil nové na základe leteckých snímok.

Na tento referát nadväzovalo vystúpenie mjr. doc. Attilu Horvátha z katedry logistiky Zrinského univerzity o zásobovaní maďarských vojsk na území Slovenska v roku 1968. Svoj referát rozdelil na dve časti. Na hodnotenie spôsobu zásobovania ešte na území Maďarska, keď prvoradou úlohou bolo utajenie presúvajúcich sa vojsk a na opis zásobovania počas vstupu i pobytu týchto vojsk na slovenskom území, ktoré realizoval špeciálny zásobovací prápor.

Jediným príspevkom zo zahraničia bol referát pracovníka Vojenského historického ústavu v Bratislave, pplk. PhDr. Miloslava Púčika, CSc., na tému Vojenská okupácia Slovenska časťou vojsk Varšavskej zmluvy v auguste 1968. Už predchádzajúce cvičenie Šumava, ako spomenul referent, malo dokázať vopred sformulovaný záver, že ČSLA nebola schopná splniť operačno-strategickú úlohu v dôležitom priestore, a teda dostatočne negarantuje bezpečnosť západnej hranice tzv. východného bloku. To v konečnom dôsledku znamenalo akceptovať „pomoc“ vojsk Varšavskej zmluvy. Počas augustovej schôdzky tzv. varšavskej päťky nepadlo ešte definitívne rozhodnutie riešiť česko-slovenský problém vojensky, ale krátko po jej skončení boli schválené operačné rozkazy, ktoré boli neskôr vykonané. V ďalšej časti svojho príspevku sa autor venoval južnému nástupovému smeru, ktorý vychádzal z priestoru Maďarska, uviedol viacero čísel z variantov intervencie na územie Slovenska a podrobnejšie sa venoval maďarskej 8. motostreleckej divízii i priebehu samotnej invázie. Okrem iného konštatoval, že po vstupe na teritórium Slovenska maďarskí vojaci nadväzovali kontakty s miestnym obyvateľstvom, vymieňali peniaze, rozpredávali vojenský materiál, ale väčšina obyvateľstva zaujala k vojsku pasívnu rezistenciu. Na danú situáciu vplýval aj rozkaz ministra M. Dzúra, ktorý zakazoval použitie zbraní a nariadil poskytnúť „maximálnu všestrannú pomoc sovietskym vojskám“. V podobnom duchu boli sformulované aj politické rozhodnutia ÚV KŠČ a ÚV KSS. Rozborom konfigurácie terénu, zloženia a dislokácie vojsk Východného vojenského okruhu a sily protivníka, došiel referent k záveru, že účinný a efektívny odpor by bol v danom teritóriu neúspešný. Záverom na konkrétnych číslach ukázal, aké nenapraviteľné dôsledky mali v celoštátnom rozsahu neskoršie redислоkačné a organizačné zmeny, ktoré sa vzťahovali na 100 útvarov i zariadení ČSLA a zasiahli do rodín takmer 6 000 vojakov z povolania aj civilných zamestnancov armády. Dislokovanie časti sovietskych vojsk na území Slovenska vytváralo optimálne podmienky na prípadnú vojenskú agresiu priestorom južného strategicko-operačného smeru, t. j. západným smerom cez územie Rakúska.

O príčinách neúčasti Rumunska na vojenskej intervencii v Československu hovorila pracovníčka Historiografického ústavu v Budapešti Katalín Erdősová. Poukázala na zahraničnú politiku Rumunska, ktoré neprerušilo svoje internacionálne kontakty s Čínou a neodbúrало ani vzťahy so Západom, predovšetkým s Francúzskom. Rumunsko, okrem politických dôvodov, nebolo vyzvané k účasti na intervencii aj preto, lebo nemalo s Československom spoločné hranice. (Tu treba poznamenať, že tieto hranice neboli spoločné ani s Bulharskom, ktoré sa intervencii zúčastnilo). Bolo vyradené aj zo spoločného cvičenia vojsk Varšavskej zmluvy, ktoré predchádzalo československým udalostiam. Záverom svojho referátu K. Erdősová demonštrovala na príkladoch, že tento postoj Západ ocenil, čo dočasne viedlo i k utuženiu režimu Ceausesca v Rumunsku.

Posledný referát sa svojím obsahom líšil od vytýčenej línie predchádzajúcich príspevkov. Jeho autor, adjunkt tzv. Neviditeľnej univerzity v Budapešti József Takács, sa pokúsil s využitím dobových filozofických spisov a citátov literátov analyzovať súvislosti študentských hnutí v Európe, predovšetkým vo

Francúzsku, a intervencie vojsk v Československu. Vzájomnú odlišnosť týchto hnutí videl predovšetkým v tom, že francúzski študenti vystúpili proti vládnej moci, zatiaľ čo študentstvo v Československu podporovalo A. Dubčeka a predstaviteľov vlády v ich reformnom úsilí. Kým parížski študenti bojovali proti mocenskému vplyvu kapitálu, ich pražskí kolegovia sa usilovali dosiahnuť hodnotové ciele charakterizujúce kapitalizmus.

V rámci diskusie vystúpilo viacero prítomných s doplnujúcimi údajmi k referátom, medzi nimi aj účastníci bývalej 8. motostreleckej divízie. Výsledky konferencie zhrnul vedúci katedry vojenskej histórie na Zrinského univerzite, plk. Mihály Szantó, ktorý zdôraznil, že neskoršia snaha politického vedenia v Maďarsku zamlčovať udalosti viažuce sa k roku 1968 iba ďalej rozjatrovala rany maďarsko-slovenských vzťahov v minulosti.

Súčasťou vedeckej konferencie bolo aj otvorenie výstavy o augustových udalostiach 1968 v Župnom múzeu v Zalaezerszegu, na inštalácii ktorej sa okrem uvedených inštitúcií spolupodieľal i Odbor vojensko-historických výskumov VHÚ v Bratislave. Podrobnejšiu správu o tejto akcii prinášame na inom mieste.

V. Dangl – J. Suba – I. Ravasz

XXIV. KONGRES CIHM (MEDZINÁRODNEJ KOMISIE PRE VOJENSKÚ HISTÓRIU) V LISABONE 24. – 29. AUGUSTA 1998

V blízkosti azda najznámejšej historickej pamiatky Lisabonu, Jeronymského kláštora, v ktorom je pochovaný aj Vasco da Gama – v kultúrnom paláci Centro cultural de Belém sa uskutočnil XXIV. kongres CIHM. Ústredná téma podujatia znela: Vojny a stretnutia civilizácií od 16. storočia. (Pravda anglický názov „Encounter“ je viacznačný ako nemecký „Begegnung“, pretože znamená aj zrážku, nielen stretnutie.) Dôvodom takého širokého chápania témy bolo 500. výročie plavby Vasca da Gamu, ktoré zohralo svoju rolu aj pre organizovanie svetovej výstavy Expo '98 práve v Lisabone.

Samo podujatie sa začalo ešte 23. augusta, keď zasadala Bibliografická komisia CIHM vedená generálom J. Langerbergom. Za slovenskú stranu sa na ňom zúčastnil generálny tajomník Slovenskej komisie pre vojenskú dejiny Dr. Ján Korček. Bibliografická komisia sa mohla pochváliť už 19. zväzkom vydanej medzinárodnej bibliografie, kde po prvý raz v histórii boli zaradené aj bibliograficko-informačné záznamy o najvýznamnejších prácach historikov zo Slovenska po roku 1990.

Dňa 24. augusta rokovanie kongresu v prítomnosti ministra obrany a náčelníka generálneho štábu portugalských ozbrojených síl začal predseda portugalskej komisie generál Manuel Barata, ktorý mohol privítať viac ako tristo prítomných z 36 krajín, medzi nimi po prvý raz aj zástupcov Albánska, Uruguaja, Juhoafrickej republiky, Tunisu, Angoly a Mozambika a 6 nových členov CIHM ako pozorovateľov. V rámci úvodného zasadania dostal čestný predseda CIHM prof. A. Corvisier vysoké portugalské významenie, ktoré mu odovzdal minister obrany José Veiga Simao.

Podľa plánovaného programu kongresu jednotlivé vystúpenia nemali presiahnuť 20 minút. Tri vystúpenia tvorili jeden blok (zasadanie), po ktorom mala nasledovať polhodinová diskusia. Takto bolo vytvorených 14 blokov, pravda tam, kde sa časové limity vystúpení nedodržali, išlo to na úkor diskusie.

V rámci prvého bloku prof. de Almeida (Portugalsko) predniesol zaujímavý literárno-historický príspevok o vojne a stretnutí civilizácií v portugalskom národnom epose *Os Lusíadas*, ktorý ospevuje Vasca da Gamu, ale opisuje aj vtedajšie zbrane a vojenské umenie. Prof. Ioannis Loucas (Grécko) analyzoval geopolitické a geostrategické faktory v Európe na začiatku 16. storočia. Španielsky divízny generál Andres Mas Chao predniesol príspevok o etablovaní Španielov v karibskej oblasti na začiatku 16. storočia. Vecnejším sa zdalo vystúpenie Dr. Jeana Duffého v druhom rokovacom bloku, ktorý prednáša na Vojenskej akadémii v Dubline. Vo svojom príspevku hovoril o procese kolonizácie Írska, keď každé lordstvo muselo byť dobývané osobitne, a tak začlenené do Britského impéria. Podľa prednášajúceho vojenské a politické riešenie írskeho problému za Tudorovcov a aj rozšírenie pôsobnosti anglikánskej cirkvi v Írsku, tzv. anglikanizácia Írska bolo stretnutím civilizácií. V analýze írskeho problému pokračoval aj Dr. Hans S. Pawlisch (USA), ktorý vyzdvihol boj kresťanov proti nekresťanom. V tom istom tematickom bloku prof. Cemalettin Taskiran (Turecko) hovoril o otomansko-portugalských vzťahoch v priestore Indického oceána aj o výbojoch Turecka na Sumatre v 16. storočí. Nachádzajúca diskusia podľa všetkého zaskočila tureckého prednášajúceho, ktorý sa inak zaoberá 20. storočím, pretože hneď prvá otázka znela, či turecké pramene umožnia porovnanie portugalského a tureckého delostrelectva. Podľa nevelmi

presvedčivej odpovede prof. Taskirana Portugalci mali prevahu. Najväčšiu diskusiu vyvolal írsky problém. Viacerí diskutujúci spochybnili tvrdenie, že boj o Írsko bol stretnutím civilizácií.

Tretí rokovací blok začal svojím príspevkom kapitán námorníctva Fernando Nunez (Španielsko), ktorý svoj príspevok predniesol po portugalsky. Hoci spomínal známe fakty o objavení Pacifiku, o Pizzarovej výprave (ktorý napríklad zakladal súčasne Limu), vôbec nehovoril o prinajmenšom tienistých stránkach príchodu Španielov, trebárs o likvidácii ríše Inkov.

Na druhý deň kongresu vo štvrtom bloku vystúpil prof. N. Imamura (Japonsko) a hovoril o vplyve západnej kultúry na východoázijskú, o vplyve portugalských palných zbraní v Japonsku. Najviac sa venoval otázke, kto a kedy doviezol portugalské palné zbrane do Japonska. Ďalšie vystúpenie od Carlosa da Costu Gomesa Bessu z Portugalska sa venovalo plavbe Vasca da Gamu a vyzdvihoval sa moment rozširovania kultúry do Číny, pričom prednášateľ hovoril o priateľstve Portugalcov s Číňanmi. Po čínsky prednesený a simultánne preložený príspevok čínskeho plukovníka Čen Šao-xiana sa venoval vojenskej výchove na Vojenskej akadémii Huang-pu. Pravda, referát nepriniesol žiadne poznatky o stretnutí civilizácií, ale vymenoval niektorých pre Číňanov známych absolventov tejto akadémie.

Výsledky viacročného výskumu prezentoval vo svojom po nemecky prednesenom vystúpení prof. József Zachar (Maďarsko) *Uhri v cudzích vojskách v rokoch 1648 – 1792*. Objavenie sa uhorských husárov v rôznych kútoch Európy vyplývalo aj zo špeciálneho politického vývoja na tri časti rozdelenej krajiny, aj z vojenskej výstavby. So vznikom stálej armády po westfálskom mieri pôsobili vojaci získaní pre cisársku armádu aj na ovládnutom území Uhorska. Okrem toho boli aj irregulárne uhorské vojská regularizované a prijaté do cisárskej armády. Keďže cisársky dvor sa zaplietol do rôznych konfliktov, po ich ukončení mnoho uhorských príslušníkov sa dostalo do zajatia, najviac do Francúzska. V príspevku sa autor venoval výstavbe husárskych plukov a ich použitiu v rôznych vojnách habsburskej dynastie. Okrem toho rozobral aj osudy husárskoho pluku vo francúzskej armáde v čase panovania Ľudovíta XIV. Neskôr v roku 1720 vznikol a až do 20. storočia existoval prvý husársky pluk, ktorého organizátorom a prvým vlastníkom bol gróf Bercsényi, vojvodca bojov za slobodu u Rákociho a neskôr maršal Francúzska. Nasledovali ho aj jeho obidvaja synovia: František Mikuláš v hodnosti plukovníka a Anton František v hodnosti generála. Niekoľkí uhorskí vojaci bojovali v americkej vojne o nezávislosť ako vojaci európskych spojencov Spojených trinásť štátov. V ďalšej časti svojho vystúpenia prof. Zachar spomenul účasť uhorských vojakov v Španielsku, Portugalsku, v rôznych štátoch Apeninského polostrova, v severných štátoch Európy a v Rusku.

Dňa 26. augusta Luis Paulo Macedo Carvalho z brazílskeho Inštitútu geografie a vojenskej histórie hovoril o brazílsko-holandskej vojne v 17. storočí a podčiarkol jej náboženský charakter. Na strane Holanďanov v nej bojovali zoldnieri z viacerých európskych štátov a dokonca 1000 Indiánov. Najsympatickejšie a najúprímnejšie začal svoje vystúpenie prof. Dr. Hans Rudolf Führer (Švajčiarsko), ktorý zmrazil (inak vďaka klimatizácii dosť príjemný) vzduch v sále, keď na margo predošlých vystúpení poznamenal, že „v uplynulých troch dňoch sme počuli históriu víťazov“ a mal na mysli to, že história sa nikdy nemôže vecne vysvetliť len z jedného pohľadu. Vo svojom vystúpení potom z príležitosti 200. výročia hovoril o Napoleonových výbojoch do Švajčiarska a odpore Švajčiarov. Príchod francúzskych „šrititeľov revolúcie a osvietenstva“ vykreslil vecne, hovoril o postriešaní stoviek civilov a priniesol obraz o tom, čo najviac chýbalo na tomto kongrese: pohľad nie z hľadiska šrititeľov, ale prijímateľov (či trpiteľov) stretnutia civilizácií.

Jedinou ženou vystupujúcou s referátom na kongrese bola madame prof. Behija Simou (Maroko), ktorá hovorila o marocko-portugalských vzťahoch. Na základe štúdia marockých archívov a kráľovskej knižnice analyzovala vplyv Portugalska v Maroku, miesto Maroka v portugalskom obchode, venovala sa spoločensko-kultúrnym aspektom (napr. Lisabon ako téma marockej literatúry, na druhej strane portugalské maliarstvo bolo inšpirované Marokom). Tieto vzájomnosti sa prejavovali aj vo vojenskej oblasti: v budovaní marockých pevností napr. prevládal portugalský vplyv; v čase napoleonských vojen stál marocký sultán na portugalskej strane.

Gen. Jean Louis Mourrut (Francúzsko) sa vo svojom príspevku zamerail na fenomén islamu z čias francúzskej vojenskej prítomnosti v Afrike (1830 – 1930). Rozobral, ako sa dívali francúzski vojaci na islam, keď sa v roku 1830 vylodili v Maroku, pretože dovtedy nemali nijaké poznatky o tomto náboženstve. Navyše moslimský svet je organizovaný podľa islamu a autoritu náboženstva znásobuje jeho práva veličina. Referujúci dospel k názoru, že štáty južne od Sahary boli ľahšie získateľné pre Francúzov.

V rámci 13. rokovacieho bloku predniesol 28. augusta v angličtine J. Korček referát za Slovenskú komisiu vojenských historikov pod názvom *Stretnutie civilizácií na Slovensku ako dôsledok vojen*

v 20. storočí (The Encounter of Civilizations in Slovakia as a Consequence of Wars in 20th Century). Príspevok spracoval kolektív autorov z VHÚ Bratislava v zložení: PhDr. Ján Korček, PhDr. František Cséfalvay, CSc. a pplk. PhDr. Miloslav Púčik, CSc. Vo svojom príspevku vychádzali zo zhodnotenia danosti tohto geopolitického priestoru a rozobrali priebeh rôznych štátoprávných zmien dotýkajúcich sa Slovenska a spievodné diplomatické aktivity, ktoré viedli k vzniku Československa po prvej a k jeho znovuoobnoveniu po druhej svetovej vojne. O geopolitickom a geostrategickom význame Slovenska vyzdvihli, že Československu práve ono dávalo charakter podunajského štátu a zároveň bolo spojnicou s Ruskom. Z aspektu vojensko-politických aliancií Slovensko hralo úlohu povestného Cordon sanitaire po prvej svetovej vojne: cez Podkarpatskú Rus spájalo ČSR so spojeneckým Rumunskom, pre nacistické Nemecko bolo v rokoch 1939 – 1945 lietadlovou loďou pri agresiiach proti Poľsku a ZSSR, po druhej svetovej vojne poslúžilo Prahe a Moskve ako jeden z komunikačných uzlov v rámci Varšavskej zmluvy (opatrenia v ozbrojených silách proti udalostiam v Maďarsku, ozbrojený zákrok v Československu v roku 1968). Vystúpenie odznelo v bloku s referátmi historikov z Holandska a Juhoafrickej republiky. Stretlo sa s pozitívnym ohlasom a oceneniami účastníkov v diskusií i v kuloároch.

V posledný deň (v sobotu 29. augusta) sa uskutočnil 14. rokovací blok, kde Dr. Thean Potgieter z Vojenskej akadémie Juhoafrickej republiky analyzoval historické a etnografické príčiny konfliktu národov bývalej Juhoslávie. Hovoril o srbskom charaktere Bosny v stredoveku a neskoršej islamizácii. Referujúci priniesol viaceré štatistické údaje o národnostnom zložení Juhoslávie. Najviac zarážajúci je však fakt, že do augusta 1992 až 6 percent obyvateľov bývalej Juhoslávie muselo opustiť svoju domovinu.

Prof. Helmuth Schubert predniesol príspevok *Druhá svetová vojna a Nemecká ríša – stretnutie civilizácií?* Hoci druhá svetová vojna nebola (až na niektoré bojiská) podľa prof. Schuberta stretnutím civilizácií a hoci na jeseň 1945 bolo na svete prímerie, vojna pokračovala v súdnych sieňach ako zúčtovanie civilizácií s Nemeckom. Autor považoval za diskutabilnú právnú a ľudsko-právnu (völkerrechtliche) legitimitu súdu a jeho rozsudkov. Po roku 1945 totiž vyšli najavo svedectvá a predložili sa dokumenty o tom, aké nepravosti a zločiny napáchali v druhej svetovej vojne tie štáty, ktoré sa považujú za civilizované. Ale vplyv norimberských procesov po roku 1945 je v iných civilizáciách rozdielny. Každopádne hlavní vojnoví zločinci neboli popravení. Podľa prof. Schuberta v žiadnom štáte nemalo zverejnenie nemeckého správanja vo vojne také hlboké následky ako v Nemecku. Nie bezvýznamným následkom druhej svetovej vojny je návrat Nemecka do spoločnosti civilizovaných národov. V závere prof. Schubert nastolil aj otázku zodpovednosti víťazov. Správa, ktorá zdôvodnila norimberské rozsudky, obsahovala totiž fakty, ktoré boli známe nielen v Nemecku, ale aj v zahraničí a svedčili o tom, kam Nemecko speje po roku 1933. Preto podľa prof. Schuberta je oprávnená otázka, prečo európske mocnosti, predovšetkým tie, ktoré stanovili princípy versailleskej zmluvy a Briandovho – Kelloggovho paktu, nevystúpili účinne proti Nemecku už pred vojnu. Už cieľ, ochrana civilizácie, by ich bol legitímval zasiahnuť všetkými prostriedkami, ktoré mohli priniesť očakávaný výsledok. Morálne a historické spracovanie obdobia medzi rokmi 1933 a 1945 Norimberským súdnym dvorom podľa neho podporuje toto chápanie.

Okrem jednotlivých rokovacích blokov sa 25. 8. 1998 uskutočnilo zasadanie archívnej komisie pod vedením prof. R. Highama, na druhý deň pracovné rokovania generálnych tajomníkov národných komisii všetkých zúčastnených krajín a 28. a 29. 8. administratívne zasadnutia valného zhromaždenia, resp. záverečnej schôdze CIHM, na ktorých sa prediskutovali organizačné i odborné problémy národných komisii jednotlivých členských krajín vo vzťahu k CIHM. Vrcholní funkcionári vysoko ocenili angažovanosť Slovenska v Archívnej i Bibliografickej komisii i vystúpenia našich historikov na piatich kongresoch od roku 1994, kde ich príspevky boli zaradené v programoch každý rok.

Kongres pripravovala portugalská komisia pre vojenské dejiny na vysokej spoločenskej úrovni. Súčasťou podujatia bol i jednodňový výlet na sväté miesto zjavenia Panny Márie vo Fatime, niekoľkohodinová návšteva svetovej výstavy Expo '98 a rôzne recepcie. Otváracie i záverečné zasadanie pocíli svojou niekoľkohodinovou prítomnosťou vysokí predstavitelia portugalského rezortu obrany a generálneho štábu. Okrem toho treba poznamenať, že záštitu nad kongresom mala čestná komisia, v ktorej okrem portugalského prezidenta Dr. Jorge Sampaia bol ministerský predseda, viacerí ministri portugalskej vlády a špička portugalskej generality (náčelník generálneho štábu ozbrojených síl a náčelníci generálnych štábov jednotlivých druhov zbrani). A z tejto pozornosti muselo byť aj slovenským účastníkom kongresu jasné, že v Portugalsku prikladajú politici väčšiu dôležitosť histórii než u nás. Zasadanie 24. kongresu uzavrel náčelník generálneho štábu portugalských ozbrojených síl generál Gabriel Augusto Espirito Santo.

Napriek tomu, že vcelku bola téma konferencie rozdielne chápaná, diskusia nebola silnou stránkou tohto podujatia. Odznali síce príspevky o rozličných vojenských operáciách európskych „šíriteľov kultúry“, ale bez spätnej väzby. Bez toho, aby sa zohľadnilo aj to, čo toto „stretnutie“ civilizácií prinieslo domorodému obyvateľstvu v Amerike, v Ázii či Afrike, či naozaj prevažovalo pozitívum (zvýšenie vzdelanostnej úrovne, rozšírenie kresťanstva, rozšírenie poznatkov o výrobe a technológiách atď.) nad tým, o čo tieto krajiny, alebo celé regióny kontinentov prišli, sa k tejto veľkej téme nedá vecne pristupovať. Stretnutie civilizácií neprebehlo totiž formou podávania rúk s domorodcami, ale skôr v krvavých zrážkach. A tak v týchto stretnutiach boli tie odlišné civilizácie brutálne prevalcované, zlikvidované. Žiaľ, takto komplexne stavanú otázku vzájomného stretnutia civilizácií kongres nebol schopný fundovane zodpovedať.

F. Cséfalvay

BIBLIOGRAFIA

VOJENSKÉ DEJINY SLOVENSKA

(Výberová bibliografia IV. – 1996)

BOŽENA ŠEĎOVÁ

DO ROKU 1526

- BAUM, W.:** Císař Zikmund : Kostnice, Hus a války proti Turkům. – Praha : Mladá fronta, 1996. – 405 s.
- HONFOGLALÓ ÖSEINK** /Naši predkovia, ktorí zabrali vlast'/. – Budapest : Zrínyi Kiadó, 1996. – 222 s.
- VESZPRÉMY, L.:** A magyar honfoglalás és a kalandozások kora : A magyarok útja az Őszhazától a Kárpát-medencéig /Maďarské zabratie vlasti a doba vojenských výprav : Cesta Maďarov z pravlasti do Karpatskej kotliny/ – Budapest : Magyar Honvédség Humán szolgáltató Központ, 1996. – 39 s.

* * *

- BARTL, J.:** Die Hussitenbewegung und ihre Auswirkungen in der Slowakei / Übersetz. M. Papsonová – In: Die Reformation und ihre Wirkungsgeschichte in der Slowakei / Herausgg. K. Schwarz – Wien : Evangelische Presseverband, 1996. – S. 9 – 21
- BOROSY, A.:** A keresztés háborúk és Magyarország : I., II. /Križiacke vojny a Uhorsko/ – In: Hadtörténelmi közlemények. – Roč. 109, č. 1 (1996), s. 3 – 43; č. 2, s. 11 – 54
- KLEIN, B.:** Vojenskohistorické súvislosti začlenenia Slovenska do uhorského štátu v 10. – 12. storočí. – In: Vojenské obzory – H. – Roč. 3, (1996), s. 3 – 20
- PIIRAINEN, I. T.:** Die älteste Stadtbuch von Pressburg / Bratislava aus den Jahren 1402 – 1506. – In: Neuphilologische Mitteilungen. – Roč. 97, č. 2 (1996). – S. 231 – 237
- STEINHÜBEL, J.:** Nitrianske kniežatstvo a zánik Veľkej Moravy. – In: Historické štúdie 37. – Bratislava : HÚ SAV, 1956. – S. 7 – 26
- VYVÍJALOVÁ, M.:** Slovensko medzi rokmi 990 – 1070 : Rozbor dobových prameňov. – In: Literárnomúzejný letopis 27. – Martin : Matica slovenská, 1996. – S. 125 – 204

* * *

- ANDROVIČ, Š.:** Marcus Valerius Maximianus a rímske Laugaricio : Z galérie vynikajúcich vojvodcov v dejinách ľudstva : IV. – In: Obrana. – Roč. 4, č. 30 (1996), s. 9
- ANDROVIČ, Š.:** Matúš Čák Trenčiansky – stredoveký pán Váhu a Tatier : Z galérie vynikajúcich vojvodcov v dejinách ľudstva : VIII. – In: Obrana. – Roč. 4, č. 30 (1996), s. 9
- DVOŘÁKOVÁ, D.:** Bitka pri Golubei : Rytier Závaži a udatná Cecília. – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 7 (1996), s. 10 – 11
- GRUS, I.:** Tajomní rytieri sv. Juraja : Po stopách najstaršieho laického rytierskeho rádu. – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 8 (1996), s. 5 – 6
- HÁBL, V.:** Pán Váhu a Tatier. – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 3 (1996), s. 7 – 8
- RAJTÁR, J.:** Limes Romanus a rímske opevnenia na Slovensku. – In: Pamiatky a múzeá. – Roč. 45, č. 3 (1996), s. 18 – 23
- SEGEŠ, V.:** Hrdina z Huňadu : Po stopách rodu kráľa Mateja. – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 1 (1996), s. 9 – 10
- SEGEŠ, V.:** Predpisy pre bardejovských žoldnierov. – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 9 (1996), s. 31
- SEGEŠ, V.:** Vojenstvo v dobe Matúša Čáka Trenčianskeho. – In: Apológia. – Roč. 4, č. 4 (1996), s. 27 – 30
- STEINHÜBEL, J.:** Z vyhnanstva na trón : Uhorsko za vlády Vazulových synov. – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 2 (1996), s. 5 – 6
- ŠALKOVSKÝ, P.:** Dávna pevnosť na Spiši. – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 2 (1996), s. 2 – 3

1526 – 1914

BONA, G.: Az 1848/49 – És Honvédsereg eves megyei Szarmazású Tiszzei. – Eger : Kőlönnyomat az Egri dobó István vármúzeum évkönyve Agria XXXI – XXXII Kötetéből, 1995 – 1996. – 186s. – Lit., res. – /důstojníci honvédsstva/

BIWALD, B.: Von Gottes oder von Volkes Gnaden? Die Revolution von 1848 in der Habsburgermonarchie : Der Bauer als Ziel politischer Agitation. – Frankfurt am Main : Peter Lang Europäische Verlag der Wissenschaften, 1996. – 287 s. : obr. príl.

BURIAN, V.: Bitva u Tovačova roku 1866. – Olomouc : Daniel, 1996. – 112 s.

DANGL, V. – SEGEŠ, V.: Vojenské dejiny Slovenska : Zv. 3, 1711 – 1914. – Bratislava : MO SR, 1996. – 241 s.

HABÁŇ, P.: Vojenská výstroj obdobia panovania Márie Terézie (1740 – 1780). – Bratislava 1996. – 44 s.

HERMANN, R.: 1848 – 1849 : A szabadságharc és forradalom története. /1848 – 1849 : História boja a revolúcie za slobodu/ – Budapest : Videopont Kiadó 1996. – 463 s.

JAKL, J.: Bitka u Hradce Králové L. P. 1866. – B. m. : Gemma – Česká společnost vojenské historie, 1996. – 70 s.

LETZ, R.: Náčrt dejín Uhorska a Maďarska s osobitným zreteľom na maďarsko-slovenské vzťahy. – Bratislava : Veda, 1996. – 142 s.

MALARSKI, T.: Waterloo 1815. – 2. nezm. vyd. – Warszawa : Wydawnictwo Bellona, 1996. – 216s. : fotogr.

THE NAPOLEONIC ERA. – Dallas : Zane Publishing, 1996. – CD (World History)

* * *

DANGL, V.: O vzťahu slovenskej spoločnosti k armáde na prelome 19. a 20. storočia. – In: Vojenské obzory – H. – Roč. 3 (1996), s. 21 – 28

HAJDÚ, T.: Nemesi tiszttikarból polgári tiszttikar. /Zo šľachtického dôstojníckeho zboru občiansky/ – In: Történelmi szemle. – Roč. 38, č. 4 (1996), s. 341 – 368

MRVA, I.: Kurucká vojna na Slovensku a jej dôsledky v rokoch 1704 – 1711. – In: Historický časopis. – Roč. 44, č. 4 (1996), s. 583 – 611

* * *

DANGL, V.: Protiturecká obrana a pevnostný systém na Slovensku v 16. storočí. – In: Apológia. – Roč. 4, č. 2 (1996), s. 26 – 28

FIALA, A.: Pokrokové prvky fortifikačnej architektúry 16. storočia. – In: Pamiatky a múzeá. – Roč. 45, č. 3 (1996), s. 24 – 27

GOSIOROVSKÝ, I.: Pravda o zbojníckom kapitánovi : Terchovský Juraj Jánošík – ako ho nepoznáme : 1. – 2. – In: Obrana. – Roč. 5, č. 1 – 2 (1996), s. 9

KOWALSKÁ, E.: Leopold II. – vládca európskeho formátu : Habsburgovci na uhorskom tróne (12.) – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 2 (1996), s. 10 – 11

MATOUŠEK, V.: Dva obyčajné dny /Sedemročná vojna, 7. – 8. máj 1759/ – In: Dějiny a současnost. – Roč. 18, č. 5 (1996), s. 26 – 29

ŠKVARNA, D.: Bezmocný vládca : Habsburgovci na uhorskom tróne (14.) – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 4 (1996), s. 11 – 12 – /Ferdinand I./

ŠPIRITZA, J.: Prešovský zvonolejár a delolejár Juraj Wier mladší. – In: Pamiatky a múzeá. – Roč. 45, č. 3 (1996), s. 6 – 8

ŠPIRKO, D.: Lámanie životov pri Lamači : Zbytočný boj pri Lamači. – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 8 (1996), s. 16 – 17

UHLÍŘ, D.: Habsburgovci na uhorskom tróne (11, 13.) – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 1, 3 (1996) Č. 1: Jozef II. – kráľ v klobúku, s. 11 – 12

3: Posledný rímsky cisár, s. 12 – 13 /František II./

1914 – 1918

HRONSKÝ, M. – KRIVÁ, A. – ČAPLOVIČ, M.: Vojenské dejiny Slovenska 1914 – 1939 : zv. IV. – Bratislava : MO SR, 1996. – 261 s.

PICHLÍK, K. – KLÍPA, B. – ZABLOUDILOVÁ, J.: Českoslovenští legionáři 1914 – 1920. – Praha : Mladá fronta, 1996. – 282 s.

* * *

HRONSKÝ, M.: K otázkam vedenia vojny, doplnňovania a zásobovania rakúsko-uhorskej armády v prvej svetovej vojne (1914 – 1918). – In: Vojenské obzory – H. – Roč. 3, (1996), s. 29 – 42

HRONSKÝ, M.: Robotnícke hnutie na Slovensku do roku 1918. – In: Kapitoly z dejín sociálnej demokracie na Slovensku. – Bratislava 1996. – S. 23 – 69

LIPTÁK, L.: Prvá svetová vojna a nemecko-české a nemecko-slovenské vzťahy. – In: Historický časopis. – Roč. 44, č. 2 (1996), s. 348

SLEPCOV, I.: Obyvatelia severovýchodnej oblasti východného Slovenska v období 1. svetovej vojny 1914 – 1915. – In: Vojenské obzory – H. – Roč. 3, (1996), s. 43 – 52

URMINSKÝ, I.: Českoslovenští letci ve francouzské a italské armádě 1914 – 1918. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 6 (1996), s. 30 – 46

* * *

ANDROVIČ, Š.: Z neznámych stránok našich vojenských dejín : Rakúsko-uhorské námorné letectvo : 1. – 4. – In: Obrana. – Roč. 4, č. 43 – 46 (1996), s. 9

BĚLINA, P.: Velká letka 1916 : Na okraj 80. výročí nejkrvavějších bitev válečných dějin. – In: Dějiny a současnost. – Roč. 18, č. 4 (1996), s. 25 – 30

HITKA, B.: Památník generála M. R. Štefánika v Passa Quatro. – In: Bojovník. – Roč. 41, č. 3 (1996), s. 3

KOZÁK, J.: K osudům České družiny. – In: Národní osvobození. – Roč. 74, č. 25 – 26 (1996), s. 14 – 15

SLEPCOV, I.: Kroniky o prvej svetovej vojne. – In: Apológia. – Roč. 4, č. 6 (1996), s. 28–29

VESELKA, M.: Historie srovnaná se zemí /Čs. legionáři na Bajkale/ – In: Dějiny a současnost. – Roč. 18, č. 6 (1996), s. 24 – 29

1918 – 1938

DEÁK, L.: Trianon /Ilúzie a skutočnosť/. – Bratislava : Kubko-Goral, 1996. – 32 s.

DEÁK, L.: Trianon illúziók és a valóság. – Bratislava : Kubko Goral, 1996. – 32 s.

HRONSKÝ, M. – KRIVÁ, A. – ČAPLOVIČ, M.: Vojenské dejiny Slovenska : zv. IV. : 1914 – 1939. – Bratislava : MO SR, 1996. – 264 s.

KISS, I. G.: Hűség és becsület : Emlékezés a Budaörsi csata 75. évfordulójára. – Budaörs : Budaörs város önkormányzatának kiadványa, 1996. – 34s. : fotogr., mp., tab. – Lit., zoznamy – /udalosti 1921 – Habsburgovci – pokus o obnovenie monarchie/

LÁŠEK, R.: „Pražská čára“ Československé opevnění z let 1936 – 1938 : Vnější obrana Prahy. – 2. nezměn. vyd. – Dvůr Králové nad Labem : Fortprint, 1996. – 75 s.

LUKES, I.: Czechoslovakia between Stalin and Hitler : The Diplomacy of Edvard Beneš in the 1930s. – New York – Oxford : Oxford University Press, 1996. – 318 s.

MASARYK, J.: Depeše z Londýna 1938. – Praha : Společnost Edvarda Beneše, 1996. – 119 s.

MILOSLAV, J.: Československé letectvo v roce 1938. – Beroun : Baroko – Fox, 1996.

PFÄFF, I.: Die Sowjetunion und die Verteidigung der Tschechoslowakei 1934 – 1938 : Versuch der Revision einer Legende. – Köln – Weimar – Wien : Böhlau Verlag, 1996. – 510 s.

Súčasníci o Trianone /Zost. Ladislav Deák – Bratislava : Kubko Goral, 1996. – 63 s.

ŠRÁMEK, P.: Československá armáda v roce 1938. – Brno – Náchod : Společnost přátel čs. opevnění, 1996. – 78 s.

* * *

ČAPLOVIČ, M.: K niektorým otázkam vzniku a organizačného vývoja Rodobraný v rokoch 1923 – 1929. – In: Vojenské obzory – H. – Roč. 3 (1996), s. 53 – 65

DEJMEK, J.: Kamil Hoffmann a jeho berlínské politické deníky. – In: Český časopis historický. – Roč. 3, č. 4 (1996), s. 830 – 853

FIDLER, J. – FRANCEV, V. – STEHLÍK, E.: Mobilizovaná československá armáda – iluze a realita. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 2 (1996), s. 167 – 172

- FIDLER, J.:** Reorganizace útočné vozby československé branné moci v září 1938. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 6 (1996), s. 62 – 86
- GOTOVSKA, T.:** Die Rolle der Tschechoslowakei in der Vorbereitung der Konferenz in Genua 1922. – In: Bulgarian Historical Review. – Roč. 24, č. 1 (1996), s. 47 – 66 – /Janovská konferencia/
- HRONSKÝ, M.:** Slovenská a maďarská politika pri vzniku Československa. – In: Moderní dějiny 3. – Praha 1996. – S. 55 – 81
- KOZÍLEK, R.:** Obranyšopnosť ČSR v meziválečném období. : Vojenskopolitické souvislosti. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 5, č. 6 (1996), s. 84 – 92
- MINAŘÍK, P. – ŠRÁMEK, P.:** Několik poznámek k mobilizované československé armádě v září 1938. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 3 (1996), s. 139 – 146
- MOZOLÍK, R.:** Obranyšopnosť ČSR v meziválečném období : Vojensko-politické souvislosti. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 5, č. 6 (1996), s. 84 – 92
- SANDER, R.:** Válečná československá armáda v září roku 1938. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 1 (1996), s. 38 – 64
- SANDER, R.:** Slovo autorovo ke kritice článku o válečné československé armádě v září roku 1938. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 3 (1996), s. 147 – 157
- SLUKA, V.:** Československá armáda v datech (1935 – 1939) III. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 1 (1996), s. 87 – 123
- STEHLÍK, E.:** Organizace výstavby čs. těžkého opevnění ve druhé polovině 30. let. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 2 (1996), s. 74 – 124
- ŠEDIVÝ, I.:** Vznik Nezávislé jednoty československých legionářů. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 6 (1996), s. 47 – 61

* * *

- ANDROVIČ, Š.:** História vojenských útvarov na Slovensku. – In: Obrana. – Roč. 4, č. 31, 32, 33 (1996), s. 9 – /Pluk útočnej vozby (PÚV-3) v Martine/
- BARTLOVÁ, A.:** Búrlivá jar 1938. – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 4 (1996), s. 20 – 21
- ČAPLOVIČ, M.:** Smelí muži z Velké Bytče : Horúca jeseň 1918 na Považí. – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 1 (1996), s. 15 – 16
- ČAPLOVIČ, M.:** Účasť slovenských dobrovoľníkov na obsadzovaní Slovenska po vzniku ČSR. – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 3, č. 4 (1996), s. 56 – 60
- ČAPLOVIČ, M.:** Zabudnutý slovenský vlastenec. – In: Literárny týždenník. – Roč. 9, č. 4 (1996), s. 11 – /pplk. gšt. Ludovít Šimko/
- DULOVIČ, E.:** Košice na prelome čias : Udalosti v abovsko-turnianskej župe po 1. svetovej vojne. – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 5 (1996), s. 15 – 16
- KRIVÁ, A.:** Formovanie spojeneckého systému ČSR v dvadsiatych rokoch a jeho vojensko-politické zretele. – In: Apológia. – Roč. 4, č. 4 (1996), s. 24 – 26
- ŠVANDA, P.:** Viedenská arbitráž : 2. november 1938. – In: A-magazín. – Roč. 3, č. 3 (1996), s. 28 – 32

1938 – 1945

- BARANOVÁ, D.:** Pred bránami pekla. – Banská Bystrica : Vidas, 1996. – 96 s. – /zoznamy obetí fašizmu – 1944 – 45/
- BENĚŠ, E.:** Vzkazy do vlasti : Směrnice a pokyny československému odboji za druhé světové války. – Praha : HÚ AČR, 1996. – 196 s.
- CARELL, P.:** Spálená země / Přel. Martin Zhouf z něm. orig. – Plzeň : Mustang, 1996. – 468 s.: fotogr., mp. – Lit., reg.
- ČAS VZDORU :** Spomienky na Slovenské národné povstanie pod Jankovým vrškom / Zost. L. Takáč, R. Masár – Dolné Vestenice-Prievidza-Topoľčany : ZO SZPB – OV SZPB – OV SZPB, 1996. – 306 s.
- DEGRELE, L.:** Tažení v Rusku 1941 – 1945 s SS divízií Wallonie na východní frontě. – Praha : Elka-Press, 1996. – 357 s.
- HUSÁR, R.:** Útek : /Pamäte slovenského dôstojníka RAF/ – Bratislava : Print-Service, 1996. – 250 s.
- JOŠTIAK, J. – JANKOVIČ, L.:** Dva životy jeden osud. – Bratislava : Dom zahraničných Slovákov MS, 1996. 208s. : fotogr.

- KLIMENT, CH. K.:** Slovenská armáda 1939 – 1945. – Plzeň : Mustang, 1996. – 330 s.
- KLUBERT, T.:** Tanky v Slovenskom národnom povstaní : Diplomová práca. – Bratislava : FF UK, 1996. – 170 s.
- KRAUS, S.:** Za svobodu troma svetadily : Vzpomínky z let 1939 – 1945. – Litomyšl : Augusta, 1996. – 132 s.
- LAMB, R.:** Válka v Itálii 1943 – 1945. – Plzeň : Mustang, 1996. – 296 s.
- MACHALA, D.:** Rytier oblohy. – Bratislava : Atrakt, 1996. – /slovenskí vojnoví letci/
- MIKULA, J.:** „Povstanie“ legendou. – Trenčín : Ivan Štelcer, /1996/. – 24 s.
- MORAVEC, B.:** Pod třemi prapory. – Plzeň : Mustang, 1996. – 202 s.
- POVAŽSKÝ, J.:** Koniec legendy o misií generála Paula von Otta. – Martin 1996. – 102 s.
- STANISLAV, J.:** Letectvo v prípravách na ozbrojené vystúpenie a jeho účasť v SNP. – Bratislava : Veda, 1996. – 297 s.
- VALO, P.:** Slovenské eso a ruský cár. – Bratislava : Atrakt, 1996. – 142 s.
- VANĚK, O.:** Nesklonené hlavne : protiletadloví delostrelci v SNP. – Lipt. Mikuláš : VA SNP, 1996. – 123 s. : tab. – Bibliogr.
- VELVARSKÝ, B. – SLÁDEK, Č.:** Tobručka krysa stíhačem. – Praha : Naše vojsko, 1996. – 173 s.
- ZAMLČANÁ PRAVDA O SLOVENSKU :** Prvá Slovenská republika : Prvý slovenský prezident Dr. Jozef Tiso : Tragédia slovenských židov podľa nových dokumentov. – Partizánske : Garmond, 1996. – 811 s.
- ZÁPADNÍ FRONTA OČIMA REPORTÉRŮ BBC :** Soubor reportáží zpravodajů BBC, 6. června 1944 – 5. května 1945. – Brno : Bonus A, 1996. – 305 s.
- ZWOLIŃSKI, J.:** Lemkowie w obronie własnej : Zdarzenia, fakty, tragedie : Wspomnienia z Podkarpacia /Lemkowie pri vlastnej obrane : Udalosti, fakty, tragédie : Spomienky z Podkarpatska/ – Koszalin : b.v., 1996. – 95 s.

* * *

- ABRAMS, B.:** The Politics of Retribution : The Trial of Jozef Tiso. – In: East European Politics and Societies. – Roč. 10, č. 2 (1996), s. 255 – 292.
- BARNOVSKÝ, M.:** Odvlečení občanů ČSR zo Slovenska do pracovných táborov v ZSSR v rokoch 1944 – 1945. – In: V tieni totality : Perzekúcie na Slovensku v začiatkoch komunistickej totality (1948 – 1953) : Zborník materiálov z vedeckej konferencie v Bratislave 10. 4. 1996, doplnený o spomienky perzekvovaných osôb. – Bratislava : HÚ SAV – Nadácia Milana Šimečku, 1996. – S. 10 – 21
- BARNOVSKÝ, M.:** Slovensko na prelome vojny a mieru. – In: Závěrečná fáza 2. svetovej vojny a oslobodenie Slovenska / Zost. V. Štefánský : Zborník príspevkov a materiálov z medzinárodnej vedeckej konferencie v Bratislave 25. – 26. apríla 1995. – Bratislava : VHÚ, 1996. – S. 182 – 188
- BOTORAN, C.:** Politic-strategical Situation of Romania and Military Actions Developed during the Final Stage of War. – In: Závěrečná fáza 2. svetovej ... /pozri Barnovský, M. s. 142/ – S. 40 – 44
- BYSTRICKÝ, J.:** K charakteristickým črtám bojovej činnosti pri oslobodzovaní Slovenska. – In: Závěrečná fáza 2. svetovej ... /pozri Barnovský, M. s. 9/ – S. 25 – 33
- BYSTRICKÝ, J.:** Karpatsko-duklianska operácia – zámery a realita. – In: Vojensko-politické aspekty Karpatsko-duklianskej operácie / Zost. B. Klein : Zborník štúdií z vedeckej konferencie k 50. výročiu bojov o Duklu. – Bratislava : VHÚ, 1996. – S. 31 – 46
- BYSTRICKÝ, J.:** Niekoľko poznámok k histórii Pracovného zboru. – In: Zborník materiálov z medzinárodného seminára v Bratislave 22. – 23. 11. 1995 „Pracovné jednotky a útvary slovenskej armády 1939 – 1945“ / Zost. D. Tóth – Bratislava : Zing Print, 1996. – S. 94 – 100
- CSÉFALVAY, F.:** Partizánske hnutie na východnom Slovensku počas Karpatsko-duklianskej operácie. – In: Vojensko-politické aspekty ... /pozri Bystrický, J. s. 142/ – S. 47 – 55
- CSÉFALVAY, F.:** Slovenský domáci odboj po novembri 1944 a slovenská historiografia. – In: Závěrečná fáza 2. svetovej ... /pozri Barnovský, M. s. 142/ – S. 88 – 92
- ČIERNALANTAYOVÁ, D.:** Politické úvahy a súvislosti pri nadviazaní diplomatických stykov medzi Slovenskom a Sovietskym zväzom roku 1939. – In: Historické štúdie 37. – Bratislava : HÚ SAV, 1996. – S. 69 – 87
- FATRAN, G.:** Die Deportation der Juden aus der Slowakei 1944 – 1945. – In: Bohemia. – Roč. 37, č. 1 (1996), s. 98 – 119
- GRÉGR, R.:** Sovětská Dunajská flotila v bratislavsko-brněnské operaci 1945. – In: Závěrečná fáza 2. svetovej ... /pozri Barnovský, M. s. 142/ – S. 144 – 147
- HANÁK, V.:** Organizace rádiového spojení s paraskupinami zpravodajského odboru londýnského MNO v letech 1941 – 1945. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 4 (1996), s. 116 – 155

- HAVLÍČEK, J.:** Začleňovanie armády a vojenskej správy na Slovensku do rámca česko-slovenskej brannej moci (január – máj 1945). – In: Záverečná fáza 2. svetovej ... /pozri Barnovský, M. s. 142/ – S. 189 – 195
- HOSPODÁR, V.:** Neznáme kapitoly zo života príslušníkov 1. československého armádneho zboru. – In: Vojensko-politické ... /pozri Bystrický, J. s. 142/ – S. 93 – 98
- HOSPODÁR, V.:** Prechod frontu územím Slovenska počas 2. svetovej vojny a násilné odvlčenie čs. občanov do nápravných-pracovných táborov a kolónií v ZSSR. – In: Vojenské obzory – H. – Roč. 3 (1996), s. 111 – 118
- HRBEK, J.:** Wavellova ofenzíva. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 3 (1996), s. 3 – 25
- IVANIČKOVÁ, E.:** Zahraničnopolitická orientácia Slovenska v dokumentoch britskej Foreign Office /1939 – 1941/. – In: Historický časopis. – Roč. 44, č. 2 (1996), s. 207 – 220
- JABLONICKÝ, J.:** Židia v rezistencii na Slovensku. – In: Zborník materiálov z medzinárodného seminára v Bratislave 22. – 23. 11. 1995 „Pracovné jednotky a útvary slovenskej armády 1939 – 1945“ /Zost. D. Tóth. – Bratislava : Zing Print, 1996. – S. 161 – 166
- KAMENEC, I.:** Nútená pracovná príležitosť ako súčasť politickej a rasovej perzekúcie občanov I. Slovenskej republiky. – In: Zborník materiálov ... /pozri Jablonický, J. s. 143/ – S. 19 – 24
- KAMENEC, I.:** Reagencia obyvateľstva Slovenska na politické a vojenské udalosti koncom druhej svetovej vojny. – In: Záverečná fáza 2. svetovej ... /pozri Barnovský, M. s. 142/ – S. 93 – 99
- KAMENEC, I.:** Slovenská spoločnosť na sklonku druhej svetovej vojny : Slowakische Gesellschaft am Ende des Zweiten Weltkrieges. – In: Česko-slovenská historická ročenka 1996. – Brno : Masarykova univerzita, 1996. – S. 23 – 30
- KLEIN, B. – SLEPCOV, I.:** Vojenskohistorický význam Duklianskeho priesmyku do začiatku Karpatsko-duklianskej operácie Sovietskej armády v roku 1944. – In: Vojensko-politické ... /pozri Bystrický, J. s. 142/ – S. 7 – 17
- KLEIN, B.:** Oslobodenie Trenčianskeho okresu v apríli 1945. – In: Záverečná fáza 2. svetovej ... /pozri Barnovský, M. s. 142/ – S. 137 – 143
- KOLLÁR, P.:** Účasť Slovákov v protifašistickom ozbrojenom zápase. – In: Záverečná fáza 2. svetovej ... /pozri Barnovský, M. s. 142/ – S. 156 – 167
- KORČEK, J. – BYSTRICKÝ, J.:** Slovenské národné povstanie v európskej rezistencii. – In: Vojenské obzory – H. – Roč. 3, (1996), s. 96 – 110
- KORČEK, J.:** Kontrapropaganda voči oslobodzovaniu Slovenska v roku 1945. – In: Záverečná fáza 2. svetovej ... /pozri Barnovský, M. s. 142/ – S. 100 – 120
- KORČEK, J.:** Ľudácky režim a ozbrojené sily 1. SR počas oslobodzovania Slovenska. – In: Záverečná fáza 2. svetovej ... /pozri Barnovský, M. s. 142/ – S. 59 – 81
- KORČEK, J.:** Vojensky organizované pracovné formácie v pôsobnosti MNO a MV Slovenskej republiky 1942 – 1945. – In: Zborník materiálov ... /pozri Jablonický, J. s. 143/ – S. 43 – 93
- MAGDOLENOVÁ, A.:** Príčiny deformácií historického obrazu Dr. Jozefa Tisu vo vedomí súčasníkov. – In: Slovenský politický exil v zápase za samostatné Slovensko : Materiály z vedeckej konferencie konanej v Bratislave 5. – 6. júna 1995. – Bratislava : Dom zahraničných Slovákov, 1996. – S. 82 – 95
- MARJINA, V. V.:** Väzeň Butyrskej cely Ferdinand Čatloš. – In: Historický časopis. – Roč. 44, č. 4 (1996), s. 678 – 700
- MARTIN, K. – UGRON, I.:** Fejezeték a Szent László hadosztály Történetéből 1944 : Az októberi megalakulástól az év végéig. – In: Hadtörténelmi Közlemények. – Roč. 109, č. 4 (1996), s. 56 – 132
- MARUŠIAK, J.:** Poľská kuriérska služba a Slovensko v rokoch 1939 – 1945. – In: Historický časopis. – Roč. 44, č. 4 (1996), s. 632 – 648
- NEČAS, C.:** Pracovní útvary tzv. asociálu v letech 1941 – 1945. – In: Zborník materiálov ... /pozri Jablonický, J. s. 143/ – S. 105 – 107
- NĚMEČEK, J.:** Edvard Beneš a Podkarpatská Rus. – In: Záverečná fáza 2. svetovej ... /pozri Barnovský, M. s. 142/ – S. 174 – 181
- NOVÁČKOVÁ, H. – ŠTOVÍČEK, I.:** Edvard Beneš o jednání v Moskvě v prosinci 1943. – In: Soudobé dějiny. – Roč. 3, č. 2 – 3 (1996), s. 323 – 349
- PAJÓREK, L.:** Wybrane przykłady współdziałania polskiego i słowackiego ruchu oporu w okresie II wojny światowej. – In: Záverečná fáza 2. svetovej ... /pozri Barnovský, M. s. 142/ – S. 168 – 173
- PEJS, O.:** Na okraj dodávky slovenských zbraní do Chorvátska v roce 1942. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 2 (1996), s. 56 – 73

- PELACH, A.:** Sociálne, zdravotné a psychologické aspekty príslušnosti k VI. robotnému práporu. – In: Zborník materiálov ... /pozri Jablonický, J. s. 143/ – S. 147 – 153
- PEŠEK, J.:** Formovanie bezpečnostného aparátu na Slovensku v priebehu roku 1945 : Formierung der Sicherheitsorgane in der Slowakei im Laufe des Jahres 1945. – In: Česko-slovenská historická ročenka 1996. – Brno : Masarykova univerzita, 1996. – S. 139 – 146
- PRODAN, C.:** Romania's Military Effort for the Battles Performed on the Slovakian Territory. – In: Záverečná fáza 2. svetovej ... /pozri Barnovský, M. s. 142/ – S. 45 – 46
- RAJLICH, J.:** Podíl československých letců na spojenecké invazi do Normandie v červnu 1944. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 3 (1996), s. 26 – 55
- RAMPULA, O.:** Průběh frontových operací a závěrečných osvobozovacích bojů 2. světové války na Moravě a ve Slezsku. – In: Záverečná fáza 2. svetovej ... /pozri Barnovský, M. s. 142/ – S. 150 – 155
- RAŠLA, A.:** Pomoc vojenskej justície slovenskej armády rasovo prenasledovaným občanom. – In: Zborník materiálov ... /pozri Jablonický, J. s. 143/ – S. 116 – 122
- RODÁK, J.:** Organizovanie školy čs. dôstojníkov po bojoch na Dukle a ich účasť v oslobodzovacích bojoch. – In: Záverečná fáza 2. svetovej ... /pozri Barnovský, M. s. 142/ – S. 133 – 136
- RODÁK, J.:** Slovensko-poľské pohraničie v jeseni 1944. – In: Vojensko-politické ... /pozri Bystrický, J. s. 142/ – S. 56 – 62
- ROTAR, J.:** Boje rumunskej armády počas druhej svetovej vojny na Slovensku. – In: Záverečná fáza 2. svetovej ... /pozri Barnovský, M. s. 142/ – S. 34 – 39
- SLEPCOV, I.:** Mínové polia na východnom Slovensku. – In: Záverečná fáza 2. svetovej ... /pozri Barnovský, M. s. 142/ – S. 148 – 149
- SLEPCOV, I.:** Straty 38. armády a 1. československého armádneho zboru v Karpatsko-duklianskej operácii. – In: Vojensko-politické ... /pozri Bystrický, J. s. 142/ – S. 86 – 92
- SOVETSKIJ SOJUZ I SLOVACKOJE NACIONALNOJE VOSTANLJE 1944 G.:** 1. – 2. – In: Novaja i novejšaja istorija. – Č. 5 – 6 (1996), s. 100 – 130; 112 – 123
- STANISLAV, J.:** Účasť 2. čs. paradesantnej brigády v Karpatsko-duklianskej operácii a príčiny jej oneskoreného presunu na povstalecké územie. – In: Vojensko-politické ... /pozri Bystrický, J. s. 142/ – S. 63 – 85
- SVOBODA, G.:** Československá samostatná obrbná brigáda a operace OVERLORD. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 4 (1996), s. 60 – 76
- ŠIMUNIČ, P.:** Stredná Európa v závere 2. svetovej vojny. – In: Záverečná fáza 2. svetovej ... /pozri Barnovský, M. s. 142/ – S. 15 – 24
- ŠIMUNIČ, P.:** Úloha a činnosť Východoslovenskej armády v príprave obrany vo východných Karpatoch. – In: Vojensko-politické ... /pozri Bystrický, J. s. 142/ – S. 18 – 30
- ŠIMUNIČ, P.:** Vojenské aspekty obrany Slovenska v druhej polovici marca 1939. – In: Cesta Slovákov k štátnosti. – Bratislava 1996. – S. 23 – 37
- ŠIMUNIČ, P.:** Vojenské školstvo na Slovensku v rokoch 1939 – 1944. – In: Vojenské obzory – H. – Roč. 3 (1996), s. 82 – 95
- ŠIMUNIČ, P.:** Vznik, organizačný vývoj a činnosť pracovných jednotiek a útvarov slovenskej armády 1939 – 1942. – In: Zborník materiálov ... /pozri Jablonický, J. s. 143/ – S. 25 – 37
- ŠTEFANSKÝ, V.:** Dôstojnícky zbor a mužstvo Pracovného zboru slovenskej armády a vzťah gen. F. Čatloša k nim. – In: Zborník materiálov... /pozri Jablonický, J. s. 143/ – S. 101 – 107
- ŠTEFANSKÝ, V.:** Ferdinand Čatloš a armáda na Slovensku od októbra 1938 do augusta 1944 (Náčrt problematiky). – In: Vojenské obzory – H. – Roč. 3, (1996), s. 66 – 81
- ŠTEFANSKÝ, V.:** K niektorým otázkam riadenia partizánskej vojny počas oslobodzovania Slovenska. – In: Záverečná fáza 2. svetovej ... /pozri Barnovský, M. s. 142/ – S. 82 – 87
- ŠVANDA, P.:** Oslobodenie Košíc. – In: Záverečná fáza 2. svetovej ... /pozri Barnovský M. s. 142/ – S. 121 – 132
- UJHÁZY, L.:** The Road from Budapest to Vienna Paved with the Last German Offensive of the Second World War. – In: Záverečná fáza 2. svetovej ... /pozri Barnovský, M. s. 142/ – S. 47 – 58
- ZAJAC, L.:** Postavenie šiesteho práporu pracovného zboru v slovenskej armáde v rokoch 1941 – 1943. – In: Historický časopis. – Roč. 44, č. 3 (1996), s. 486 – 503
- ZAJAC, L.:** Vznik, pôsobenie a zánik VI. robotného práporu. – In: Zborník materiálov... /pozri Jablonický, J. s. 143/ – S. 123 – 146
- ZAVACKÁ, K.:** Protižidovské zákony a právne normy v brannej politike Slovenského štátu. – In: Zborník materiálov ... /pozri Jablonický, J. s. 143/ – S. 15 – 18

- ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Z.:** Správa pplk. H. M. Threlfalla z rozhovoru s generálom Golianom 7. 10. 1944. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 3 (1996), s. 125 – 138
- ŽABKAY, E.:** Slovenská štátnosť v procese s Dr. Jozefom Tisom. – In: Slovenský politický exil ... /pozri Magdolenová, A. s. 143/ – S. 70 – 81
- ŽILINČÍK, I.:** Zabratie časti Kysúc Poľskom v rokoch 1938 – 39. – In: Vlastivedný zborník Považia 18. – Žilina : Považské múzeum, 1996. – S. 63 – 74

* * *

- ANDROVIČ, Š.:** O podiele pozemného vojska na odrazení horthyovskej agresie na východe Slovenska v marci 1939 : I. – V. – In: Obrana. – Roč. 4, č. 11, 13, 14, 15, 16 (1996), s. 7
- BARANOVÁ, D.:** Spomíname na povstaleckého veliteľa. – In: Bojovník. – Roč. 41, č. 19 (1996), s. 6 – /genplk. Michal Širica/
- BARANOVÁ, D.:** Spomíname na povstaleckého veliteľa. – In: Bojovník. – Roč. 41, č. 20 (1996), s. 6 – /pplk. Ján Černek/
- BARANOVÁ, D.:** Spomíname na povstaleckého veliteľa. – In: Bojovník. – Roč. 41, č. 21 (1996), s. 6 – /genmjr. Pavol Kuna/
- BARANOVÁ, D.:** Spomíname na povstaleckého veliteľa. – In: Bojovník. – Roč. 41, č. 23 (1996), s. 7 – /div. gen. Mikuláš Markus/
- BARANOVÁ, D.:** Spomíname na povstaleckého veliteľa. – In: Bojovník. – Roč. 41, č. 24 (1996), s. 6 – /plk. Jozef Tlach/
- BUOČIK, J.:** K problematike odvečených občanov SR do ZSSR po roku 1944. – In: Slovenský politický exil ... /pozri Magdolenová, A. s. 143/ – S. 96 – 99
- ČÍLEK, R.:** Čas predtým. – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 3 (1996), s. 15 – 17 – /Slovensko v predvečer 14. marca 1939/
- CSÉFALVAY, F.:** Veliteľ Rýchlej divízie pod dozorom : Osud generála Jurecha. – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 1 (1996), s. 30 – 31
- FLAŠKA, E.:** Naši v Poľsku : Ich hroby nezarastá bodľačie ... – In: Bojovník. – Roč. 41, č. 4 (1996), s. 3
- GAJDOŠ, M.:** Memento Kováčovej. – In: Bojovník. – Roč. 41, č. 8 (1996), s. 5
- GAJDOŠ, M.:** Pár myšlienok k jubileu J. Goliana. – In: Bojovník. – Roč. 41, č. 3 (1996), s. 8
- HAVLÍČEK, J.:** Generál Ján Ambruš – jeden z našich najlepších pilotov z obdobia medzi dvomi svetovými vojnami. – In: Obrana. – Roč. 4, č. 22 (1996), s. 7
- HEUMOS, P.:** Zhroucení jednoho systému /Tézy z rozpadu ČSR 1938 – 39/ – In: Dějiny a současnost. – Roč. 18, č. 1 (1996), s. 25 – 28
- HOJ, mor ho, detvo môjho rodu, kto kradmou rukou siahne na tvoju slobodu! Tu vysialč Banská Bystrica! Oznamuje obyvateľom Slovenska, že v krátkom čase budeme vysialč dôležité správy ... / Upr. E. Flaška. – In: Bojovník. – Roč. 41, č. 18 (1996), s. 6 – 7**
- IVANKO, M.:** V dňoch čakania na slobodu : Metropola východného Slovenska bola oslobodená 19. januára 1945. – In: Bojovník. – Roč. 41, č. 5 (1996), s. 7
- JAMBOR, L.:** Posledný zostrel s dvojplošnou stíhačkou v druhej svetovej vojne má na konte slovenský letec. – In: Obrana. – Roč. 4, č. 38 (1996), s. 6
- JAMBOR, L.:** Prvenstvá slovenských letcov v druhej svetovej vojne : Matej Beznák a jeho úspechy vo vzdušných súbojoch. – In: Obrana. – Roč. 4, č. 42 (1996), s. 9
- KÁZMEROVÁ, L.:** Kultúrne a politické aspekty polonofilstva Karola Sidora. – In: Slezský sborník. – Roč. 94, č. 1 (1996), s. 54 – 58
- KORČEK, J.:** Česť vojaka : Slovensko 20. storočia : Postavy a osudy – Rudolf Viest. – In: Pravda. – Roč. 6, č. 203 (31. 8. 1996) – Príl. Sobota plus. – Č. 34 (1996), s. 14
- KORČEK, J.:** Kubala – temná sila na politickom nebi. – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 5 (1996), s. 28 – 30
- KORČEK, J.:** Tichý generál. – In: Pravda. – Roč. 6, č. 198 (24. 8. 1996), s. 8 – /Ján Golian/
- KRAKOVSKÝ, R.:** Smutné výročie : Pred 55 rokmi prijali rasové zákony. – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 6 (1996), s. 16 – 17
- MAJER, M.:** Vo Vyšnej Sitnici pred oslobodením. – In: Bojovník. – Roč. 41, č. 2 (1996), s. 8
- MATHÉ, S.:** Štefan Osuský. – In: Slovenské národné noviny. – Roč. 7 (11), č. 49 (1996), s. 9
- MLYNARČÍK, J.:** Skon jednej legendy : Kto povýšil podplukovníka Otta na generála? – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 10 (1996), s. 34

- NEMKI, J.:** Taká malá vojna. – In: Bojovník. – Roč. 41, č. 6 (1996), s. 6 – /horthyovský vpád – spomienka priameho účastníka/
- PAULIAK, E.:** Cesta Brežňanov k SNP : 1. – 5. – In: Bojovník. – Roč. 41, č. 3 – 7 (1996), s. 8
- PROCHÁZKA, I.:** Čechoslováci v britské armáde. – In: Národní osvobození. – Roč. 74, č. 10 (1996), s. 7
- RAJNINEC, J.:** Americké letci v SNP : Zabúdaná stránka vojny na stránkach Obrany : I. – X. – In: Obrana. – Roč. 4, č. 1 – 10 (1996), s. 4
- RAŠLA, A.:** O objavení Tisovho úkrytu a jeho vydání. – In: Bojovník. – Roč. 41, č. 4 (1996), s. 6
- RAŠLA, A.:** Od SS-Legion Slowakei až po Bielu légiiu : 1. – 5. – In: Bojovník. – Roč. 41, č. 7 – 11 (1996), s. 6
- Č. : 7: Stíhacia skupina Slovensko : Jagdgruppe Slowakei – krycie meno Jozef, č. 8: Život a koniec „Jozefa“, č. 9: Osudy absolventov kurzov „Jozef“, POHG, HM po kapitulácii, č. 10: Ako sa vyhli trestnej zodpovednosti kolaboranti z radov HG a HM?, č. 11: Otcovia a kmotrovia Hlinkovej gardy.
- RICHTER, K.:** Generál i hlava štátu : Ludvík Svoboda – symbol bez poety? – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 3 (1996), s. 27 – 28
- ŠIMUNIČ, P.:** Historické súvislosti Karpatsko-duklianskej operácie nepodliehajú revízii. – In: Národná obroda. – Roč. , č. (5. 10. 1996), s. 3
- ŠIMUNIČ, P.:** Menej známy rozmer Slovenského národného povstania, ktorého interpretácie prešli viacerými zmenami. – In: Obrana. – Roč. 4, č. 35 (1996), s. 4
- ŠIMUNIČ, P.:** Okupácia odtrhnutých území Slovenska : November 1938 – apríl 1939. – In: Apológia. – Roč. 4, č. 6 (1996), s. 23 – 27
- ŠIMUNIČ, P.:** Viedenská arbitráž : Po Viedenskej arbitráži. – In: Apológia. – Roč. 4, č. 1, 3 (1996), s. 26 – 29
- ŠINGLOVIČ, M.:** Bol to úmysel? Ako sa vyrábali a vyrábajú protipovstalecké nálady. – In: Bojovník. – Roč. 41, č. 24 (1996), s. 6
- ŠTEFÁNIK, P.:** Kto bol zradca Antek? – In: Bojovník. – Roč. 42, č. 1 (1996), s. 6
- ŠVANDA, P.:** Životné osudy generála letectva Jána Ambruša zaujímajú našich čitateľov aj naďalej. – In: Obrana. – Roč. 4, č. 34 – 35 (1996), s. 9
- ŠVANDA, P.:** 29. august – výročie Slovenského národného povstania. – In: Magazín ASR. – Roč. 1, č. 2 (1996), s. 24 – 26
- ŠVANDA, P.:** Pilot generál. Životné osudy generála letectva Jána Ambruša – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 3, č. 4 (1996), s. 61 – 69
- TRENČIANSKY, I.:** Letecký dorost v Slovenskom národnom povstaní. – In: Národní osvobození. – Roč. 74, č. 17 (1996), s. 8
- ÚKROP, P.:** Neznámy transport v Stutthofe. – In: Bojovník. – Roč. 41, č. 2 (1996), s. 8 – /transport slovenských povstalcov/
- VARINSKÝ, V.:** Komu slúžila Biela légia? Odboj na vlnách éteru. – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 10 (1996), s. 18 – 19
- VIEST, D. – MATHÉ, S.:** Povstanie bez príkras : Hovoríme s účastníkom SNP Dušanom Viestom. – In: Literárny týždenník. – Roč. 9, č. 38 (1996), s. 4 – 5

PO ROKU 1945

- ARMÁDA SLOVENSKEJ REPUBLIKY 1995.** – Bratislava : MO SR, 1996. – 263 s.
- BENČÍK, A. – NAVRÁTIL, J. – PAULÍK, J.:** Vojenské otázky československé reformy 1967 – 1970 : Vojenská varianta řešení čs. krize /1967 – 1968/ – Praha – Brno : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Doplněk, 1996. – 362 s.
- BÍLEK, J.:** Pétépáci aneb černí baroni úplně jinak. – Plzeň : Nava, 1996. – 165 s.
- BORÁK, M. – JANÁK, D.:** Tábory nucené práce v ČSR 1948 – 1954. – Šenov u Ostravy : Tilia pro Slezský ústav v Opavě, 1996. – 285 s.
- BRABEC, B. – BLAŽEK, V.:** Současný stav teorie vojenského umění – přehled zahraničních dokumentů. – Praha : Ústav obranných studií AČR, 1996. – 53 s.
- DROBÍLEK, A. – GABRHEL, J. – HOLEC, F.:** Horké vzpomínání : Z dopisů a vzpomínek chlapců Pétépáků : PTP. – Praha : Ústřední rada PTP–VTNP, 1996. – 160 s.
- GOTOWAL, A. J.:** Složitá pilotáž : Taktika vzdušných bojů a bitev stíhacího letectva včera, dnes a zítra / Z pol. přel. B. Pleško – Praha : Naše vojsko, 1996. – 252 s.

KOUDELKA, F.: – Suk, J.: Ministerstvo vnútra a bezpečnostný aparát v období pražského jara 1968 (leden – srpen 1968). – Praha – Brno : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Doplněk, 1996. – 330 s. – Ed. Prameny k dějinám československé krize v letech 1967 – 1970 : Díl 7.

KRNO, D. M.: Paríž 1946 : Pripravoval sa mier s Maďarskom. – Bratislava : Slovakia plus, 1996. – 98 s.

NOVÁ BEZPEČNOSTNÁ ARCHITEKTÚRA EURÓPY: Európskou integráciou k stabilite. – Bratislava : Nadácia Konráda Adenauera, 1996. – 94 s.

PARTNERSHIP IN MAPPING, CHARTING & GEODESY '96: 3rd Common Conference of Geodesy & Geographics Working Group of NATO and Military Topographic Services of PFP Countries : Held in Stupava, Slovakia, 9 – 11 September 1996. – B.m.: Topographic Service of the Army of Slovak Republic, /1996/. – 232 s.

PECKA, J.: Odsun sovětských vojsk z Československa 1989 – 1991 : Dokumenty. – Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1996. – 351 s.

PECKA, J.: Sovětská armáda v Československu 1968 – 1991 : Chronologický přehled. – Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1996. – 231 s.

PEŠEK, J.: Štátna bezpečnosť na Slovensku 1948 – 1953. – Bratislava : Veda, 1996. – 167 s.

PEŠEK, J.: V tieni totality : Politické perzekúcie na Slovensku v rokoch (1948 – 1953) : Zborník materiálov z vedeckej konferencie v Bratislave 10. 4. 1996, doplnený o spomienky perzekvovaných osôb. – Bratislava : HŮ SAV – Nadácia Milanu Šimečku, 1996. – 216 s.

SOBIHARD, J.: Zákon o zbraňach a strelive s komentárom a súvisiacimi predpismi. – Bratislava : SPN, 1996. – 24 s. : tab. – Reg.

ŠTEFANSKÝ, M.: Kapitoly z najnovších dejín (1945 – 1953) : Národné dejiny : 2. časť – Bratislava : Metodické centrum mesta Bratislavy, 1996. – 37 s.

VONDROVÁ, J. – NAVRÁTIL, J.: Mezinárodní souvislosti československé krize 1967 – 1970 : Červenec – srpen 1968. Díl 4/2. sv. – Praha – Brno : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1996. – 321 s.

* * *

BARNOVSKÝ, M.: Die Slowakei nach dem Staatsstreich im Februar 1948. – In: Bohemia. – Roč. 37, č.1 (1996), s. 120 – 139

CINTAVÝ, P.: „Biele légie“ v protikomunistickom odboji doma i v zahraničí. – In: Slovenský politický exil ... /pozri Magdolenová, A. s. 143/ – S. 121 – 128

ČEPELÍK, B.: Letecká vojenská akademie 1945 – 1950. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 2 (1996), s. 141 – 166

HANZLÍK, F.: Soumrak nad demokracií (Činnost vojenského obranného zpravodajství v Československu v letech 1945 – 48). – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 4, č. 1 (1996), s. 86 – 91

JŮN, L.: Pobyt Rudé armády na území Československa po květnu 1945 v jednáních protokolech první poválečné československé vlády : 1. část. – In: Slovanský přehled. – Roč. 82, č. 3 – 4 (1996), s. 295 – 303

KIERAN, D. W.: Czechoslovakia 1968. – In: The Slavonic and East European Review. – Roč. 74, č. 1 (1996), s. 79 – 89.

LUFT, R.: Umbruch oder Kontinuität : Die Tschechoslowakei und Ostmitteleuropa 1945 – 1948. – In: Nordost – Archiv. Neue Folge. – Roč. 5, č. 1 (1996), s. 107 – 112. – /príspevok na zasadaní – Bad Wiesee 1995 „Die Tschechoslowakei und Ostmitteleuropa 1945 – 1948“/

MANGA, S.: Úvahy o národnej bezpečnosti. – In: Vojenské obzory. – Roč. 3, č. 1 (1996), s. 5 – 18

MICHÁLIK, V.: Retribúcia (Ján Šmigovský). – In: Slovenský politický exil ... /pozri Magdolenová, A. s. 143/ – S. 100 – 108

MOULIS, V.: Československo a Sovětský svaz ve 2. polovině roku 1947. – In: Slovanský přehled. – Roč. 82, č. 3 – 4 (1996), s. 263 – 272

PAJÓREK, L.: Účast polské armády na operaci DUNAJ. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 1 (1996), s. 65 – 86

PAJÓREK, L.: Polsko a „pražské jaro“. – In: Soudobé dějiny. – Roč. 3, č. 2 – 3 (1996), s. 247 – 263

PEŠEK, J.: Štátna bezpečnosť na Slovensku v rokoch 1948 – 1953. – In: Historické štúdie 37. – Bratislava : HŮ SAV, 1996. – S. 89 – 114

PEŠEK, J.: Štátobezpečnostné štruktúry na Slovensku – od oslobodenia (1945) k štátnemu prevratu (1948). – In: Záverečná fáza 2. svetovej ... /pozri Barnovský, M. s. 142/ – S. 196 – 212

PÚČIK, M.: Military Aspects of the National Political Movement in Slovakia in 1968. /Vojenské aspekty národnopolitického hnutia na Slovensku v roku 1968./ – In: International Cold War Military Records and History. – Washington 1996. – S. 497 – 522

PÚČIK, M.: The Military Occupation of Slovakia in the August 1968 and its Consequences /Vojenská okupácia Česko-Slovenska a jej dôsledky/ – In: Proceedings of the International Conference on Cold War, Held in Washington 21. – 26. 3. 1994. – Washington : Office of the Secretary of Defense, 1996. – S. 497 – 522

PÚČIK, M.: Slovakia's Place in the Czecho-Slovak Defence system of the Late 1960 s. /Miesto Slovenska v česko-slovenskom obrannom systéme v 60-tych rokoch/ – In: East European Quarterly. – Roč. 30, č. 2 (1996), s. 186 – 204

SEDLIAKOVÁ, A. – ČIČAJ, V.: Výberová bibliografia k dejinám miest na Slovensku za roky 1990 – 1995. – In: Historické štúdie 37. – Bratislava : HÚ SAV, 1996. – S. 141 – 178

STRNÁDEK, J. – BURSÍK, J.: Teorie vojenského umění dnes a zítra : Její současný stav a směry dalšího vývoje. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 5, č. 6 (1996), s. 31 – 39

ŠTAIGL, J.: Armáda na Slovensku ako objekt a subjekt politických represii po februári 1948. – In: V tieni totality ... /pozri Pešek, J. s. 147/ – S. 45 – 56

ŠTAIGL, J.: K niektorým otázkam existencie slovenských národných jednotiek v čs. armáde po 2. svetovej vojne : Some Questions on the Existence of Slovak National Units in the Czechoslovak Army after World War II. – In: Česko-slovenská historická ročenka 1996. – Brno : Masarykova univerzita, 1996. – S. 127 – 137

ŠTAIGL, J.: K niektorým otázkam existencie slovenských národných jednotiek v čs. armáde po 2. svetovej vojne. – In: Vojenské obzory – H. – Roč. 3, (1996), s. 119 – 129

ŠTAIGL, J.: Katonai intézkedések Szlovákia területén az 1956 ősz Magyar felkelés időszakában. – In: Hadtörténelmi Közlemények. – Roč. 109, č. 3 (1996), s. 67 – 76

VÝBOH, A.: Vplyvy obrannej doktríny SR na operačné umenie Armády SR a hlavné tendencie jeho vývoja. – In: Vojenské obzory. – Roč. 3, č. 1 (1996), s. 43 – 60

* * *

FISHER, S.: Slovakia demoted to second tier of NATO applicants /Slovensko preradené do druhého radu uchádzačov o členstvo v NATO/ – In: Jane's intelligence Review. – Roč. 8, č. 11 (1996), s. 483

FJODOROV, V.: Hodnocení minulosti musí odpovídat jejím reáliím : Intervence Do Československa byla dohodnuta s Američany. – In: Soudobé dějiny. – Roč. 3, č. 223 (1996), s. 292 – 295

HANZLÍK, F.: Soumrak nad demokracií : Činnost vojenského obranného zpravodajství v Československu v letech 1945 – 48. In: Vojenské rozhledy. – Roč. 4, č. 1 (1996), s. 86 – 91

HAVLÍČEK, J.: Slovensko v rokoch 1975 – 1979. – In: Rozpomätávanie VII. – Bratislava 1996. – S. 3 – 4

JŮN, L.: Pobyt Rudé armády na území Československa po květnu 1945 v jednacích protokolech první poválečné československé vlády (I. část) – In: Slovanský přehled. – Roč. 82, č. 3 – 4 (1996), s. 295 – 303

MEDZINÁRODNÉ ORGANIZÁCIE A EURÓPSKA BEZPEČNOSŤ. – In: Aktuálne informácie. – Č. 6 (1996), s. 9 – 16

NOVOTNÝ, A.: Úlohy bezpečnostnej politiky Slovenskej armády. – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 3, č. 3 (1996), s. 14 – 23

PECKA, J.: Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970 – In: Česko-slovenská historická ročenka 1996. – Brno : Masarykova univerzita, 1996. – S. 211 – 212.

PÚČIK, M.: Vývoz zbraní a špeciálnej techniky do záujmových krajín bývalej ČSSR v sedemdesiatych rokoch : I. – II. – In: Apológia. – Roč. 4 č. 8, (1996), s. 24 – 25; č. 9, s. 28 – 29

SITEK, J.: Zameranie vedy, výskumu a vývoja v rezorte Ministerstva obrany Slovenskej republiky. – In: Vojenské obzory. – Roč. 3, č. 2 (1996), s. 3 – 5

ŠTAIGL, J.: Politické perzekúcie veliteľského zboru čs. armády na Slovensku v rokoch 1948 – 1953. – In: Svedectvo. – Roč. 5, č. 11 (1996), s. 9 – 11

ŠTAIGL, J.: PTP – vojenské tábory nútených prác po februári 1948. – In: Svedectvo. – Roč. 5, č. 12 (1996), s.

- ŠVOLÍK, L.:** Podstata vojenskej stratégie Slovenskej republiky. – In: Medzinárodné otázky. – Roč. 5, č. 3 (1996), s. 56 – 80
- TARASOVIČ, V.:** Možný prístup k politike národnej bezpečnosti. – In: Medzinárodné otázky. – Roč. 5, č. 4 (1996), s. 45 – 53
- TURZA, P.:** História delostreleckých útvarov na Slovensku : I. – III. – In: Obrana. – Roč. 4, č. 24 – 26 (1996)
- Č.: 24: Prvá delostrelecká brigáda Senica, s. 7, č. 25: Druhá delostrelecká brigáda Brezno, s. 5, č. 26: Piata delostrelecká brigáda Jelšava, s. 9

PRÁCE PRESAHUJÚCE VYMEDZENÉ CHRONOLOGICKÉ OBDOBIA

BIBLIOGRAFIA K DEJINÁM SLOVENSKA : Literatúra vydaná do roku 1965. / Zost. Vendelín Jankovič, Anna Korupová – Martin – Bratislava : Národný bibliografický ústav Slov. národnej knižnice MS – Univerzitná knižnica – Národné a krajinárske centrum vo vyd. Academic Electronic Press, 1996. – 781 s.

ČESKOSLOVENSKÉ PISTOLE 1918 – 1985 : Vývoj a výroba samonabíjajúcich pistolí / J. Skramoušský ; Náboje do samonabíjajúcich pistolí / V. Badalík. – Praha : ARS-ARM, 1996. – 347 s.

DUBOVSKÝ, P.: Súpis dokumentov k slovensko-nemeckým a slovensko-maďarským vzťahom v r. 1938 – 1948. – Trnava : Vojenský historický archív, 1996. – 23 s.

ĎURICA, M. S.: Dejiny Slovenska a Slovákov. – 2. dopl. vyd. – Bratislava : SPN, 1996. – 274 s.

FIĽAKOVO 1246 – 1996 = Füleč 1246 – 1996 / Sprac. J. Drenko a kol. – Fiľakovo : Mestský úrad, 1996. – 309 s.

GACEK, M.: Surová býva vše pravda života – denníkové zápisky z rokov 1937 – 1944. – Dolný Kubín : Peter Huba, 1996. – 346 s., obr. príl. : fotogr.

GRIESSMER, A.: Grosse Kreuzer der Kaiserlichen Marine 1906 – 1918. / Veľké krížniky cisárskeho námorníctva 1906 – 1918. / – Bonn : Bernard – Graefe, 1996. – 206 s.

HASLINGER, P.: Hundert Jahre Nachbarschaft : Die Beziehungen zwischen Österreich und Ungarn 1895 – 1994. – Frankfurt am Main : P. Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 1996. – 395 s.

HISTORICKÁ PAMÄŤ A IDENTITA / Ed. V. Bačová – Košice : Spoločenskovedný ústav SAV, 1996. – 264 s.

HOJDA, Z.: Pomníky a zápomníky. – Praha – Litomyšl : Paseka, 1996. – 280 s. – /Čechy a Morava/

HUS, M.: Uniformy našej armády od roku 1918. – Plzeň : Západočeské muzeum, 1996. – 25 s.

KDO BYL KDO V NAŠICH DEJINÁCH DO ROKU 1918. – 3. dopln. a ilustr. vyd. – Praha : Libri, 1996. – 571 s.

KOVÁČ, D.: Milan Rastislav Štefánik. – Budmerice : Rak, 1996. – 79 s.

KULTÚRNO-HISTORICKÝ KALENDÁR 1997 / Zost. Katarína Míchalovičová – Bratislava : Národné osvetové centrum, 1996. – 312 s. – Reg.

PRAVDA O 1100-ROČNOM SUSEDSTVE : Zborník príspevkov z konferencie s medzinárodnou účasťou konanej v dňoch 18. – 19. júna 1996 v Bratislave / Zost. M. Benža – Bratislava : Stála konf. slov. inteligencie – Slovakia plus, 1996. – 80 s.

PŘÍPRAVA vyšších veliteľů a štábních důstojníků v čs. armádě v letech 1918 – 1993. – Brno : Vojenská akademie, 1996. – 222 s.

SKRAMOUŠSKÝ, J. – BADALÍK, V.: Československé pistole 1918 – 1985 : Náboje do samonabíjajúcich pistolí. – Praha : Ars-Arm, 1996. – 347 s.

SVOBODA, G.: Československé válečné hroby v zahraničí. – Praha : Čs. obec legionárska, 1996. – 53 s.

SVOBODA, L.: Cestami života I. – 2. vyd. – Praha : Orego, 1996.

ŠVORC, P.: Zakliata krajina : Podkarpatská Rus 1918 – 1946. – Prešov : Universum, 1996. – 127 s. : fotogr., mp., tab. – Bibliogr., reg. – /knižné rozšírenie materiálu „Stručné dejiny Podkarpatskej Rusi II (1918 – 1946)“ / vyd. Metodické centrum Prešov/

ZAMLČANÁ PRAVDA O SLOVENSKU 2. – Bratislava : S-G-T Plus, 1996.

***

HVIŠČ, J.: Diplomatičké pôsobenie Dr. Jozefa M. Kirschbauma. – In: Slovenský politický exil ... /pozri Magdolenová, A. s. 11/ – S. 211 – 222

- KIRSCHBAUM, J. M.:** Karol Sidor v exilových snahách o samostatnosť Slovenska. – In: Slovenský politický exil ... /pozi Magdolenová, A. s. 143/ – S. 202 – 210
- KORČEK, J. – PŮCIK, M.:** Slovakia and the Slovaks in Peacekeeping Actions from 1919 to 1994. /Slovensko a Slováci v mierových akciách od roku 1919 do 1994./ – In: Peacekeeping 1815 to today : Proceedings of the XXI st Colloquium of the International Commission of Military History, 20 – 26 august 1995 – Quebec. – Quebec 1996. – S. 235 – 245
- KUPKA, V.:** Polygonální opevnění. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 4 (1996), s. 3 – 15.
- MELNÍKOVÁ, M. – VRABCOVÁ, E.:** Utváranie severných hraníc Slovenska v 20. storočí. – In: Slovenská archivistika. – Roč. 31, č. 2 (1996), s. 16 – 26
- POLAKOVIČ, Š.:** Ferdinand Durčanský v mojom podaní. – In: Slovenský politický exil ... /pozi Magdolenová, A. s. 143/ – S. 184 – 201

* * *

- ANDROVIČ, Š.:** Od Flugsportu po Letectví : Letecké časopisy rozširované a vydávané na Slovensku. – In: Obrana. – Roč. 4, č. 2 (1996), s. 10
- ĐURICA, M. S.:** Vplyv kresťanstva na štruktúru osobnosti vojakov. – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 3, č. 3 (1996), s. 42 – 45
- GOSIOROVSKÝ, I.:** História vojenských prísah na území Slovenska od doby rakúsko-uhorskej monarchie až po našu súčasnosť : I. – V. – In: Obrana. – Roč. 4, č. 17 – 21 (1996), s. 7
- HAUSNER, G. – VESZPRÉMY, L.:** Magyarországi hadtudományi kéziratok és nyomtatványok katalógusa a kezdetektől a XVIII. század közepéig /Katalóg vojensko-vedeckých rukopisov a tlačív od začiatku do polovice XVIII. storočia/ – In: Hadtörténelmi közlemények. – Roč. 109, č. 2 (1996), s. 118 – 126
- KORČEK, J.:** XXI. kolokvium Medzinárodnej komisie pre vojenské dejiny v Quebecu. – In: Historický časopis. – Roč. 44, č. 2 (1996), s. 348 – 350
- KOVÁČ, D.:** Karol Prvý posledný : Habsburgovci na uhorskom tróne : (16.) – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 6 (1996), s. 14 – 15
- MATHÉ, S.:** Štefan Osuský. – In: Slovenské národné noviny. – Roč. 7 (11), č. 49 (1996), s. 9
- STANOVÁ, M. – ŠEĐOVÁ, B.:** Vojenskohistorický kalendár. – In: Obrana. – Roč. 4, č. 4 (1996), príl.
- SUŠKA, M.:** Ostali traviči studní : Ramená chobotnice Ota Skorzenyho sa stiahli zo Slovenska : 1. – 4. – In: Bojovník. – Roč. 41, č. 19 – 22 (1996), s. 6
- TURZA, P.:** História vojenských útvarov na Slovensku. – In: Obrana. – Roč. 4, č. 1, 3, 4 (1996), s. 10. – Č. 1.: 26. delostrelecký pluk, č. 3.: 8. delostrelecký pluk, č. 4.: 31. delostrelecký pluk

PRÁCE PRESAHUJÚCE SLOVENSKÚ VOJENSKÚ PROBLEMATIKU

- BERGHE, Y. V.:** Velké nedorozumění? Dějiny studené války : 1917 – 1990. – Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1996. – 231 s. : fotogr. – Lit., reg.
- BIBÓ, I.:** Bieda východoeurópskych malých štátov. – Bratislava : Kaligram, 1996. – 578 s.
- BOYNE, W.:** Křídla proti křídlům : Druhá světová válka ve vzduchu. – Praha : Naše vojsko, 1996. – 298 s.
- BŘACH, R.:** Československo a Evropa v polovině dvacátých let. – Praha : Paseka, 1996. – 359 s. : fotogr. – Pramene a lit., reg.
- BRÜTTING, G.:** Německá bombardovací esa / Přel. M. Váňa z něm. orig. – Plzeň : Mustang, 1996. – 148 s. : fotogr. – Bibliogr.
- BUTLER, R.:** Černí andělé. – Praha : Columbus, 1996. – 268 s.
- CARELL, P.:** Spálená země /Sovietsko-nemecký front/ – Plzeň : Mustang, 1996. – 468 s.
- CLAUSEWITZ, C.:** O válce. – Brno : Bonus A, 1996.
- COLLOTTI, E.:** Hitler a nacizmus – Praha : Columbus, 1996. – 157 s.
- CSICSAY, A.:** Királyok, fejedelmek, kormányzók. – Dunaszardahely : Liliám Aurum, 1996. – 159 s. : fotogr. – Chronolog. /osobnosti Uhorska – r. 1000 – 1945/
- CZECH AND SLOVAK HISTORY : An American Bibliography /Dejiny Čechov a Slovákov : Americká bibliografia/ / Compiled by G.J. Kovtun; Introduction by S. B. Winters. – Washington : Library of Congress, 1996. – 481 s.**

- ČESKOSLOVENSKÉ A POLSKÉ CESTY KE SVOBODĚ A SUVERENITĚ. – Brno : Vojenská akademie, 1996. – 222 s.
- DE VOS, L.:** De Eerste Wereldoorlog. /Prvá svetová vojna./ – Louvain : Davidsfonds, 1996. – 17 s.
- DEÁK, L.:** Súčasníci o Trianone. – Bratislava : Kubko – Goral, 1996. – 63 s. : fotogr. – Reg.
- DEÁK, L.:** Trianon : Ilúzie a skutočnosť. – 2. vyd. – Bratislava : Kubko – Goral, 1996. – 32 s. : fotogr.
- DEIGHTON, L.:** Krev, slzy a pošetilosť : V nejnemnejší hodině druhé světové války. – Praha : Argo, 1996. – 652 s.
- DEGRELLE, L.:** Tažení v Rusku 1941 – 1945. – Praha : Elka Press, 1996. – 360 s.
- DUPUY, R. ERNEST – DUPUY, TREVOR N.:** Harperova encyklopedie: Historie vojenství : Díl 1. : Od roku 3 500 př. Kr. do roku 1 700. – Praha : Forma, 1996. – 667 s.
- EPLEY, W. W.:** International Cold War Military Records and History : Proceeding of the International Conference on Cold War Military Records and History Held in Washington, D. C. 21 – 26 March 1994. – Washington : Office of the Secretary of Defense, 1996. – 560 s.
- GIBBS, P.:** Proti lodím a přístavům. – Plzeň : Mustang, 1996. – 257 s.
- GOTOWALA, J.:** Složitá pilotáž : Taktika vzdušných bojů a bitev stíhacího letectva včera, dnes a zítra. – Praha : Naše vojsko, 1996. – 256 s., 72 s. příl.
- GUNSTON, B.:** Bombardéry druhé světové války. – Praha 1996.
- GUNSTON, B.:** Ilustrovaný průvodce : Spojenecké stíhačky druhé světové války. – Praha : Svojtka + Vašut, 1996. – 161 s.
- HAFFNER, S.:** Churchill. – Olomouc : Votobia, 1996. – 170 s.
- HANSEN, J.:** Válka na moři 1939 – 1945. – Cheb : Svět křidel, 1996. – 191 s.
- HALARD, S.:** Hitler. – Olomouc, Votobia, 1996.
- HERRE, F.:** Metternich / Přel. Marie Goldmannová z něm. orig. – Praha : Themis, 1996. – 356 s. : fotogr., tab. – Bibliogr., reg.
- HISTOIRE ET POUVOIR EN EUROPE MÉDIANE.** – Paris : L'Harmattan, 1996. – 319 s. – /postavenie historickej vedy v postkomunistickej Európe/
- HOENSCH, JÖRG K.:** A History of modern Hungary 1867 – 1994 /Dejiny novodobého Maďarska/ – London – New York, 1996. – 390 s.
- HOFFMANN, C.:** Politisches Tagebuch 1932 – 1939. – Klagenfurt : Aleko, 1995. – /Nemecko – čs.-nemecké vzťahy/
- HOGG, I.:** Historie tanku. – Brno : Bonus A, 1996. – 222 s.
- HOGG, I. V.:** Velká obrazová encyklopedie zbraní / Přel. J. Housarová, M. Starý, P. Habáň z angl. orig. – Praha : Cesty, 1996. – 222 s. : fotogr. – reg.
- HYNDRÁKOVÁ, A. – KREJČOVÁ, H. – SVOBODOVÁ, J.:** Prominenti v ghettu Terezín 1942 – 1945 : Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR 26. – Praha : Akademie věd ČR, 1996. – 338 s.
- INTERNATIONAL BIBLIOGRAPHY OF MILITARY HISTORY :** Bibliographie internationale d'histoire militaire /Medzinárodná bibliografia vojenskej histórie/ Sélection 1992 – 1995 : Tome 17. – Bern : Comité international des sciences historiques – Commission internationale d'histoire militaire, 1996. – 199 s.
- INTERNATIONAL MEDIEVAL BIBLIOGRAPHY /Medzinárodná bibliografia stredovekých dejín/ Vol.29, Part 1. January – June 1995. – Leeds 1996. – 485 s.**
- JEDRZEJEWSKI, D. – LALAK, Z.:** Ocelová lavina / Z polšt. přel. Petr Skála; ilustr. S. Bursík – Varšava : Intermodel, 1995. – 397 s., fotogr. příl. : fotogr., sch., tab. – /nemecká armáda v 2. SV – tankové jednotky/
- KEEGAN, J. – WHEATCROFT, A.:** Who's Who in Military History : From 1453 to the present day. – 3. ed. – London : Routledge, 1996. – 340 s.
- KENNEDY, P.:** Vzestup a pád velmocí : Ekonomické změny a vojenské konflikty v letech 1500 – 2000. – Praha : Lidové noviny, 1996. – 806 s.
- LIVESEY, A.:** Velké bitky slavných vojvodců : Vítězné bitky dvadsiatich géniov vojenskej taktiky v nevídanom dokumentárnom spracovaní. – Bratislava : Slovart, 1996. – 199 s.
- LUDWOCH, J.:** Americké tanky 1939 – 1945. – Varšava : WM, 1996
- MACKSEY, K.:** Německá invaze do Anglie 1940 : Historická fikce o neprovedené válečné operaci. – Brno : Jota, 1996. – 286 s.
- MASER, W.:** Porušení slova : Hitler, Stalin a druhá světová válka. – Ostrava : Oldag, 1996. – 472 s.
- PARRISH, T.:** The Cold War Encyclopedia. – New York : Holt., 1996. – XXI.+487 s., obr.
- PETER, E.:** Giganti /Luftwaffe 1939 – 1945/ – Plzeň : Mustang, 1996. – 138 s.

- PIEKALKIEWICZ, J.:** Stalingrad : Anatomie bitvy. – Plzeň : Mustang, 1996. – 473 s.
- RYAN, C.:** Poslední bitva. – Praha : Lidové noviny, 1996. – 348 s., 2 fotogr. příl.
- SKOTNICI, M. – NOWAKOWSKI, T. – ZALEWSKI, K.:** Legion Condor / Přel. L. Hemala, Václav a Vladimír Veselý z pol. orig. – Hostonice : Internmodel, 1996. – 229 s. : fotogr., obr. – Lit. –/občianska vojna v Španielsku 1936 – 39/
- SLOVNÍK** cudzojazyčných vojenských a vojenskotechnických skratiek : 1. – 3.časť / Sprac. E. Jurkovič. – Bratislava : SŠ MO SR – OVI, 1996 – Informačná správa 11/1, 11/2, 11/3; 101 s., 97 s., 57 s.
- SPEER, A.:** V srdci Třetí říše : Paměti Hitlerova architekta a ministra zbrojního průmyslu. – Brno : Bonus A, 1996. – 560 s.
- STANĚK, T.:** Tábory v Českých zemích 1945 – 1948. – Šenov u Ostravy : Tilia pro Slezský ústav v Opavě, 1996. – 263 s.
- STANCZYK, H.:** Operacja Sandomiersko-Slaska 1 frontu ukraińskiego bitwa o Górný Slask. – Warszawa : Wojskowy Instytut Historyczny, 1996. – 301 s., příl., tab. – Bibliogr., mp.
- SUVOROV, V.:** Den „M“ : Jak J. V. Stalin chystal válku na východě v roce 1941. – Brno : Jota, 1996. – 227 s.
- 1848/49 REVOLUTIONEN IN OSTMITTELEUROPA.** /Revolúcie 1848/49 v stredovýchodnej Európe./ / Hrg. von R. Jaworski, R. Luft – München : R. Oldenbourg Verlag, 1996. – 451 s.
- THE PENGUIN DICTIONARY OF NINETEENTH-CENTURY HISTORY** / Edit. John Belchem, Richard Price – London : Penguin Books, 1996. – 764 s. – /slovník dejín 19. storočia/
- Tillman, B.:** Stíhací esa na Wildcatesch. – Plzeň : Mustang, 1996. – 116 s.
- 1945 – 1995** : de la fin de la Seconde Guerre mondiale á un nouvel ordre mondial. /Nové vojnové významenania od konca druhej svetovej vojny po súčasné rády./ : Actes du Colloque du 22 septembre 1995, Association suisse d histoire et de science militaire. – Berne : ASHSM, 1996. – 118 s.
- TUCKER, L.:** Uniformen und Rüstungen : Ein Bildlexikon. – Stuttgart : Motorbuch Verlag, 1996. – 63 s.
- WAWRO, G.:** The Austro-Prussian War : Austria's War with Prussia and Italy in 1866. /Rakúsko-pruská vojna : Vojna Rakúska s Pruskom a Talianskom v r. 1866./ – Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1996. – 314 s.
- WILLIAMSON, G.:** SS: Hitlerův nástroj teroru. – Praha : Svojtka – Vašut, 1996. – 256 s.

* * *

- BIBLIOGRÁFIA** : Az 1994. évi magyar hadtörténeti irodalom válogatott bibliográfiája /Výberová bibliografia maďarskej vojenskohistorickej literatúry za rok 1994/ – In: Hadtörténelmi Közlemények. – Roč. 109, č. 4 (1996), s. 162 – 200
- KARPINSKI, J.:** Studená válka, její konec a východoevropská transformace. – In: Střední Evropa. – Roč. 12, č. 63 (1996), s. 50 – 58
- KULAŠÍK, K.:** Geopolitika dnes – nemecká šanca? – In: Vojenské obzory. – Roč. 3, č. 4 (1996), s. 64 – 73.
- MANGA, S. – LABUZÍK, M.:** Štúdia o rozširovaní NATO – rekapitulácia. – In: Vojenské obzory. – Roč. 3, č. 4 (1996), s. 3 – 18
- PALIJ, A.:** O metodologických problémach vojenných nauk /Metodologické problémy vojenských vied/ – In: Vojennaja mysl'. – Č. 5 (1996), s. 45 – 52
- VÝBOH, A.:** Vznik a vývoj vojenskej stratégie. – In: Vojenské obzory. – Roč. 3, č. 2 (1996), s. 6 – 24

ARCHÍVNICTVO A MÚZEJNÍCTVO

- BARTNIK, A. – CIESIELSKI, J. – ROMAN, W.:** Centralne Archiwum wojskowe : Informator o zasobie. – Warszawa 1996. – 153 s.
- BLAZOVICH, L.:** Die Archive in Ungarn. – Budapest – Szeged : Verein der Ungarischen Archivare, 1996. – 194 s., 12 obr. příl.
- ČORDÁŠOVÁ, S. – KELENYEI, A. – VIMMER, P.:** Dočasný sprievodca po fondoch a zbierkach Vojenského historického archívu v Trnave. – Trnava : Vojenský historický archív 1996. – 36 s.

GUIDE DES ARCHIVES ET SOURCES COMPLÉMENTAIRES /Sprievodca po archívoch a kompletných prameňoch/ /Sprievodca francúzskych vojenských archívnych zbierok/ – Vincennes : Service historique de l'armée de Terre, 1996. – 321s.

KLIMEK, A.: Průvodce Armádním muzeem. – Praha : Historický ústav ČR, 1996. – 99 s.

PENEAU, M.: Les Archives en Slovaquie et Recherches généalogiques dans ce pays /Archívy na Slovensku a genealogický výskum v tejto krajine/ – Martin 1996.

* * *

BÍLEK, J. – HOFMAN, P.: Moskevské archívy v roce 1996. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 6 (1996), s. 181 – 185

KOLLÁROVÁ-ŠVORCOVÁ, Z.: Analýza archívnych inventárov štátnych archívov Slovenskej republiky. – In: Slovenská archivistika. – Roč. 31, č. 2 (1996), s. 148 – 163

KUREČKOVÁ, M.: Archiv francouzské pozemní armády ve Vincennes. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 1 (1996), s. 184 – 186

RÁKOŠ, E.: Teória archívneho fondu III. : Historické aspekty archívneho fondu. – In: Slovenská archivistika. – Roč. 31, č. 1 (1996), s. 3 – 24

SLOVENSKÁ ARCHÍVNA TERMINOLÓGIA / Zost. M. Zemene. – In: Slovenská archivistika. – Roč. 31, č. 2 (1996), s. 189 – 227.

STIEBEROVÁ, M.: Bibliografický prehľad zahraničných archívnych periodík. – In: Slovenská archivistika. – Roč. 31, č. 2 (1996), s. 119 – 143

* * *

HALAJ, D.: Nová expozícia v Múzeu SNP. – In: Bojovník. – Roč. 41, č. 12 (1996), s. 10

KNÍŽEK, A.: Vojenské technické muzeum HÚ AČR v Lešanech. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 3 (1996), s. 185 – 186

VORÁČEK, E.: Současné možnosti pramenného studia vývoje SSSR ve 20. – 30. letech v ústředních ruských archívech. – In: Slovanský přehled. – Roč. 82, č. 3 – 4 (1996), s. 273 – 285

ŽIAK, J.: Nová expozícia Múzea SNP sa nevyhýba ani boľavým miestam našich dejín. – In: Obrana. – Roč. 4, č. 35 (1996), s. 5

DOPLNKY K VÝBEROVEJ BIBLIOGRAFIÍ I. – III.

BYSTRICKÝ, J.: Rok obratu. – In: Obrana. – Roč. 2, č. 26 (1994), s. 5 /čitateľská súťaž/

CSÉFALVAY, F.: Partizánsky odboj do leta 1944. – In: Obrana. – Roč. 2, č. 28 (1994), s. 4 /čitateľská súťaž/

CSÉFALVAY, F.: Spory a fakty : Priebeh SNP. – In: Nedefná Pravda. – Roč. 3, č. 33 (1994), s. 6

HAVLÍČEK, J.: Slovenské národné povstanie ako východisko budovania povojnovej československej brannej moci na Slovensku. – In: Vojenské aspekty SNP. Zborník príspevkov a materiálov z medzinárodnej vedeckej konferencie v Bratislave 23. – 24. 8. 1994, s. 201 – 208

KORČEK, J.: /Ne/Slovenské /ne/národné /ne/povstanie? – In: Literárny týždenník. – Roč. 7, č. 34 – 35 (1994), s. 20

KORČEK, J.: S menom vodcu na štíte. – In: Historická revue. – Roč. 4, č. 6 (1993), s. 17 – 18

KRČMÁRIK, R.: Slovenská armáda na východnom fronte od 23. júna 1941 do septembra 1941 : Bakalárska práca. – Trnava : Trnavská univerzita, 1995. – 42 s.

PIVOVARČI, J.: Strategické plány na záchranu Slovenska 1. – 4. – In: Apológia. – Roč. 2, č. 12 (1994), s. 25 – 28; roč. 3, č. 1, 2, 3 (1995), s. 26 – 29, 25 – 26, 26 – 28

ZOZNAM EXCERPOVANÝCH ČASOPISOV A PERIODICKÝCH ZBORNÍKOV

A-magazín – Magazín Armády Slovenskej republiky
Apológia
Asian and African Studies (Bratislava)
Bibliographie internationale d' histoire militaire
Biografické štúdie
Bojovník
Český časopis historický
Hadtörténelmi Közlemények
Historica Carpatica
História
Historická revue
Historické štúdie
Historický časopis
Historie a vojenství
História
Medzinárodné otázky
Obrana
Österreichische Militärische Zeitschrift
Pamiatky a múzeá
Slovanské štúdie
Slovenská archeológia
Slovenská archivistika
Slovenská národná bibliografia – Knihy – Články – Dizertačné práce
Soudobé dějiny
Spoločnosť, armáda, osobnosť
Střední Evropa
Studia Historica Nitriensia
Studia Historica Slovaca
Századok
Történelmi szemle
Vojenské obzory
Vojenské rozhledy
Vlastenecká a etická výchova vojakov ZS
Wojskowy przeglad historyczny

OBSAH VOJENSKEJ HISTÓRIE ROČNÍKOV 1997 A 1998

ŠTÚDIE

- JOZEF BYSTRICKÝ:** Slovensko v pevratových plánoch čs. MNO
v Londýne (1941 – 1943) 1/1997/64
- JOZEF BYSTRICKÝ:** Ťaženie slovenskej armády na východnom fronte v roku 1941 2/1998/39
- MILOSLAV ČAPLOVIČ:** Mierová organizácia čs. armády a jej vývoj
na Slovensku (1918 – 1928) 1/1997/33
- MILOSLAV ČAPLOVIČ:** Náčrt vzniku a činnosti branných organizácií
v Československu v rokoch 1918 – 1928. 2/1998/14
- MILOSLAV ČAPLOVIČ:** Náčrt miesta a úlohy branných organizácií
v brannom systéme Československa 1929 – 1938. 4/1998/3
- VOJTECH DANGL:** K niektorým vojenskostrategickým otázkam postavenia Slovenska
v čase tridsaťročnej vojny, 2/1998/3
- VOJTECH DANGL:** K vojenským aspektom septembrovej výpravy 1848. 3/1998/3
- ALESANDRU DUTU:** Účasť rumunskej armády v oslobodzovacích operáciách
na Slovensku (1944 – 1945) 1/1998/21
- VLADIMÍR HOSPODÁR:** Pomoc príslušníkov čs. armády pri živelných pohromách
na území Slovenska v päťdesiatych rokoch. 4/1998/30
- MARIÁN HRONSKÝ:** Hlavné politicko – diplomatické a vojenské dispozície
pri utvraní hraníc Slovenska v rokoch 1918 – 1919 (I. časť). 3/1998/29
- MARIÁN HRONSKÝ:** Pohyb východného frontu (august 1914 – máj 1915) a jeho dosah
a ohlas na Slovensku 1/1997/23
- BOHUŠ KLEIN:** Vojensko – geografické aspekty rímskej obrany na strednom Dunaji
v 1. – 4. stor. 1/1997/5
- MILOSLAV PÚCIK:** Účasť armády na násilnom potlačení demonštrácií
demokratických síl na Slovensku v auguste 1969 1/1998/21
- VLADIMÍR SEGEŠ:** Hlavné črty zástoja miest na Slovensku v uhorskom
stredovekom vojenstve 1/1998/3
- JAN ŠTAIGL:** Vznik, vývoj a činnosť PTP na Slovensku po februári 1948 2/1997/45
- JAN ŠTAIGL:** Vznik, vývoj a činnosť vojsk Vnútornej stráže na Slovensku 4/1998/47
- MICHAL ŠTEFANSKÝ:** Politické prípravy vojenskej intervencie 21. augusta 1968 3/1998/47
- VÁCLAV ŠTEFANSKÝ:** K niektorým problémom postavenia Slovákov
v čs. armáde (1918 – 1939) 2/1997/3
- PETER ŠUMICHRASŤ:** Hotovostný roj stíhacích lietadiel Messerschmitt Bf 109
a Pohotovostná letka 13 slovenských Vzdušných zbraní
(august 1943 – 26. jún 1944) 2/1997/32
- OLDŘICH VANĚK:** Účasť Slovákov v začiatkoch protifašistického odboja
v Poľsku (marec – september 1939) 2/1997/18
- OLDŘICH VANĚK:** Výsadvkové jednotky čs. armády na Slovensku
v rokoch 1950 – 1960 2/1998/62

DOKUMENTY A MATERIÁLY

- KAROL ANDROVIČ:** Bratislavské pamätníky na víťazstvo
kresťanských vojsk v roku 1683 4/1998/73
- VALERIÁN BYSTRICKÝ:** Okupácia Rakúska Nemeckom 3/1998/64
- FRANTIŠEK CSÉFALVAY:** „Westfeldzug“ v hodnotení slovenského dôstojníka.
(Západné ťaženie Wehrmachtu na jar 1940 v správach
slovenského vojenského ataše v Berlíne,
mjr. gšt. Š. Tatarka) 1/1997/91

- VOJTECH DANGL:** K otázke stavu a perspektív vojenskej histórie na Slovensku 1/1997/86
- ĽUDOVÍT HARAKSIM:** Slovenskí obrodenci o Slovensku, jeho obrane a brannej spôsobilosti Slovákov 3/1998/59
- ARPÁD KELENYEI:** informácia vojenského historického archívu o spracovaní dôverných spisov MNO SR z rokov 1940 – 1945 4/1998/77
- BOHUŠ KLEIN:** Obrana Karpát v zámeroch Generálneho štábu rakúskej armády z roku 1811 1/1998/56
- PAVOL KOLLÁR:** K osudu príslušníkov 1. technickej divízie slovenskej armády v rokoch 1944 – 1947 2/1997/82
- P. MINAŘÍK – P. ŠRÁMEK:** Představy velení československé armády o obraně Slovenska za mnichovské krize na podzim 1938 3/1998/77
- ZUZANA NEMCOVÁ:** Počiatky puškárskeho remsla v Bratislave 2/1998/87
- JAROSLAV NIŽŇANSKÝ:** Vojenská informačná a tlačová agentúra a jej produkcia 4/1998/90
- JURAJ RAJNINEC:** Staré spoľahlivé Caudrony 2/1998/93
- LADISLAV SUŠKO:** Dokument o zmene nacistickej propagandy voči východoeurópskym národom po bitke pri Stalingrade 1/1997/101
- PETER ŠUMICHRASŤ:** Pohľad nemeckého dôstojníka na bojovú činnosť príslušníkov 1. frontovej garnitúry letky 13, v období IX/1942 – 22. 3. 1943 4/1998/83
- PETER TURZA:** Tanky nemeckého pôvodu vo výzbroji čs. armády – 1945 – 1959 2/1998/98
- K.D. WILLIAMS:** Československo 1968 2/1997/88
- K.D. WILLIAMS:** Nové zdroje o sovietskom rozhodovacom procese v priebehu československej krízy 1968 1/1998/69
- PAVEL VIMMER:** Miesto a hlavné úlohy Vojenského historického archívu v systéme vojenského archívnictva 2/1997/74
- RECENZIE**
- JOZEF BYSTRICKÝ:** Slovenská armáda 1939 – 1945 (Ch. K. Kliment 1/1997/107
- JOZEF BYSTRICKÝ:** Slovenské letectvo 1939 – 1944 (J. Rajninec) 4/1998/111
- FRANTIŠEK CSÉFALVAY:** Padáky nad Slovenskem. 2. československá samostatní paradesanční brigáda v SSSR (Šolc, J.) 2/1998/110
- FRANTIŠEK CSÉFALVAY:** Szovjet katonai intervenció 1956. (Sovietska vojenská intervencia 1956) 3/1998/113
- VOJTECH DANGL:** Encyklopedie zbraní a zbroje (L. Křížek – Z.J.K. Čech) 1/1998/81
- LADISLAV DEÁK:** Boj o Slovensko a Trianon 1918 – 1920 4/1998/98
- IGOR GRAUS:** Österreichs Orden von Mittelalter bis zur Gegenwart (J. Stolzer, J. – Ch. Steeb) 2/1997/96
- STANISLAV CHYTKA:** Generál Ferdinand Čatloš. (Biografický náčrt) (V. Štefanský) 4/1998/102
- STANISLAV CHYTKA:** Kdo byl generál Píka. Portrét čs. vojáka a diplomata (K.Richter – A. Benčík) 3/1998/104
- PETER JUZA:** Súčasná politické dejiny Ruska 1985 – 1997 (kol. autorov pod vedením A. I. Podberiozkina) 2/1997/99
- ZOLTÁN KATREBA:** Československý odboj na západě (1939 – 1945) (E. Čejka) 2/1998/105
- JÁN KORČEK:** KGB. Důvěrná správa o zahraničních operacích od Lenina do Gorbačova (Ch. Andrew – O. Gordijevskij) 1/1997/114
- JÁN KORČEK:** Waffen – SS – elita frontových bojovníkov, alebo nacistický nástroj teroru? 1/1998/84
- JÁN KORČEK:** Czesi, Slowaci i Jugoslowianie w KL Stutthof. The Czechs, Slovaks and Yugoslaws in Stutthof Concentration camp (M. Orski) 2/1998/103
- PAVEL ŠIMUNIČ:** Koniec legendy o misii generála Paula von Otta (J. Považský) 1/1997/113
- PETER ŠUMICHRASŤ:** Pod rudou hvězdou. (Letadla Luftwaffe v sovětskem letectvu (C. F. Geust) 3/1998/108
- OLDŘICH VANĚK:** Generál Karel Janoušek (Z. Vališ) 1/1998/82

ANOTÁCIE:

- VALERIÁN BYSTRICKÝ:** Egyptská revolúcia 1952 4/1998/127
- FRANTIŠEK CSÉFALVAY:** Guderian. Tankový generál 2/1997/ 106
- FRANTIŠEK CSÉFALVAY:** Slovensko v 20. storočí 4/1998/129
- FRANTIŠEK CSÉFALVAY:** Vzestup a pád veľkého generála. Žukov 2/1997/108
- MILOSLAV ČAPLOVIČ:** Causa Emil Hácha 1/1997/123
- MILOSLAV ČAPLOVIČ:** Československá armáda v roce 1938 2/1998/115
- MILOSLAV ČAPLOVIČ:** Opevnení z let 1936 – 1938 na Slovensku 4/1998/123
- MILOSLAV ČAPLOVIČ:** Sebevražedné spojenectví.
Nemecko – sovětská vojenská spolupráce 1920 – 1941 1/1998/97
- MILOSLAV ČAPLOVIČ:** Viděl jsem ukřižování 2/1997/103
- VOJTECH DANGL:** Bodáky habsburské monarchie 1683 – 1918 1/1997/119
- VOJTECH DANGL:** Kolín. 18. 6. 1757. Bojiště českých dějin 2/1997/102
- VOJTECH DANGL:** Rozhodující bitvy: Padesát dvě bitvy, které změnili svět
od Salamíny k válce v Perském zálivu 1/1997/120
- VOJTECH DANGL:** Vojenské uniformy a výstroj: Obrázkový slovník 1/1997/119
- VOJTECH DANGL:** Výcvik se zbraněmi.
Vojenská cvičební příručka ze sedmnáctého století 1/1998/94
- IGOR GRAUS:** Němečtí rytíři. Malý úvod do historie Německého řádu.
Se zvláštním přihlednutím k dějinám Českomoravské komorní bailivy 3/1998/121
- IGOR GRAUS:** The Kingdom of Cyprus and the Crusades 1191 – 1374 2/1997/101
- JURAJ HAVLÍČEK:** Causa Dohihara 1/1997/126
- JURAJ HAVLÍČEK:** Historie německé armády 1939 – 1945 1/1997/127
- JURAJ HAVLÍČEK:** The Blast of War (1939 – 1945) 2/1997/107
- JURAJ HAVLÍČEK:** The United States and the End of Cold War 2/1997/109
- ROBERT HOZA:** Kámen a oheň. Bastionová pevnost, její zrod a vývoj
v dějinách pevnostního válečnictví 4/1998/121
- MARIÁN HRONSKÝ:** Českoslovenští legionáři (1914 – 1920) 3/1998/ 122
- MARIÁN HRONSKÝ:** Zborov 1917 – 1997.
Zborník príspevkov k 80. výročiu boja pri Zborove 1/1998/96
- JURAJ KALINA:** Malta I. 4/1998/127
- ZOLTÁN KATREBA:** Battleship of the World 2/1998/116
- ZOLTÁN KATREBA:** Citadela – Bitva u Kurska.
Největší tanková bitva druhé světové války 1/1998/103
- ZOLTÁN KATREBA:** Drama v Mers-el-Kebíru 3/1998/126
- ZOLTÁN KATREBA:** Hitlerovy možnosti 2/1998/118
- ZOLTÁN KATREBA:** Obrněná technika 1. Německo 1919 – 1945 3/1998/123
- ZOLTÁN KATREBA:** Ocelová lavína 1/1998/102
- ZOLTÁN KATREBA:** Válka na východní frontě 4/1998/126
- BOHUŠ KLEIN:** Historie vojenství. I. Harperova encyklopedie 1/1998/93
- BOHUŠ KLEIN:** Keltská civilizace a její dědictví 1/1998/93
- BOHUŠ KLEIN:** Lexikón slovenských dejín 2/1997/101
- TOMÁŠ KLUBERT:** Korejská válka 1950 – 1953. Dějiny konfliktu
očima korespondentů Associatited Press 2/1998/123
- TOMÁŠ KLUBERT:** Krev, slzy a poštilost.
V nejtemnější hodině druhé světové války 2/1998/123
- TOMÁŠ KLUBERT:** Neděle u Boivines. 27. červenec 1214 4/1998/121
- TOMÁŠ KLUBERT:** Němečtí vojáci ve druhé světové válce 4/1998/125
- TOMÁŠ KLUBERT:** Spjeneckí vojáci v 2. sv. vojne 4/1998/125
- TOMÁŠ KLUBERT:** Stalinovi maršalové 3/1998/125
- TOMÁŠ KLUBERT:** Větrfelci. (Agrese Sovětského svazu proti světu 1919 – 1989). 3/1998/132
- JÁN KORČEK:** Historie vojenství. II. Harperova encyklopedie 1/1998/95
- JÁN KORČEK:** V srdci Třetí říše 1/1997/125
- ANNA KRIVÁ:** Revue historique des armées 1/1997/122

MILAN PODRIMAVSKÝ: Prvá Slovenská národná rada	4/1998/122
MÁRIA STANOVÁ: Až na dno zrady. Emanuel Moravec	3/1998/124
MÁRIA STANOVÁ: Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti	4/1998/120
MÁRIA STANOVÁ: Generál Alois Eliáš: Jeden český osud	1/1998/100
MÁRIA STANOVÁ: Letectvo v prípravách na ozbrojené vystúpenie a jeho účasť v SNP	1/1997/128
MÁRIA STANOVÁ: Nezodpovedané otázky. K spochybňovaniu odboja a SNP v našich národných dejinách	2/1998/120
MÁRIA STANOVÁ: Odsun sovietskych vojsk z Československa 1989 – 1991	1/1997/130
MÁRIA STANOVÁ: Poker o Prahu. Posledních 100 dní protektorátu	3/1998/129
MÁRIA STANOVÁ: Pracovné jednotky a útvary slovenskej armády 1939 – 1945. VI. robotný praporec	1/1997/127
MÁRIA STANOVÁ: Sovetská armáda v Československu 1968 – 1991	1/1997/130
MÁRIA STANOVÁ: Vojenské otázky československé reformy 1967 – 1970. Vojenská varianta řešení čs. krize 1967 – 1968	3/1998/131
JÁN ŠIMKO: Válka ve Vietnamu (1964 – 1975). Nejdělní a nejkrvavější konflikt druhé poloviny 20. století	2/1998/124
PAVEL ŠIMUNIČ: Stalin stína hlavy. Případ maršála Tuchačevského	2/1997/105
LUBOMÍR ŠKODÁČEK: K dejinám vojenskej žurnalistiky	1/1998/100
LUBOMÍR ŠKODÁČEK: Slovenská vojenská žurnalistika 1993 – 1998	4/1998/128
DUŠAN ŠPIRKO: Napoleonská encyklopedie	1/1997/121
JAN ŠTAIGL: Pétépáci aneb Černí baroni úplně jinak	2/1997/109
JAN ŠTAIGL: Příprava vyšších a štábních důstojníků v čs. armádě v letech 1918 – 1993	2/1998/124
JAN ŠTAIGL: Únor 1948 – výsledek nerovného zápasu	3/1998/131
DUŠAN ŠPIRKO: Napoleonská encyklopedie	1/1997/121
PETER ŠUMICHRASŤ: Americké pozemní síly 1941 – 1945	1/1998/101
PETER ŠUMICHRASŤ: Messerschmitt Bf 109	3/1998/127
PETER ŠUMICHRASŤ: Německá invaze do Anglie 1940	1/1997/129
PETER ŠUMICHRASŤ: Složitá pilotáž. (Taktika vzdušných bojů a bitev stíhacího letectva včera, dnes a zítra)	2/1997/104
PAVEL VIMMER: 1938. I tak to bolo	2/1998/122

KRONIKA

JIŘÍ BÍLEK: Československý „únor“ 1948	3/1998/135
JIŘÍ BÍLEK: Mezníky Československé štátnosti a armáda.	3/1998/133
FRANTIŠEK CSÉFALVAY: Medzinárodná vedecká konferencia o odboji (B. Bystrica 21. – 22. 10. 1997)	1/1998/106
FRANTIŠEK CSÉFALVAY: XXIV. kongres CIHM (Medzinárodnej komisie pre vojenskú históriu v Lisabone 24. – 29. augusta 1998)	4/1998/134
ONDREJ ČERVENÝ: Štyridsaťročné obdobie kríz sovietskeho bloku	1/1998/108
O. ČERVENÝ, N. KMETĽ, J. MARUŠIAK: Hľadanie príčin obrodného procesu	3/1998/137
VOJTECH DANGL – V. SUBA – I. RAVASZ: Vedecká konferencia v Zalaegerszegu o augustových udalostiach roku 1968	4/1998/132
DUŠAN HALAJ: Nová expozícia Múzea SNP	2/1997/114
ROMAN HOLEC: Medzinárodná konferencia o Rakúsku – uhorsku ako mnohonárodnostnom štáte	2/1998/128
MARIÁN HRONSKÝ: Tridsať rokov od prvých krokov inštitucionálneho bádania na problematike vojenských dejín Slovenska	1/1998/105
BOHUŠ KLEIN: Medzinárodná konferencia (kolokvium) k vstupu Rumunska do prvej svetovej vojny	1/1997/139
BOHUŠ KLEIN: Vedecká konferencia – Historické mapy	2/1997/113
ÁGNES MÁKAI: Fortitudini – Hrdinstvo	2/1997/111

- MILOSLAV PŮČIK:** Armáda a spoločnosť na Slovensku v kontexte európskeho vývoja 1948 – 1968 2/1997/116
- MILOSLAV PŮČIK:** Cold War International History Project 1/1997/142
- JOZEF RODÁK:** Expozícia Svidník 1/1997/141
- VLADIMÍR SEGEŠ:** Jubilujúci Dangl 1/1997/132
- MILOSLAV PŮČIK:** Cold War International History Project 1/1997/142
- JOZEF RODÁK:** Expozícia Svidník 1/1997/141
- MÁRIA STANOVÁ:** Pracovné stretnutie vojenských historikov k V. zväzku Vojenských dejín Slovenska 1/1998/107
- MÁRIA STANOVÁ:** Vedecký seminár vojenských historikov o Slovensku, o čs. armáde v rokoch 1918 – 1938 a jej osobnostiach 1/1197/140
- PAVEL ŠIMUNIČ:** Národná rada v kontexte slovenských dejín. 150. výročie vzniku prvej Slovenskej národnej rady 2/1998/126
- VÁCLAV ŠTEFANSKÝ:** Archívny výskum v Ústrednom archíve MO Ruskej federácie v Podol'sku 2/1997/114
- S. TEPLANSKÝ – A. JENČA:** Internačné formy politickej perzekúcie 2/1998/131
- PAVEL VIMMER:** Medzinárodné sympóziu vojenských archívárov v Bukurešti 1/1997/144
- PAVEL VIMMER:** Výstava novozískaných dokumentov VHA Trnava 4/1998/131

BIBLIOGRAFIA

- M. STANOVÁ – B. ŠEĎOVÁ:** Slovensko v revolučných rokoch 1848 – 1849 (Výberová bibliografia) 3/1998/139
- B. ŠEĎOVÁ:** Vojenské dejiny Slovenska. Výberová bibliografia I. – 1993 2/1997/119
- B. ŠEĎOVÁ:** Vojenské dejiny Slovenska. Výberová bibliografia II. – 1994 1/1998/112
- B. ŠEĎOVÁ:** Vojenské dejiny Slovenska. Výberová bibliografia III. – 1995 2/1998/134
- B. ŠEĎOVÁ:** Vojenské dejiny Slovenska. Výberová bibliografia IV. – 1996 4/1998/138

AUTORI ČÍSLA

kpt. Mgr. Miloslav **ČAPLOVIČ**, Vojenský historický ústav, Kutuzovova 8, 830 00 Bratislava

Mgr. Vladimír **HOSPODÁR**, Vojenské múzeum, Bardejovská 14, 089 01 Svidník,

pplk. PhDr. Jan **ŠTAIGL**, CSc., Vojenský historický ústav, Kutuzovova 8, 830 00 Bratislava

Ing. Karol **ANDROVIČ**, Hlavná 30, 831 01 Bratislava

PhDr. Arpád **KELENYEI**, Vojenský historický archív, Univerzitné námestie 1, 918 00 Trnava

kpt. Mgr. Peter **ŠUMICHRAS**T, Vojenský historický ústav, Kutuzovova 8, 830 00 Bratislava

plk. Dr. Jaroslav **NIŽŇANSKÝ**, Vojenská informačná a tlačová agentúra MO SR, Kutuzovova 8, 830 00 Bratislava

PODMIENKY PUBLIKOVANIA VO VOJENSKEJ HISTÓRII

V prípade poslaných príspevkov treba dodržiavať príslušné spracovateľské normy: 30 riadkov na jednej strane, 60 úderov v riadku, a to v textovom editore WORD 6 na diskete a vo dvoch vý-
tlačkoch. Vedecké štúdie nesmú presiahnuť 40 strán textu. Každý príspevok musí obsahovať meno a priezvisko, adresu trvalého bydliska, rodné číslo a podpis autora. Redakčná rada si vyhradzuje právo na základe vyžiadaných odborných posudkov rozhodnúť o uverejnení, prípadne vrátení príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

OBSAH

Štúdie	
ČAPLOVIČ, Miloslav: Náčrt miesta a úlohy branných organizácií v brannom systéme Československa v rokoch 1929 – 1938	3
HOSPODÁR, Vladimír.: Pomoc príslušníkov čs. armády pri živelných pohromách na území Slovenska v päťdesiatych rokoch	30
ŠTAIGL, Jan: Vznik, vývoj a činnosť vojsk Vnútornej stráže na Slovensku.....	47
Dokumenty a materiály	
ANDROVIČ, Karol: Bratislavské pamätníky na víťazstvo kresťanských vojsk v roku 1683.....	73
KELENYEI, Arpád: Informácia vojenského historického archívu o spracovaní dôverných spisov MNO SR z rokov 1940 – 1945.....	77
ŠUMICHRAST, Peter: Pohľad nemeckého dôstojníka na bojovú činnosť príslušníkov 1. frontovej garnitúry letky 13 v období 9. 1942 – 22. 3. 1943.....	83
NÍŽŇANSKÝ, Jaroslav: Vojenská informačná a tlačová agentúra a jej produkcia.....	90
Recenzie	
DEÁK, Ladislav: Boj o Slovensko a Trianon 1918 – 1920. (Hronský, M.)	98
CHYTKA, Stanislav: Generál Ferdinand Čatloš (Biografický náčrt) – (Štefanský, V.)	102
BYSTRICKÝ, Jozef: Slovenské letectvo 1939 – 1944, 1. zv. (Rajninec, J.)	111
Anotácie, glosy	120
Kronika	131
Bibliografia	138

INHALT

Studien	
ČAPLOVIČ, Miloslav: Skizze von Stelle und Auftrag der Wehrorganisationen im Wehrsystem der Tschechoslowakei in den Jahren 1929 – 1938.....	3
HOSPODÁR, Vladimír: Hilfe der Angehörigen der tschechoslowakischen Armee bei den Naturkatastrophen auf dem Gebiet der Slowakei in den 50. Jahren.....	30
ŠTAIGL, Jan: Entstehung, Entwicklung und Tätigkeit der Kräfte der "Innenwache" in der Slowakei.....	47
Dokumenten und Materialien	
ANDROVIČ, Karol: Denkmähler des Sieges der christlichen Armeen im Jahre 1683, in Bratislava gebaut.....	73
KELENYEI, Arpád: Informationen des militärhistorischen Archivs über die Verarbeitung der vertraulichen Dokumente des Ministeriums der Nationalverteidigung der Slowakischen Republik aus den Jahren 1940 – 1945.....	77
ŠUMICHRAST, Peter: Einsicht eines deutschen Offiziers auf die Kampftätigkeit der Angehörigen der 1. Frontgarnitur der Staffel 13, im Zeitraum 9./1942 – 22. 3. 1943.....	83
NÍŽŇANSKÝ, Jaroslav: Militärinterinformations- u. presseagentur und ihre Produktion.....	90

Rezensionen

DEÁK, Ladislav: Kampf um die Slowakei und das Abkommen von Trianon 1918 – 1920. (Hronský, M.).....	98
CHYTKA, Stanislav: General Ferdinand Čatloš (Biographischer Abriss) – (Štefánský, V.).....	102
BYSTRICKÝ, Jozef: Slowakische Luftwaffe 1939 – 1944, 1. B. (Rajninec, J.).....	111

Annotationen, Glossen	120
------------------------------------	-----

Chronik	131
----------------------	-----

Bibliographie	138
----------------------------	-----

CONTENTS

Studies

ČAPLOVIČ, Miloslav: An outline of locations and missions of defense organizations within the defense system of Czechoslovakia in 1929 – 1938	3
HOSPODÁR, Vladimír: The assistance of the members of Czechoslovak army at the natural disasters in Slovakia in the 50's	30
ŠTAIGL, Jan: Establishment, development and operation of the Internal guard troops in Slovakia	47

Documents and materials

ANDROVIČ, Karol: The Memorials built in Bratislava in tribute of the victory of the Christian troops in 1683	73
KELENYEI, Arpád: Information taken from the Military historical archive about the elaboration of confidential documents of the MNO SR, in 1940 – 1945	77
ŠUMICHRAST, Peter: The view of the German officer at the operation of the members of the 1st front garniture, squadron 13, in the period from 9/1942 to 22. 3. 1943	83
NIŽŇANSKÝ, Jaroslav: Military information and press agency and its production	90

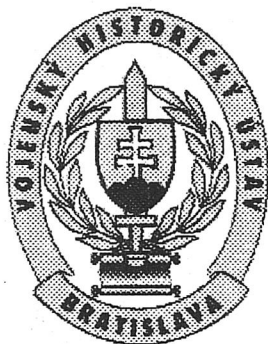
Reviews

DEÁK, Ladislav: A fight for Slovakia and Trianon in 1918 – 1920 (Hronský, M.)	98
CHYTKA, Stanislav: General Ferdinand Čatloš (biographical view) – (Štefánský, V.)	102
BYSTRICKÝ, Jozef: Slovak aviation in 1934-1944, 1 volume (Rajninec, J.)	111

Annotations, glossaries	120
--------------------------------------	-----

Chronicle	131
------------------------	-----

Bibliography	138
---------------------------	-----

VOJENSKÁ HISTÓRIA 4/1998

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo

Vydáva Ministerstvo obrany SR vo Vojenskej informačnej
a tlačovej agentúre v spolupráci s Vojenským historickým ústavom.

Na obálke J. Francisci ako kapitán dobrovoľníkov (olejomaľba P. M. Bohúňa)

Šéfredaktor Ladislav Sokol
Grafická úprava Vladimír Mečiar

Redakčná rada: plk. doc. PhDr. Jozef Bystrický, CSc. (predseda),
členovia: PhDr. Michal Barnovský, DrSc., PhDr. Valerián Bystrický, DrSc.,
PhDr. Viliam Čičaj, CSc., PhDr. Silvia Čordášová, PhDr. Vojtech Dangl, CSc. (podpredseda),
plk. PhDr. Ivan Gosiorovský, PhDr. Pavol Habáň, PhDr. Marián Hronský, CSc.,
PhDr. František Cséfalvay, PhDr. Vladimír Segeš, Mgr. Ladislav Sokol, pplk. PhDr. Jan Štaigl, CSc.,
pplk. Peter Turza, PhDr. Oldřich Vaněk, CSc.

Mgr. Mária Stanová (tajomníčka)

Schválené do tlače dňa: 16. decembra 1998
Rozširuje Vojenská informačná a tlačová agentúra, Kutuzovova 8, 832 47 Bratislava.

Registračné číslo 1713/97

ISSN 1335-3314

Tlač: AEP, spol. s r. o., Bratislava
vita@mod.gov.sk

ISSN 1335-3314
